

POHORSKÁ VESNICE

DÍL I

Barthold Dierbach

Nadlého bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro
kalkulemi červým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu
záležel, ať se jmenuje tak nebo tak. — Je dosti velká, má
kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale
vyjavocně několik, čistě spořádány. Střpy a okenice mají
někdy vlně, na okenicích růže a srdéčka červená i žlutá a na
střech mezi divnými ozdobami práčky a kvítky. U každé
stavení ovocní sad, před okny několik záhonků na
květiny a zeleninu z okolo celého hospodářstvíka prou-
dí plot. U samé vesnice je zámek a dvůr panský, při
něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou ves-
ničských sadů. Okolo dědiny prostírají se panská i vesničá-
něská pole a luka, jež protéká široký potok, vlna se zelenými
břásky z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničá-
něská otvírá výhledka mezi dvěma vrchy, které jako pilště
zobrazují s obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špiče
Osera, městečka to v sousedním Bavorsku již ležícího. —
Od jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný
hřbet hory jedlovím porostlé, s druhé strany kápí se hora
nad hornu, až k špiči vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole
a louky zelenají, les i háj se rozvíjí, bývá radost okolo dědiny;
v zimě pak, kdy mrazí, až se země svítí, kdy ledový vítr
s bouřnicí se střídá, mile je v teplounkých světničkách.
Vesnice, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého
trávy, stinných to úsuh, neprověje ledový vítr.

Motto:

*Was ist all' die eigensüchtige Verfeinerung
der Gefühle gegen einen einzigen Gedanken-
funken in eine fremde Seele geworfen? —
Das ist mehr wert, als alle noch so sinnreich
schwelgerischen Betrachtungen.*

Berthold Auerbach

I

Nedaleko bavorských hranic, v Šumavě, ohrazena skoro kolkolem černým lesem, leží vesnice pohorská. Na jmenu nezáleží, ať se jmenuje tak nebo tak. — Je dosti veliká, má kostelík i školu; statky a chalupy jsou jen ze dřeva, ale vyjmouc několik, čistě spořádány. Štítý a okenice mají malované, na okenicích růže a srdéčka červená i žlutá a na štítech mezi divnými ozdobami ptáčky a kvítky. U každého stavení ovocní sad, před okny několik záhonků na květiny a zeleninu a okolo celého hospodářstvíčka proutěný plot. U samé vesnice je zámek a dvůr panský, při něm pěkná zahrada, jejíž ohrada se stýká s ohradou vesnických sadů. Okolo dědiny prostírají se panská i selská pole a luka, jež protéká široký potok, vina se zelenými břehy z lesa ven do rozsáhlejší krajiny, kamž se vesničánům otvírá výhlídka mezi dvěma vrchy, které jako pilíře u brány s obou stran stojí. Mezi nimi v dáli je viděti špice věže, městečka to v sousedním Bavorsku již ležícího. — Od jedné strany přirozené té brány táhne se vysoký rovný hřbet hory jedlovím porostlé, s druhé strany kupí se hora nad horu, až k špici vysokého Osera. — Z jara, kdy se pole a luhy zelenají, les i háj se rozvíjí, bývá radost okolo dědiny; v zimě pak, kdy mrzne, až se země svítí, kdy ledový vítr s chumelicí se střídá, milo je v teplounkých světničkách. Stavení, ochráněná hradbou ze dříví, z mechu a suchého listí, zimních to zásob, neprověje ledový vichr.

Bylo to na Štědrý večer, za soumraku již, kdy přijížděly k vesnici saně, v nichž seděli dva mužští. Jeden z nich byl v šatu drotarském. — Napřed seděl vozka a práskal bejkovcem, až se to daleko rozléhalo. Jak se práskot po vesnici ozval, nechávali lidé práci státi, sběhnuvše se k oknům a před dvěře podívat se, kdo to jede; chlapci a za nimi psi vyběhli na náves, provázejíce saně na kus cesty. Staří ale šli zase po svých, povídajíce si mezi sebou: „Pan hrabě jedú dym z Prahy!“

V nejposlednější chalupě, u samé zámecké zahrady postavené, ukázaly se také u okna dvě dívčí hlavy, když saně okolo oken se kmitly. — Kolem hnědého čela jedné hlavy přiléhal bílý vínek, sněhobíle klenuté čelo druhého děvčete obtočeno bylo světlokaštanovými pletenci.

„To je bratr!“ zvolala tato radostně, pohlédnouc na povoz.

„Hale, podivte se, v saních sedíl drotar,“ pravila ta ve vínku.

„Proč se divíš? Bratr ho někde na cestě trefil a vzal ho s sebou, aby měl Miča víc hostů. — To víš, že drotarům přeje,“ řekla ta bělounká v panských šatech, berouc přes se teplou odívku a na hlavu aksamitovou kukli.

„E ba právě,“ ozvala se u krbu stojící bába, cosi zavařujíc, „pan hrabě mají každého člověka rádi, atsi to drotar, atsi to sedlák, žebrák i kdokoli. — Však se mají po kom vrhnút, vždyť milostpaní hraběnka učiněná dobrota; kdo-pak to slýchal, tolika drotarům dávat stravu každú neděli, každé hody, šatiti jich i prací po celý rok je zaopatřovat.“

„I nemluvte o tom,“ přetrhla jí slečna řeč, „kdyby nebylo drotara, neměla bych bratra; za dobré sluší se odměnit dobrým.“

„I což je to platno, slečinko moje, mnohý člověk dost dobrého hudělá, ha nemá za to hani ‚pozdrav Pánbůh‘; nehumí si každý dobrodiní pamatovat. Tak je to, děvečko

moje. No, ha nynčko si vezmu kožich ha půjdu se slečinkú; muším se podívat k Mance,* kterak se jí calty podařily. Chutě, Dorla, dones eště krákorek** na oheň, než se oděju!“

To řkouc obrátila se bába ku vnučce a hrnek k ohni přistrčila.

„Pote, slečinko, se mnú, něco vám hukážu,“ pokývla Dorla slečně, vzala koš zpod lavice a obě vyšly ze dveří. — Rychle přeběhly dvorek, Dorla odhodila petlici při dveřích u chlíva, vedouc slečnu za sebou. Několik bílých králíků plaše utíkalo do svých skrýší, Plavka i Lysinka obrátily hlavy ke dveřím, kdo to přichází. Slečna je pohladila, Dorla ale pohodila koš na hromadu suchého listí, jež v koutě k stlaní uchystané leželo, stoupla na stoličku, sáhla na přidělané ve zdi prkénko, na němž dízky a jiné náradí leželo, a sundala hrneček, v němž byla kvetoucí haluz višňová.

„I ta je krásna, kdo ti ji dal?“ zvolala slečna.

„Sama jsem ji vypěstovala. Na svatú Barboru huřízne si dívče — když je huž tak velké jako já — višňovou neb křešňovou větvičku, dá do vody na teplé místo — nejlépe do chlíva — tu nejtepleji —, ob den dává čerstvú vodu ha na vánoce vykvete.“

„A k čemu to děláte?“

„Ty větvičky nesú si děvčata na půlnoční za šněrovačkú, ha který chlapec ji chapne, za toho muší jít.“

„A jak kdyby ji uchopil, za kterého by neměla vůli jít?“

„Vůli nevůli, to jí hani Pánbůh nepomůže,“ pokrčilo děvče ramenem, usmálo se, postavilo hrneček na prkénko, a skočivši se stoličky, sbíralo rychle krákorky.

„A k čemu si to děláte zbytečných starostí a strachů?“

* Marii.

** Malé borové šišky k pálení.

„Všechny moje vrstovnice pěstují si prútky, proč by já se stranila? – Bába říká, co má člověka potrefit, že ho potrefí, kdyby se rukoma nohoma zpíral,“ pravila Dorla, zavírajíc za sebou chlív.

„Ale zejtra mi povíš, kdo tobě větvičku vzal?“ ptala se slečna, těsněji odívku kolem těla vinouc.

„Tot víte, slečinko, že vám všecičko povím,“ přisvědčila Dorla.

Vtom se bába vyhrnula ze dveří, v dlouhém po kolena kožichu, potáhnutém hnědým sukнем, vzadu otevřeném. Bába zachovávala přísloví: Do sv. Ducha nespúštěj se kožicha a po sv. Duchu přidrž se kožichu. Na hlavě měla plenu, na prsou – pod šněrovačkou – malou podušku, krk holý. Sukni černou jen jedinou, modrou zástěru, červené punčochy a střevíce s okovanými špalíčky. Okolo těla široký kožený pás, vyšíváný hedvábím a zlatými nitěmi, jako staré bulky* nosívaly. Pod zástěrou bylo vidět veliký kapsář, v němž bylo bůhvíceho.

„No, dívčí, dej pozor na oheň, já záhy se vrátím,“ napomenula vnučku, pak vyšly se slečnou ze vrátek, a vklouznuvše malými dvířkami do panské ohrady, pospíchaly zahradní cestou přímo k zámku.

Zatím dojel mladý hrabě po delší cestě do zámeckého dvoru, a když kočí práskl bičem, vybíhala čeled' ze všech koutů hospodářských stavení. Nejprvnější ale ze všech byl šafář Miča, bývalý drotar, věrný to sluha pána svého.

„No, Mičo, vedu ti hosta!“ pravil s usmáním hrabě, ukazuje na drotara mladého, který byl sice ze saní vylezl, ale ostýchavě stát zůstal nevěda, co se mu bude dále kázat.

Miča bystře na hocha se podíval, pak ale plácna ho na plece, radostně zvolal:

* Od slova bul (byl) přezdívá se v okolí domažlickém sedlákům buláci a selkám bulky.

„Janko! Bodaj ta parom metau, kdě ses tu vzau!“

„Milostpánko vezú ma až z Prahy,“ odpověděl mladý junák a celá tvář se mu ozářila radostí.

„Vyť se znáte, jak vidím?“ – otázal se hrabě.

„Jakože bychom se něznali, veď je to mojí matěri krstný syn,“ odpověděl Miča, pleta si vždy svoji materskou řeč s češtinou.

„Tak! Nuž to mne dvojnásob těší, že jsem ho přivezl. Vezmi si ho tedy s sebou a dobře mi ho chovej. Až bude po chvíli, povím ti, jak jsme se našli.“

Po těch slovech obrátil se hrabě k bráně, která vedla do zámku a odkudž mu právě slečna s bábou vstříc přicházely. „Hanuši! Jelenko!“ znělo ze dvou úst a bába třetí přidala svým silným hlasem: „Pěkně vítáme z cesty, milostpane!“

„Děkuju, bábo. Jak se vám tu všem vedlo?“ vlídně oslovil hrabě starou ženu, když byl Jelenku k sobě přivinul.

„Inu, když Pánbůh zdraví dá, vždy jednotejně. – Ha tam v té Praze co dělají?“

„Každý dělá, co dělat musí, jenže si jeden při tom vejská, druhý stejská,“ usmál se hrabě.

„Jako tu,“ přikývla si bába. – „Já tam nikdáž nebula, hale můj nebožtíček – Pánbůh mu dej věčnú slávu –, ten vždy říkal: V Praze blaze, kdo má peníze. Mnoho rozprávěl o té Praze, kterak tam pěkně ha jaké jsou tam veselé kostely. To on všecko vědíl, jak to co je. – Hale já držím výklady, ha milostpán pospíchají k panímámě. – No, mají se hezky, já jdu k Mance podívat se, jak se jí calty podařily.“ A neohlédnuvši se více po mladém panstvu, kteří způsob její už znali, dlouhými kroky kráčela přes dvůr, k ratajně, vedle níž bylo obydlí Mičovo, jejího zetě.

Potkala se s Mankou, dcerou svojí, v síni; tato nesla hrst žitných klasů.

„Pote, mámo, pote, vítám vás, však jsem huž myslila, co nejdete,“ přivítala tato matku.

„Inu, volali mne k Sýkorovům, dítě jim drhne kášel; je haž zateklé, tak jsem je obvázala zelnými lupeny. Pak jsem trocha ty večere chystala, to mne zdržilo. Slečna byly hu nás, přišly jsme nynčko zároveň s panem hrabětem nahorů.“

„Jsú huž dyma?“

„Což nevíš, vždyť ti přivezl hosta?“

„Já bula na ponebí, chystala jsem pro chasu trochu jablek ha ořechů, nic nevím, co se vdole dílo. – Pojdme do sence tedy.“

„No, kterak calty, podařily se?“

„Jako malované, no však vám je hukážu.“

S těmi slovy pustila bábu napřed do sednice. – Hned u dveří visela kropenička; bába pozdravivši sáhla do kropeničky, stříkla vodou svěcenou do rohu, kde stůl stál a u něho na lavici v rohu, na almárce starodávného díla, soška Panny Marie, přežehkala se, přitom se v tu stranu pokloníc. To byl tak způsob starých lidí, ale ze všech bába nejvíc na to dbala, a kde našla suchou kropeničku, hned řekla: „Jací jste to lidé, hani krapet vody svěcené, haby mohel dát člověk poctu Bohu ha domu.“

Mičo s Janem byli již v sednici, v níž bylo všecko udrhnuto jak křída, i podlaha pískem posypaná byla bílá. Okolo lože čisté záclony; obrázky a všecky ty hrněčky, džbánky a talíře, co dílem na stěně visely, dílem na sudni (poličce) zastrčeny byly, leskly se jak krystal. Sednice byla vybílena, strop složený z trámů smrkových leskl se jako polírovaný. – Na krbu praskalo jedlové peručí a rudá zář ohně osvětlovala celou svátečně vyzdobenou sednici. Když bába vešla, potřásl jí Miča rukou, k ženě ale, představuje jí Jana, pravil:

„Pozriže, koho nám to milostpán z Prahy doviezol!“

To je z naší dědiny, z Korálovic, mojí něbohej* matěri krstný syn!“

„Nu, co škodí. Pozdrav tě Pánbůh, chlapče. – Je ti zima, vet. – Sedni hyn na lajc ha ohří se. Vždyť ta zima dnes haž praští,“ pravila Manka, položíc klasy na stůl.

„Eh nie je mi zima, veď som mal huňu,“ odpovėděl mladý drotar, přisedaje k loži na nízkou stoličku.

„I čože zima, veď sme na zimu privyknuty; u nás v horách tuhší zima něž tu,“ pravil Miča.

Bába byla zatím plenu i kožich odložila a šla se dívat na malého vnoučka, který spal vedle lože ve visuté kolébce.

„Pánbůh ho požehnej, jako by mu lícata namaloval,“ povídala si a zpolehounku jím zakolíbala. „Ha kde máte Honzika?“

„Bůh zná, celý den to běhá vně,“ odpovėděla matka, a ukázavši na chléb a sůl, který byla zatím na stůl položila, pobízela, by si ukrojili.

„No, sústo do húst, habyste se nehurazili, to víte, že se postívám od svitu do mraku,“ řekla bába, krájíc si malé sousto chleba. I Jano jen domovskému právu zadost učinil řka, že se i on postí.

„No, syn můj, povezže mi, povez, kterak sa má tvoja mať, brat, sestra, zdráva-li všecika naša rodina?“ zeptal se Miča, sedaje proti Janovi na lavici.

„Všeci zdraví, len maťer moja zomrela,“ vzdychl si chlapec a nádech smutku zatemnil jasnou jeho krásnou tvář.

„Tvoja mať?“ divil se Miča. „Taká statočná žena. A čože jej bolo?“

„Ochorela; ľudia vraveli, že je to horúca choroba; něznám, bola či něbola.“

„A kedyže zomrela?“

„V sečných mesiacoch** bou rok.“

* Nebožky.

** Sečné měsíce jsou leden a únor, velký a malý sečen.

„Ha tatíka nemáš?“ ptala se bába útrpně.

„Takuo drobnuo chlapčisko som bou, keď mi tatko zomreu,“ odpoveděl chlapec, ukazuje rukou nevysoko od země.

„No, skřivánek eště menší, ha Pánbůh ho přece opatří; co stvoří, to nehumoří,“ řekla bába.

„A brat, čo robí?“ ptal se zase Miča.

„Oženil sa; vzal si Ulišu Janšíkovu.“

„Kteréhože Janšího?“

„Čo má priezvisko Papuča.“

„Ejže čo, toho! – Veď to horenosná rodina, bohatá? divil se Miča.

„Ej, ver bohatá. Uliša dohnala bratovi krděl* oucí, kravu, a ešče dostal dve sto zlatých peňazí a trávu.“**

„A je robotná?“

„Hej, poriadna to žena, a robotná ako mrauka,“*** přisvědčil Jano s důrazem uctivosti.

„Veru sa divím, že mu ju Janšíkouci dali. – Veď sa vždy hore niesli nad našu rodinu, len to preto, že majú mnoho statku, a naša rodina len chudé salaše a kopanice.“

„Ej, něchceli najprú ani počuť; keď prišou brat do Janšíkoucou, bola bitka; nič to preto, Uliša němala vuolu za inšího íct, a tak sa naostatok preca shovárali.“

„Eh, Imrich je pekný chlap! A zná sa rúbať. Hej, vytlúkol ten něraz Hlinčanom a Zahorancom. S tými bou naveky boj!“ pověděl Miča a oko zalesklo se mu při vzpomínce na blahé doby junáctví.

„Hej,“ řekl na to Jano zcela mírně, „bou ten už pět razí zatvorený, pretože sa s Hlinčany do krve rúbau. – Teraz sa něsmie rubať, žena mu nědá.“

„Dobře má,“ ozvala se Manka, přecházející ze sednice

* Hromada, roj.

** Kus louky.

*** Mravenec.

do komory a z komory do sednice, při čemž ale řeč poslouchala, neboť komora vedle sednice byla. „Dobře má, že brání; já teky hani nevím, k čemu tuten způsob, haby se chlapi rvali pro každý capart!“

„Ej no, už ti já poviem tak, žena moja sladká, pre pletky sa biť chlapu nepřistaně, ale keď ma kto pohaní, toho statočně vybijem.“

„Huž ti chlapi mají jinú kreu, zhorka nakvašenú. Z porady do svády!“ ozvala se bába, lámajíc přes koleno peručí a příkládajíc na oheň. – Miča se usmál, a obrátiv se k Janovi, ptal se dále: „A kdě ti sestra Ilena?“

„Slúži u bratovej,“ odpověděl chlapec. „Aj já som slúžiu doma, dokiaľ mať žila, ale keď zomrela a brat sa oženi, išou som skúsiť sveta.“

„Doma seďa nič něskúsiš, svetom choďa sa vybrúsiš; dobre si urobiu. A kděže stě sa zišli s naším milostpánem?“ zeptal se Miča.

„Chodiu som po Praze po uliciach; keď som chodiu, prišou som do jedného hrdého domu, kričím ‚dratúvať‘, nikto ma něvolá. Iděm hore na schody, otvorím tichúňko dvere, ale nikto tam; zatvorím a kričajúci ‚dratúvať‘ iděm ku druhým dverám. Ty byly zatvorené. Iděm zase k prvým dverám a prosto do izby; tu ti ani škračka.* – Všadě pekně krásně a na stole mnoho popisanych kartičiek a strieborných peňazí. Akoby mi voľakto pošopnuu: ‚Čakaj, Janko, tu, dokiaľ nepřidě pán; mohou by voľajaký naničhodný člověk prícť a ty peniaze vziať.‘“

„To bulo múdre myšleno,“ přisvědčila bába polohlasitě.

„I vyšou som pred dvere a čakau, a tak asi za pou hodiny prišli ten milostpán, čo ma sem doviezli, a s ním i kočiš. ‚Čuo tu robíš?‘ spytuvali sa a strmo mi do tváři pozreli. ‚Eh čuo tu robím,‘ reku, ‚nič tu němuožem robiť,“

* Ani živé duše. Přísl.

držím postriežku, kým pán nĕdojdĕ; bo si izbu nĕzatvoriu, reku. – Tu ti pán zrazu skočili ku dverám, roztvorili a hnĕď ti pozreli na stuol, a keď vidĕli, že vĕtško leží, ako ležalo, uchopili ma za ruku a viedli do izby. Miseu som im vĕtško rozprávať, jak som prišou do domu, spytuvali sa, ako sa volám, skadĕ som, a keď som im vĕtško vyrozprávau, vraveli mi, by som jel s nimi do huor, že mi dajú robotu na celučický rok. „Pojedĕm, keď ma vezmú,“ reku, „prečo by som nĕjeu, veď som chlap slobodný, ako to vtáča v povetrí, muožem íť aj na kraj sveta, a keď sa mi ľubiť nĕbudĕ, muožem íť preč.“

„Šak sa ti ver budĕ ľubiť, milostpán sú dobrý pán, ani mu páru nieto v stolici, a paní hrabĕnka aj slečna – daj ty mi Bože –, to je milota, že nĕmuože byť vetšia!“ povídal Miča s zářícím okem a Manka i bába přisvědčily jednohlasně.

Vtom volal čeledín šafáře ven a Jano zůstal s ženami sám.

„Neboj se, chlapče, že ti zde bude zle, budeš hu nás jako dyma. Šak se tě milostpán jistĕ bude ptát, chceš-li na řemeslo jiné nebo hu nás pracovat, oni se každého ptají, ha budeš-li chtít jen dratovat, můžeš chodit v okolí. Každú nedĕli sejdú se drotari, co v okolí drotují, ha to jich bývá deset i více na obĕd. Majú tu pro sebe komoru, kde nocují. V nedĕli ha svátek se převlečí do čistého odĕvu ha jdú na mši. To se ti naši chlapci na ně dívají!“

„Ale sa já nĕmuožem preodiat, keď nĕmám len tyto háby,“ řekl chlapec, ukazuje na svůj drotarský odĕv.

„I o tuto se nestarej, v komoře visí odĕní dost, na velké, na malé, milostpán to dal hušít, ha to on má největší radost, když se mu to pěknĕ hustrojí. I milostpaní i slečinka se dívají v kostele vždy na tu stranu, kde chlapci stojí; ono jim to hale teky pěknĕ sluší. Kolikráte jsme si o tom povídaly, kterak jsme se děvčata divily ha smály, když

Miča po prvé v svém kroji do kostela přišel,“ řekla Manka a v práci se pozastavila.

„Smály jste se mu, ha přece se ti zalíbil, víc než který z domácích chlapců,“ prohodila bába.

„Když povídali, že zachránil milostpánu život, teky jsom ho chtěla dobře znát. Ohlížela jsom se po ňom, haž se mi zalíbil.“

„Ha ty jemu!“ bába na to.

„Ha já jemu, mělo to být,“ svědčila Manka. „Kterak by mi kdy bulo na mysl přišlo, že roste pro mne muž v Trenčanské – Bůh ví, kde to haž je –, že bych kdy šla za pracizého člověka, ha nynčko myslím, že bych hani jiného ráda mít nemohla, ha kdyby Miča chtíl, šla bych s ním kraj světa.“

„Šak on nepůjde, má tu všecko tak, kterak to dyma míval,“ řekla bába, postavivši na stůl mísu oplatků a mísu medu.

„Ej, veru to u vás tak ako v Koráloviciach,“ divil se Jano.

„Vet, divíš se,“ usmála se Manka. „No, hu nás se nepečú oplatky, hu nás rozpičky* s medem ha makem polité, hale šak si to mnoho neodevzdá, ha zelí, hrách, vařené ovoce máme teky, jako hu vás.“

„Hale tuto prostření na stole, pod hubrusem klasy nastlané ha na každém rohu stola bochník chleba, tuto je váš mrav, hu nás se to nedělá,“ ozvala se bába.

„Hej, to u nás sa tak pokryje a zstaně pokryto cez celé sviatky; preto sa tak robí, aby po celý rok bolo požehnanie v gazdoustve,“** řekl Jano.

„Ešče něco dělá Miča, co se hu nás nedělá. Haž se čelad sejde, rozpoltí Miča oplatky, každému po půlce. namaže medem, ha to musí každý stoje sjíst. Pak omočí dva prsty

* Dolky.

** Hospodářství.

pravé ruky do medu, hudělá každému na čelo kříž řka: „Pánbůh ti dej šťastného Štědrého večera, štěstí, zdraví, boží požehnání po celý rok!“ Potom tepřiva si sedne každý ke stolu,“ vypravovala Manka.

„I u nás gazdovia domácich tak prežehnávajú. Kemu ten kříž najskuor oschně, ten vraj (prý) do roka zomre.“

„I naši o tom loni povídali, hale nevšimli jsme si, komu nejdřív huschnul.“

Vtom vešla do sednice služka, nesouc na míse horké slížky.

„Scedíla jsem ti, hospodyně, ty púčky, či kterak tomu říkají,“ oznamovala, postavivši mísu na lavici.

„Ej púčky!“ usmál se chlapec. „U nás, keď sa púčky na stuol doněsú, strežú dieuky, aby temu, kerý je najmladší u stola, prvú lyžicu púčkou uchytily.“

„Ha proč to dělají?“ zvědavě ptala se služka.

„Nuž, kerá ju vraj ulapí, tá sa ešče ten rok vydá.“

„A je to pravda?“

„Božit sa něhcem, či je prauda – dieuky tak vravia,“ pokrčil ramenoma Jano.

„Zkusíme to. Hu našho stola je nejmladší malý Honzík; počkej, já mu dnes chapnu první lžici púčků, huvidíme, vdám-li se,“ zasmála se stará služka.

„No, mušela bys ty bystrejší být, habys temu první púček vzíla, ten jich pět požře, než ty nač pomyslíš,“ povídala bába.

„Šak huž jde, buřič, raděj mu huklidím pastvu z cesty,“ řekla šafářka, obrátíc se s misou ode dveří, kudy vcházel Miča se svým malým synkem. Klučík měl na hlavě tatíkovu beranici, kratičké oplecko a bílé vlněné nohavičky, krk i prsa měl nahé, ruce zimou zkřehlé a tlusté tváře jak by mu oplácal.

„Tu ho máte, pluhance, bol tam – odpustce – mezi kravami,“ uváděl ho tatík bábě.

Bába chtěla ho litovat, že je zimou zkrěhlý, chlapec ale vesele nohavičky zdvihaje, ukazoval bábě, že má nové krpce (sněrované střevíce, opanky).

„I namútě kuši, to je krása!“ spráskla bába ruce. „Jen si je nezamaž, habys je měl pěkný, haž přijdeš k bábě na koledu. Huž jsom huchystala jablka ha ořechy, budeš-li humět pěkně zpívat.“

„Šak já budu humět, máma mne nahučí,“ řekl Honzík, sedl na zem a rukávem si utíral sních s krpce, aby byly pěkné.

„I jdižiž, neposedo, huž tě hučím celý týhoden, Koleda Štěpáne – ha nehumíš nic,“ řekla máma, jdouc ze dveří; táta ale ukazuje na Jana, pravil: „Pozri, tu nám došel nový braček, podaj mu ruku.“

Chlapec upřeně se na Jana dívaje nepopošel, až kdy ho Jano k sobě přitáhl, tu teprv mu ruku podal, a když se ho ptal, kdo mu krpce ušil, tu rozvázal hned, že táta a že má ještě jedny a že má taky kazajku, kterou mu Dorla vyšila.

„To je moje vnučka, po nejstarší dceři,“ vysvětlovala bába. „Matka i otec humřili jí v několika dnech, tenkrát, když ta zlá nemoc panovala. Ono humí to dívčí pěkně vyšívat, trochu ji nahučila Manka, trochu slečinka; tak pěkně vyšije chlapcům kazajku, že by ji hani krejčíř tak nevyšil. Nu šak ji poznáš.“

„Eh, Dorla je bystruo, peknuo dieuča, bude to poriadna gazdina,* šak ju čo najskuor prídu pýtať,** mínil Miča.

„Nedbám; dívčí je mlado, je mi jí potřeba, zastesklo by se mně i Jozovi, kdyby jí dyma nebulo. Hani nemám, komu bych ji dopřila.“

„Ej no – o toto sa dieuča samo postará,“ usmál se Miča potutelně, jako by již věděl o hodném ženichu.

Ještě si leccos přátelé povídali, Manka uchystala večeri, bába se byla mezitím oblékla zase do kožichu, přála všem

* Hospodyně.

** Prosit; pytač = tlampač, námluvčí.

šťastný Štědrý večer, zvala, by přišli hejtú (na návštěvu), a vyšla s Mankou ze dveří. Miča šel za nimi a v sednici zůstal Jano s Honzíkem, který se tak hlasitě zabavoval, že se malý Ondřík probouzel.

„Čušaj!“ kázal Jano a rozhoupna kolébku lahodným hlasem začal pozpěvovat dítěti ukolébavku, kterou ho byla matka naučila, když musíval sestřičku svoji kolíbávat:

*Huli, beli, usni – prídu za těbú sny,
oj, sničky do hlavičky, od tvojej matičky –*

„I to není tak!“ ozval se Honzík.

„A jakože, zaspievaj?“

A hoch začal:

*Huli, beli, spiže – varí mamka slíže,
až ona uvarí, Ondriška zobudí,*

pak doložil, tak že to dobře a táta že tak to zpívá, a táta do dveří vcházející musel mu to dosvědčit. – Ale písně neuspaly chlapce, až přišla matka a z kolébky ho vzala. Miča pak odvedl si krstného syna k ostatním krajanům, kteří se již na sviatky do zámku scházeli.

II

Hrabě Březenský byl zvláštní člověk, i nebylo divu, že si získal pověst podivína, neboť měl mnohé zvláštnosti, jakých jiní jeho stavu neměli a ježto za nepřislušné považovali; ba mnozí se domnívali, že má hrabě o kolečko víc. Nikdy se neřídil podle panující módy, vždy nacházel na ní čeho k vytýkání, buď nevkus buď nepohodlí, a strojil se tak, jak se jemu líbilo, a když se mnohdy lidé v Praze za

ním ohlíželi říkajíce: „To jistě nějaký cizinec, ale hezky mu ten šat sluší,“ – usmál se právě tak, jako když jiní mu vytýkali, že dělá blázna. – Na venku si ale lidé jeho oděvu již nevšímali, a kdyby byl kabát na rub nosil, byli by myslili, že to tak musí být.

Když přijel do zámku, dal vše nově zříditi, ale ke všemu povolal domácích řemeslníků z okolí. Matka schvalujíc sice dobrý jeho úmysl, mínila přece, že se na některé umělejší práce bude muset vzít řemeslník z hlavního města a nábytek že se bude muset z ciziny dát přivézt. – „Jen o strpení, drahá matko, tě prosím, a vše bude, jak si to přeješ ty i já,“ říkal hrabě. „Pravda, že nemají venkovští řemeslníci toho vybroušeného vkusu, té umělosti, již mohou mít ti, kteří mají příležitost dívat se na krásné, umělecké práce a výkresy, kteří se vyučili ve školách názornému umění; ale zajisté najdeš u nich krasocit, ostrovtip, pilnost, jako všude jinde; jen jim podejme možnost k zdokonalování se. Jsou tu umělecky vzdělaní řemeslníci, ale stěžují si, že nemohou umění svého upotřebit, poněvadž jim takových prací nikdo nezaplatí. – Vzpomeň si, matko, jaké ohromné sumy nebožtík otec vydal za nábytek a jiné věci pro dům, jež z ciziny přivážet si dával. Ty ses tomu sama protivovala; a konečně nebývali jste tím ani spokojeni. – Jaký blahobyt mohl by se rozšířiti takovými výdělky mezi domácím řemeslnictvem, jakého zdokonalování se mohlo by se jim poskytnouti a o jak mnoho peněz méně bychom my vydali!“ Proti takovým a podobným důvodům hraběnka ničehož nenamítala a vždy nechala konečně na vůli synově.

Hrabě všude do dílen řemeslníků sám přihlížel, dával mistrům nejen výkresy, ale vše i vykládal; jak co býti má a jak si to přeje, nešetřil peněz ani času, až se práce odvedla, kterak ji míti chtěl. Největší však radost mu způsobovalo, když cizí hosté se ptávali, odkud si dal přivézt čistě i dů-

kladně pracovaný nábytek, odkud umělecky vyřezávané rámce u obrazů a zrcadel, krásné lustry, odkud byli malíři, odkud řemeslník, jenž překrásně skládal mosaikové podlahy, odkud čalouníci, zámečníci; každý na Paříž, Mnichov, Vídeň hádal a uvěřiti nechtěl, když hrabě tvrdil, že to vše jsou výrobky domácích řemeslníků a umělců; jakmile však se přesvědčili, že tomu tak, již našli chyby tu i tam a zůstali na svém, že cizinské práce přece jen jinší oko dělají, a námítky hraběte proti takovému mínění měli za pouhé podivinství.

Když poznal hrabě šikovného řemeslníka, který ale pro nedůstatek peněz, jichž do díla potřeboval, zmocil se nemohl, půjčil mu peníze, aby měl „volné ruce“, a tím stal se zakladatelem štěstí nejedné rodiny. On sám cvičil se v soustružnictví, pro nepředvídané okolnosti, které by se mu nahodit mohly, jak sám říkal, když se tomu kdo divil, a jsa na cestách, což bývalo každý rok, mnohdy kus země procestoval s vakem na zádech jako cestující tovaryš.

Nemenší zřetel obracel hrabě i na polní hospodářství, jež by rád byl co nejvíce zdokonalil, a proto vše, co se v tomto odvětví nového vynalézalo, neopomíjel zkoušeti, a shledal-li za užitečné, hned to zaváděl. – Myslil, že si budou i sedláci zavedených novot všimati a dle nich se řídit; rád by to byl viděl, ale starý správce mu říkal: „Sedlák nedá se tak snadno poučit, to je člověk tvrdé šije, na toho jen palice.“

„Tím prostředkem, příteli,“ pravil hrabě, klepaje starému služebníkovi na rameno, „se nikdy ani poučení ani polepšení nedocílilo. Ponecháme to tedy času, ten nejlépe jich náhledy změní, dokonce když příklad náš budou míti před očima.“

Správce netroufal si pánu odmlouvat, ale ačťe byl člověk, který nikomu bezprávně ublížit si nedovolil, měl přece na sedláky zvláštní záľusk mysle, že je každý šelma od kosti

a že na ně musí jen hromem. – Kterak pak se divil, slyše pana hraběte se sedláky tak laskavě rozprávět jako s ním samým, vida ho sedět u rychtářů v sadě se starým Borem aneb navštěvovat jich hromady. – Nemohly se mu ani v hlavě srovnati ty novoty v zámku, a v duchu soudil, že ten pan hrabě přece trochu přemrštěn a paní že je tuze dobrá, že mu všechno promíjí.

Avšak i lidé si z počátku jednání své vrchnosti všelijak vykládali; někteří nedůvěřivci říkali: „E to není nadarmo, že si nás nadchází, něco v tom bude – mějme se na pozor.“ A většina sedláků byla vždy hotova podobným hlasům víru dáti. – Když se ale starý Bor k tomu hodil, tu je hned okřikl: „Nedýmejte, když nemůžete kovat; nemusí být pán jako pán!“ A vždy dával za příklad císaře Josefa. On znal ho osobně z vojenských let a mluvil o něm s nadšením. Ve vsi pak nezapomněli ještě, jak císař, když byl v Šumavě, se sedláky laskavě mluvil, jako opravdivý otec. V sousední vsi ukazovali si posud stavení, kamž byl tenkrát císař, odděliv se od svých průvodčích, vešel, a selku, která právě chléb do pece sázela, o kousek chleba a mléka prosil. – Ta, majíc ho za pocestného tovaryše, pobídla jej, by jí pomohl dříve chléb do pece vsadit, že mu pak dá mléka i chleba. Císař jí ochotně pomohl a přitom divil se, že mají tak velmi černý chléb. – „Eh kterak nemá být černý, páni vezmú běl pro sebe ha sedláku zůstane holá otruba.“ – Císař řekl, proč se nehlásí dále u samého císaře, když se jim křivda děje. – „I copak je to platno, to máte všechno jedno pásno; páni nám berú chléb, císař nám hale vzíl i děti. Tu se to pro všeliký capart bíje, ha my habychom nastavili hlav.“ – Vtom přišla družina císařova do statku – a selka poznala svůj blud. – Klekla na kolena, prosila za odpuštění, císař ale velikomyslný nejenže jí odpustil, ale obdaroval ji, a seznámiv se s jejími okolnostmi, i syna z vojny jí pustil.

„To bul taký pán, který vědíl, že stojí poddanými.“
„Když stojí pán poddanými, stojí poddaní pánem, – to nezapomeň dodat, Srne,“ okřikl jednou Bor chalupníka, který býval obyčejně původcem narážek na vrchnost. Přezdívali mu ve vsi Sršán, protože byl hlava nepokojná a jak pánů, tak zákonů poslušen býti nechtěl. Věděli o něm, že je podloudník, mnozí tvrdili i to, že je pytlák, a ačť ta dvě řemesla prý za ruce se vodí, přece bylo poslední za horší považováno, ba každý se bál o tom mluvit, a proto se Srnovic rodinou nemívali důvěrných spolků.

Než ale nejdivnější bylo vesničánům to, když po roce svého příjezdu do zámku hrabě, navrátiv se z cesty po Bavorsku, drotara s sebou si přivedl a na zámku co šafáře usadil, na místě zemřelého šafáře. – Pan správce ani nevěděl, má-li tomu věřit, a sedláci sestrkovali hlavy a divně o tom soudili. – „Drotara! Ty milý Bože, jaký to lid, odkud? Kde je ta drotarská zem?“ povídali a rozmýšleli mezi sebou; ani Bor ani bába nevěděli z počátku, kterak to vlastně je, až kdy Miča v národním svém kroji po prvé do kostela přišel, tu viděli, že je čistý chlapec, že se vyrovná kterémukoli vesnickému, viděli, že se modlí zároveň s nimi, slyšeli ho zpívat v kostele i v hospodě, děvčata usoudily, že umí tancovat, chlapci, že je veselý druh, a konečně všickni vesničané nahlídli, že je drotar člověk jako oni, vyrostlý v horách jako oni, a že si v řeči a způsobech mnoho neodevzdávají. Ale při tom všem nebylo to ani chlapcům ani starým vhod, když jim bábinu dceru Manku odloudil, a velice to mámy ženichů bábě za nepříslušné pokládaly, že dala děvče drotaru, kdyby i hodnému, přece cizímu člověku. – Jak již povědíno, kázal hrabě Mičovi i sednici zřídit pro jeho krajany, kteří v okolí pracující v neděli a svátek leckdes povalovat se museli, dal i šaty ušít dle jich kroje, by se měli do čeho převléci; on měl z těch statných šuhajů radost, rád s nimi rozmlouval,

a když se Miča zmínil, že dva z nich, co do zámku chodívali, raději řemeslu by se učili, na své útraty dal je učit.

Paní hraběnka byla paní mírné, ušlechtilé povahy. Byla zkušená i v trpkostech života a lehký nádech smutku byl vždy na její bledé, pěkné tváři rozprostřen. Její veškerá blaženost i pýcha byl její zkaceřovaný Hanuš! Co bylo jeho radostí, těšilo i ji, co on za dobré uznal, i ona schválila. – Když známí a přátelé její libůstky jeho kárali co přemrštěnosti, ona se jen usmála. – Ona ale jediná znala jeho šlechetné, jeho dobré srdce; vždyť ona je spolu s dokonalým učitelem zušlechtovala.

Slečna Helena, čili jak ji hrabě jmenoval, Jelenka, nebyla hraběnčina, byla dcera po zemřelé její sestře; hraběnka ale přijmula ji zcela za svou a Hanuš miloval ji co svoji sestru. Byl již čtyřadvacet roků stár, když matka děvčátko desítileté z ústavu, kde kolik let již bylo, k sobě vzala. Jsouc ustavičně pod dohledem přísných učitelkyň, před nimiž ani poskočit, ani očima víc než třeba blýsknout nesměla, by kárána a trestána nebyla, nemohlo děvče z počátku volné svobodě ani uvyknout. Vždy byla jako zastrašena, ostýchavá a často churavěla. V tom čase změnily se některé okolnosti v rodině hraběcí, které poutaly hraběnku i syna k hlavnímu městu; svobodna jsouc, udělala synu po vůli a odjela s ním, s Jelenkou a několika starými služebníky do rodinného zámku v pohorské vesnici, kde dříve zřídka kdy bývali. Tam začali žít zcela dle své vůle.

Hraběnka chodivši s Jelenkou na procházky, začasť stavila se ve vesnických staveních, promluvila s hospodyněmi, pustila se do řeči s lidmi v poli pracujícími a každému uměla říci milé slovíčko. Začasť chodila i na luka, kde vesnické děti hrály, a přimlouvala se u nich, aby vzaly Jelenku mezi sebe a učily ji hrát. Děti sklopivše oči, styděly se, ale přece byla mezi nimi, která osmělila se, slečinku za ruku vzala a do kola uvedla. Někdy pozvala hraběnka

děvčata do panské zahrady na hrátky a Jelenka je častovala vším dobrým. – Když odešly, vypravovala matce a Hanušovi, jaké hry hrály, zpívala písně, kterým ji byly naučily, a vezmouc Hanuše za ruku, učila ho tancovat národní kolečko. – A přitom jí bledé líčko zahořelo, velké modré oči svítily dětinskou radostí, a neobávajíc se již přísné dozorkyně, která jí hlasitý smích co nepřislušný zakazovala, smála se dovůle, Hanuš dováděl a smál se s ní a hraběnka na ty dvě děti, jak i Hanuše mnohdy nazývala, s radostí se dívala.

Ve volném vzduchu, na výsluní lásky a šetrnosti roztála ledová pokrývka, která srdce děvčete tížila, a jako fialka na jaře, kdy sníh sejde, lístky a poupátka na teplém slunku rozvíjí, podobně rozvíjely se před okem hraběnciným všechny dobré vlastnosti milého děvčete. Dobrota, nevinná veselá mysl, skromnost a slušný mrav, to se na ní každému zalíbit muselo, k čemuž i ušlechtilý zevnějšek přispíval, zvláště kdy Jelenka do panenských let dorůstala.

Mezi vesnickými dětmi bylo děvče, ku kterému měla Jelenka nejvíc důvěry a které se stalo nejmilejší její družkou, ba jedinou. Byla to Dorla, vnučka vesnické báby. Bába byla vlastně ve vsi první autoritou, ona byla rádčyní, důvěrníci; byla lékařem a v rodinných záležitostech mnohdy místo soudce zastávala. Bez báby nejenže se křtiny neskončily, ale ani svatby, a nikdo neskonal, aby bába při něm byla nestála. Bábino slovo platilo jako zákon. – Jakkoli se zdála být mrzuta a bručiva, nemohlo přece být dobrosrdečnější osoby a při chorých trpělivější, a všecky děti měly ji rády. Bába měla již šedesáte let, byla prostřední výšky, silného těla. Navzdor vráskům v tváři a šedivým vlasům bylo černé oko bystré, jako nějaké mladice. Do práce byla jako kat. – Žít, mlátit, zároveň s chlapy, a celý den sedět u stavu a tkát bylo jí hračkou, a když šla křtiny strojit, vždy si ještě s kmotrami zatancovala, a nebylo pa-

mětníka bábiny choroby. Bábina chalupa, v sousedství panské zahrady, byla nejspřádanější z celé vsi, jak by ji vysoustroval, a uvnitř panovala taková čistota, že byl po vsi jeden hlas, k bábě že může každou chvíli třebaš císař pán hejtu přijít. To hraběnka také pozorovala, líbilo se jí to a ráda se u báby zastavila. Jednou se jí zeptala, proč u ní vždy pěkně uklizeno, podlaha umyta, zásep i dvorek vy-meteny, a proč to u jiných mimo neděli nenajde?

„To je tím, milostivá paní, že já nemám velkého hospodářství. Kde to je, tu člověk celý rok jako v kolovratě, ha při takové práci nemůže se vždy zachovat bíle. Kdyby hu mne přicházelo tolik čeledi do sence, jako to jinde bývá, jedva bych stihnula mejt na neděli, ha kdybych měla velkú dědinu,* potřebovala bych mnoho mrvy ha nemohla mít dvorek zametený. Naši sedláci říkají: ‚Mrva na dvoře, zlato na poli,‘ – ha proto rozhazují slámu ha suchý list po dvoře, haby se hodně mrvy nadělalo. Chce-li hospodář vézt hodně zes pole, musí vozit i na pole ha kolmaha** mrvy nad potřebu není na škodu chlebu, dokonce na naši horskú zem. Já mám kúsek pole, kúsek lúky, ha na to mám dvě kravičky; víc nepotřebuju. Tu hrubú práci, s které nejsme, pomůžú sedláci spravit, ostatně pospravíme s děvčenci samy, ha ešče zbyde chvíle k jinšimu dílu. Ha ten můj chlapec velkých capartů nenadělá, celý den není dyma.“

„A kde chodí?“ ptala se hraběnka.

„Ráno jde na mši, pak do školy ha po škole vyjde si do pole nebo do lesa s húsleми, ha to si tam, chudaš, hude,“ řekla stará a vzdychla si, neboť jediný syn její, Józa, byl slepý.

„A necháte ho samotného?“ divila se hraběnka.

„Proč bychom nenechali, ten zná cesty celého okolí,

* Dědina = velké dědičné pole; jednoduše pole se nazývají pouhé kousky.

** Trakař nebo kolečko.

i do města trefí, haniž by se o kámen hudeřil. Ha tomu nikdo nehublíží.“

Bábě se Jelenka velmi líbila, jen to ji mrzelo, že je bledá. „Copak je do toho,“ říkala, „dívčí má kvíst jako růže“. Nemajíc v obyčeji čeho tajit, řekla to také paní hraběnce, sotvaže se s ní několikrát byla sešla.

Hraběnka se usmála řkouc: „Já doufám, že i Jelence líčko se zrumění, jen až bude nějaký čas zde na zdravém povětrí.“

„To hano,“ mínila bába, „hale mohli byste přece, milostivá paní, dát ji přeměřit, vždyt je to jako stín proti Dorle, kdo ví, nemá-li hubytě. – Ešče jste to nezkúšeli, hani jste ji neobětovali?“

„Co tím myslíš, já neznám takové léčení.“

„Nu, milostivé paní to mohu povědit, protože jsou milostivá paní mladší než já, jinak bych to říci nemohla.“

Když bába hraběnce vypověděla, kterak by slečnu léčila, seznala v tom hraběnka sice mnoho pověry, ale základ dobrý; i pozvala si bábu do zámku, a že jí Jelenku svěří. – Bába řekla, že přijde, až půjde měsíc dolů. V určitou dobu se tedy do zámku dostavila, ale to si z počátku vymínila, že jí musí slečinka dána být na starost s úplnou důvěrou, sice že by to všecko nic platno nebylo. – Nejdřív přeměřila slečnu na dél i na šíř nití režnou, nesliněnou, na Bílou sobotu před slunce východem předenou; shledavši ale, že úbytí nemá, povídala, že to bude přece jen nějaký jed v těle a že ona jí ho s pomocí boží vyžene. Na druhý den před slunce východem si pro slečinku přišla a zavedla ji as čtvrt hodiny od vesnice k lesu, k „dobré vodě“. – Pod vysokým starým smrkem vyprýštoval se silný pramen čisté dobré vody, padaje do tůňky, schválně k tomu cíli vyzděné. To byla ta zázračná „dobrá voda“. – Na smrku pod stříškou, již tam bába dala, visel starý obrázek Panny Marie, ozdoben pentlemi a kvítím, jež na rámeč připíchnuty byly, dárky to lidí vodou uzdravených. Bor byl nej-

starší občan vesnický, bylo mu sto a tři roky, a pamatoval co chlapec, že se chodíval s matkou k „dobré vodě“ modlit a že tam tentýž obrázek visel a mnoho lidí že se tam uzdravilo. Tak se dědila víra v zázračnou moc vody s pokolení na pokolení a bába jí všechny jedy z těla vyháněla. — Když Jelenku k té studánce dovedla, klekla s ní nejdřív pod obrázek a pomodlily se hlasitě devětkrát Otčenáš a devětkrát Zdrávas. Když pak slunce vyšlo, bába Jelenku svlékla, přežehnala a po odříkání slov:

*Já, bába po Bohu,
pomohu, co mohu,
ha to, co nemohu,
zanechám Bohu,*

do studánky pohroužila. Děvče zsinalo, zajítkalo se, ale bába nedbala řkouc: „Odporné, milá holubičko, odporné, hale zdravé.“ Po lázni, cestou se modlíc, pospíchala s ní k zámku.

Hraběnka sotva se jich dočkati mohla, když ale Jelenka s bábou se vrátila čerstva jako poupě v ranní rose a po lázni si libovala, tu ji opustilo vše obávání. Po devět dní chodila bába s děvčetem k studánce, devátý den pak, když se vrátily, šly do kostela, bába dala sloužit mši ke cti a chvále sv. Rocha, patrona to proti neduhům tělesným, a Jelenka musela na oltář obětovat dvě vejce. Tím se léčení skončilo a bába předpověděla, že bude Jelenka záhy zdráva jak ryba a červená jak kalina. — Když ale hraběnka za její dobrou radu odsloužit se jí chtěla, odmítla každý dar řkouc: „Copak tuto — Pánubohu děkujeme, kdyby on nepomohel, málo bych já mohla,“ na opětné donucování panino přímo řekla, že se za takové léčení platit nesmí jinak než se „zaplat Pánbůh“. — Hraběnka srdečně poděkovala, jak si to bába přála, a tato odešla spokojena

ze zámku. Hraběnka dala vystavět u studánky kapličku, do ní dala krásný obraz Panny Marie, nedaleko pak studánky zřídily se lázně pro Jelenku. – Pověst o tom roznesla se po okolí jako voda po trubách, ale čím dále od pramene, tím byl tok její kalnější; nemoc i uzdravení hraběcí dcery měnilo se v každých ústech a procesí poutníků přicházelo každou nedělí k zázračné „dobré vodě“.

Opravdu se Jelenka co den stávala růžovější, svěžejší. Nejsouc zvykla časně zrána venku se procházet, jak to hrabě vždy dělával, nemohla matce dosti se napovídat, jak krásně je v poli, kdy miliony rosných krůpějí na pažitě se třpytí, skřivánek prozpěvuje v povětrí se třepetá; nemohla ani povědít, jak milo jí, kdy pod stromem s bábou se modlívala, a konečně vynachválit tu příjemnost po lázni. – Hraběnka vidouc dobrý účinek prostého léčení, k němuž že přivolila, první den skoro výčitky si činila, pokračovala v něm i dále, ačkoli se již nedělo v ranní hodinu a s těmi zbožnými ceremonii, jakýchž bába užívala. Nicméně Jelenka každý den před slunce východem ze svého pokojíku se vykradla do zahrady, kde se již Hanuš se zahradníkem procházel. I chodili pak spolu, od květiny ku květině, od stromu ke stromu; přitom učil hrabě Jelenku botanice, upozorňoval ji na krásy přírody a před okem děvčete jevil se v každé malé chudobce obraz všemohoucnosti božské. – Jindy vypravoval jí o divech a hrůzách přírody, vypravoval jí o svých cestách po zemi i moři a ona ho poslouchala sotva dychajíc, a jak umlkl, desaterých otázek měla přihotově.

„A což vás tomu neučili v ústavu?“ hrabě, divě se mnohdy otázkám jejím, ptal se.

„Ach,“ přiznávalo se děvče zkroušeně, „kdyby mi to byli tak vyprávěli jako ty, Hanuši, jistě bych si byla všecko pamatovala; ale já jim nerozuměla a hned se mi to z hlavy vykourilo.“

Hrabě znaje povrchní to vyučování, v duchu vyznání jejímu přisvědčil a milerád jí vše vysvětlil, co rozum její s to byl pochopit. Někdy šli až na konec zahrady, a když z některého sadu zazněla píseň trávničky, zastavil hrabě krok, naslouchaje zpěvu. On byl milovník hudby a zpěvu, a proto dojímal ho ty prosté, krásné písně národu více než umělé arie divadelních zpěvkyně a vždy říkal později známým, kteří se bláznili, když se nějaké slavičí hrdélko v hudebním světě vyskytlo: „Jděte ven, naslouchejte, kdy vesnická děvčata v polích a zahradách pracují, kdy v lese při hrabání jedny na tom, druhé na onom konci zpívají, provozující nejrozkošnější zpěvní hry, naslouchejte v zimě u oken stavení, kde se drží přástvy, a uslyšíte těch nejrozmanitějších žertovných i něžných melodií, vážných balad i velebných chórů, uslyšíte hlasy slavičí, hlasy mocné, čisté jako zvony, že vám srdce zaplesá, a té zábavy můžete užít velmi často a velmi snadno.“ Známi ovšem na jeho řeč nedbali; hrabě však zůstal na svém. Rád poslouchal i vesnického houslistu a skladatele, slepého Józu, kdy podvečer v sadě neb u lesa na oblíbeném sedátku svém seděl a hraje básnil. – Hra jeho byla čista, dojemna, plna poetických myšlenek, takže mnohdy s melodií spolu i píseň se zrodila. On byl slepý od útlého mládí a sám hrát se naučil na kolikero nástrojů; nejmilejší byly mu ale varhany, jež v kostele hrával, a pak housle. Stávalo se ale, když se dávala zpívaná mše, že musel veškeré své umělosti upotřebit, – tu hrát na varhany, tu sólo na housle, a zas na klarinet pískat, zpívat bas i tenor. – On byl učitelovou pravou rukou a hrabě, když na kruchtě vešel, nemohl se vynadivit jeho obratnosti a jemnému sluchu. – Učitel ani nezpозoroval, když hudebníci notu pominuli, jako by jí nebylo, Józu bylo ale v každé okamžení slyšet: „Housle – co děláte – prim – vynechaly cis – bas ať dá pozor – diskant hlasitěji – bubny piano. – Takt, držte takt, chlapci!“ –

Tak napomínal Józsa, vypomáhal, a při každém neladném zvuku trhl sebou, jako by ho bodnul.

Učitel nebyl již mladý ani učený, ale z oněch, již povinnosti stavu svého svědomitě a s láskou vykonávají; rodiče ho měli rádi a děti též ho milovaly, ačkoliv jim v ničemž nepovoloval. Rády chodily do školy a nebylo ve vesnici chlapce, aby neuměl číst, psát i počítat, ani děvčete, aby alespoň prvnějšího neznalo, neboť toho učitel nemohl na matkách vymoci, aby mu děvčata po celý rok pravidelně do školy posílaly; měly pro ně vždy práce a myslily, že je to až dost, kdy budou umět číst. – Učitel byl vdovec a jediná jeho dcera vdala se první léta, když vrchnost na panství přijela, do města; kostelní hudba a pěstování květin bylo mimo školu jeho zaměstnáním. Větší potěšení nemohl mu připravit, než když mu někdo semeno neznámé jemu květiny dal aneb půjčil novou mši, do které se musel s velkým namáháním vpravit. Na faru také chodíval každodenně, pan farář byl ale staříčkový pán, velký milovník starých kněh, zvláště latinských, na něž poslední groš by byl vydal. Nikdo nesměl mu však pro jakou přijít; když učitel jej navštívil, musíval mu obyčejně předčítat. On měl ve svém pokojíku celé stohy kněh, a která mu při ruce ležela, tu učiteli podal. – Někdy se stalo, že po kolik dní jedna a ta samá kniha to byla, ale pan farář měl již velmi krátkou paměť, nezpozoroval to – a učitel bál se říci mu to, aby ho neurazil, a tak trpělivě čítal vždy, co pan farář mu podal. Každých čtrnácte dní dostával pan farář z města politické noviny, jež s tamějším kaplanem a několika měšťany do spolku držel. Na něho, jako přespolního, přišla řada naposled, za to si je ale mohl podržet –, což také činil. Když noviny přišly, předčítal učitel politiku, což ho více zajímalo. – Po přečtení se noviny schovaly. V komoře leželo jich jako dříví. – Po kolik let říkal pan farář, že půjde na odpočinek, ale když mělo k tomu přijít, zdálo se

mu, že by nemohl ani jinde žít než na faře, kde žil co pastýř plných třicet let mezi svými ovečkami a knihami.

Vesničané byli mu již přivykli; ačkoliv hrabě pozoroval, že při jeho kázání, které pro slabou paměť z listu čítat musel, každou neděli většina posluchačů usnula a menšina neposlouchala, ačtě nemohli vynachválit kazatele v Hajku u sv. Anny, pátera Augustina, na jehož kázání obyčejně v úterní, sv. Anny to den, kdo se jen uprázdnit mohl, pospíchal, ačtě Bor vždy říkal: „To je jinší kazatel, ten humí svědomí rozebrat; při tom se duše potěší!“ – přece nechtěli se od svého starého faráře odloučit. – Než první rok, když vrchnost na panství přijela, Pánbůh pana faráře k sobě povolal a na faru dostal se dle všeobecného přání páter Augustin. – Když držel nový pan farář po prvé zpívanou a hlas jeho jako zvon po kostele zazněl, nemohl se Józka zdržet, by nepošeptal panu učiteli: „To je hlas, to je hlas!“ a přitom si zatleskl do dlaní, což vždy dělal, když měl velkou radost. Nový pan farář byl velký milovník včelařství i štěpařství, což se s květinami a hudbou, zamilovaným to zaměstnáním pana učitele, mnohem lépe srovnávalo než probírání se v starých foliantech. – V zimě obíral se pan farář v prázdných hodinách jinou prací. Maloval obrázky a lepil z papíru rozličné maličkosti, skřínky, košíčky a p., což pak o zkouškách dětem dával. – Hrabě i hraběnka si pana faráře velmi vážili; býval v zámku častým hostem, také pan učitel chodil do zámku, ale největší jeho rozkoš byla procházet se po zahradě. Hrabě držel si šikovného zahradníka a mnoho peněz vynakládal na květiny, v čemž matka velikého zalíbení měla. – Učitel viděl i přiučil se v zámku každý den něčemu novému, co se květinářství týkalo. – On sám učil Jelenku psát a počítat, učil ji na piano a Jelenka měla svého učitele velmi ráda, také hrabě i hraběnka mu přáli, jako každý, kdo dobrosrdečnost jeho poznal; jediné hluboké jeho poklony a pří-

lišnou ostýchavost byli by mu rádi odpustili. Ale to si nemohl dlouho odvyknout a vždy ho var polil, když hraběnka do řeči s ním se pustila. „Vrchnost je přece jen vrchnost – a hraběnka není selka,“ říkával. – Také Józu Jelenka začasť do zámku si přivedla; jaký to byl proň div a jaká radost, když po prvé slyšel zvuk piana. – Jaký to byl rozdíl, – učitelův starý klavír – a to krásné piano! – Prosil o dovolení, aby směl se naň i uvnitř podívat, což mu hraběnka, útrpně se usmívajíc jeho slovům, dovolila. – Otevřel si víko a začal ohmatávat každou strunu, každou klapku, každý kolík, velmi jemně, ale zevrubně; bylo patrné, že cit v prstech vynahrazuje mu zrak. – Pomocí hmatu mohl jedině si utvořit obraz předmětu, jehož oči jeho nikdy nespatřily.

Jednou hraběnka s učitelem o něm mluvila a divila se mu a on, kterýž ho od maličkosti znal, pravil: „Józa, milostivá paní, je věru znamenitý hoch. – Již co malého chlapce, neboť oslepl ve čtvrtém roku, maje neštovice, přiváděly mi ho děti do školy, jen ze žertu; chlapec ale celé hodiny vaseděl ve škole, bavě se posloucháním, a za krátký čas uměl každé slovo, jež jsem mu předpověděl, lépe přeslabikovat než chlapci, kteří rok do školy chodili. Raději ale poslouchával hudbu; pro tu jevil tak jemný sluch, že jsa malý chlapec okřikoval starší hudebníky, když falešně hráli. – Povyřůstaje učil se hrát na klavír a na housle, sám a sám; tak dlouho zkoušel píseň, kterou v hlavě nosil, až ji trefil; vytrvalost a trpělivost má při tom neunavnou, neustane, až vyvede, co si předevezal. – Podobně naučil se i ostatním nástrojům, i na varhany hrát, kdyby jeho nebylo, nevím, milostivá paní moje, co bych si mnohdy na kruchtě s ostatní čeládkou počal. – On i pěkné písně skládá, ale musil by člověk u něho sedět – a to nepozorován od něho – a hned je psát, kdy je zpívá neb hraje; od něho je dostat nemožno. – Mnohdy mu

chasa říká, když slyší píseň novou: „Józo, zazpívej nám tu písničku ještě jednou, abychom se jí naučili;“ – mnohdy já mu říkám, aby mi ještě jednou některou svoji pěknou fantasií zahrál, ale to zavrtí hlavou a říká: „Co to na mně chcete, jako by se to dalo,“ – a opravdu, když mně i chtěl povůli udělat, nebyla to již ta píseň, kterou dříve hrál. – „Ony ty myšlenky,“ říká, „proletují mou duší jako ptáčkové zpívající hájem, nikdo jich nevolá, nikdo jich nedrží. – Počkejte, snad mi zase někdy ty samé hlasy zaznějí, – pak je chytnu do klece a dám vám je.“ – Když večer hrává doma nebo v letě u lesa, zastavují se lidé, poslouchajíce ho v udivení, pak si povídají: „Pánbůh ho má rád, toho chlapce, že mu dal takový dar umění.“ A proto také netroufá si ani ten nejrozpuštěnější chlapec Józovi v čem ublížit, každý má před ním úctu, že je miláček boží, proto jim také ani nápadné není, že nemluví obyčejným jich nářečím, ale jako kniha.“

„Mně ale bylo nápadné, že nemluví nářečím zde obyčejným, aniž hlasem zpěvavým jako druzí.“

„Prvnímu naučil se z kněh, druhému sám nevím kterak se odnaučil.“

„Snad mu v tom cestu ukázal jemný sluch hudební. Ale řekl jste, z kněh že se naučil vybranější mluvě; jak to mám rozumět? Snad jen posloucháním.“

„Ano, milostpaní moje. Dokud dcera moje doma bývala, čítávali jsme večer, buď ona, buď Petr, a Józa poslouchával. I našel v tom takové zalíbení, že později si knihy vypůjčoval, kde mohl; i do města si pro ně chodí. – Pak poprosí některého chlapce, zajde s ním do pole, v zimě pozve ho k sobě, a musí mu předčítat. – Také kdy něco psát chce, vezme chlapce, o kterém mu povědomo, že hezky psát umí, a diktuje sám. On sám zná pravidla mluvnice jako Otčenáš, chodit vždy ještě do školy jako žák a sedí v té lavici, co sedával před šestnácti lety;

mnohdy se stalo, že mne zastal. Jemu neujde ve škole ani hlesnutí, a také ho nezklamou chlapci, neboť zná každého po hlase.“

„Ale pane učiteli,“ zeptala se Jelenka, také poslouchajíc, „nevidí Józa prapranic?“

„Zajisté ne, slečinko.“

„Jak může tedy vědět, jak je kdo hezký, jak vyhlíží ta neb ona květina, když nevidí?“

„Květiny, stromy zná dílem po hmatu, dílem dle vůně, ostatně dá si vše zevrubně vypovědíti. Bezpochyby že vše před jeho vnitřním zrakem krásněji se mu vidí, než to vskutku je. S kým není známý, tomu ohmatá obličej i ruku, a mnohého pak pozná, jak ho za ruku vezme, aniž by se mu ozvat musel.“

„Ano, ano!“ zvolala Jelenka. „Tuty dni hrály jsme u báby na cukabábu a on s námi. Podařilo se mu chytit mne za ruku. Já se nechtěla ozvat, ale on hned věděl, že to já jsem.“

„To není těžko,“ usmál se dvorně pan učitel, „takové jemné, hebounké a malé ručince nenajde páru v naší vesnici. Tížeji mu rozeznat vesnickou mládež, a přece pozná po hlasu každého, i po hlavě, když se mu pod ruku dostane.“

„Józa je dobrý, já ho mám ráda,“ řekla Jelenka.

„Dobrý člověk, vděčný, a ke komu cítí náklonnost, či hlas ho dojmá mile, k tomu je i upřímný, neboť se domnívá, že člověk líbezného hlasu dobrý bývá, a naopak člověk hlasu štekavého, chraplavého, kňouravého že kryje ošklivé vlastnosti v sobě. Některý hlas se mu tak protiví, že kdyby se neodstranil, do křečí by upadl; ale bába již zná jeho povahu a všechno odstraňuje, co by ho pobouřilo. – Józa je miláček její.“

„Vždyť je ubohý!“ řekla hraběnka.

Jelenka si často Józu do zámku přivedla, a když držela

hrátky s děvčaty, hrával jim k tanci. On vrchnosti své oddán byl celým srdcem a Jlenka byla mu anjelem. Když za čas jednou odjela s hraběnkou do hlavního města aneb s Hanušem několik týdnů cestovala, stýskalo se všem, ale Józka býval nejsmutnější, než nezmínil se nikomu.

Ačkoli se vesničánům z počátku přistěhování se vrchnosti nehrubě líbilo a raději by s panem správcem byli hospodařili, jehož znali skrz naskrz, přece při takovém laskavém s nimi obcování nemohlo jinak být, než že od své nedůvěřivosti a svéhlavosti, jež dobrým záměrům hraběte překázely, upouštěli nahlížejíce, že pána, protože pán, není třeba nenávidět, dobrý pán že za otce. Ale šlo to zponenáhla a to ještě přičiněním ženských.

Když o Štědrý večer hrabě s Janem z Prahy přijel, bylo výše pěti let, co na panství již přebýval, a ještě nebylo vše, jak by si byl přál; pohorská vesnice nebyla prosta ani zlolajců, kteří proti vrchnosti sočili, ani zpozdilců, kteří jich slovům věřili, nerozumějíce vlastnímu dobru.

III

Kdo by byl šel asi o hodinu později, když bába ze zámku domů se vrátila, po vesnici, byl by viděl okna u každého statku i chalupy ozářená a za každým oknem v čistě vybielené sednici přikrytý stůl, na stole pak štědrou večeri.

I v zámku byla okna ozářena, a kdo by ze selské sednice do hraběcí jídelny byl vešel, zajisté by si byl pomyslnil: „Tam dole dost dobře, ale zde ještě lépe!“ – Na podlaze prostřeny jsou drahé koberce, u oken a podél zdi na stolcích a podstavcích rozestavené rozličné květiny domácí i cizopásmé, mezi nimi v plném květu rozkošné děti jara – hyacinty, konvalinky, fialky a jiné, jež pospíšil bedlivý zahradník ze spánku probudit, by krásou a vonným de-

chem veselé svátky zdobit pomohly. – Po stěnách visí obrazy, díla to umělecká, a veliká zrcadla, v nichž se odráží množství světel hořících v lustru a čtyřech parohatých svícnech, jež postaveny ve čtyřech úhlech jídelny. Uprostřed stojí stůl, pokryt damaškovým ubrusem, a na něm v nádobách ze stříbra, porcelánu i krystalu jídel nejrozmanitějších, kyselých i sladkých, studených i teplých, lahůdek, pečiva, vína, vše, co by srdce ráčilo, a to vše rozestaveno tak chutně, že již pouhý pohled smyslům lahodil. – Hrách se zelím, kaše s medem, hnětky, božíhodová jídla sedláků, – těch tam ale přece nebylo! – Okolo stolu na pružných seslích s opěradly seděla společnost, hovic si pohodlně při štědré večeři. Společnost ta záležela z hraběnky, hraběte a Jelenky, pana faráře, městského lékaře, který často do zámku zván býval, učitele, správce, písaře a panského zahradníka, pak starého plukovníka na odpočínutí a barona nemajetného, cizích to hostů. Poslední dva jezdívali ze zámku do zámku, zvali se tu i tam, celý rok nejsouce doma. Správec říkával jim „pocestní kavalíři“.

Starý plukovník býval často u hraběte; zvláště o honbách, jichž byl veliký milovník. Dobrý pohár vína, k tomu dýmka tabáku silného a karty byly mimo lov jeho jedinou rozkoší. Jinak byl člověk k vystání a veselý společník. – Pan baron byl po prvé u hraběte hostem; bylť on pravý opak starého plukovníka. Ten znal lesy, maštale a vína svých hostitelů; onen byl příliš choulostivý, aby po lesích těkal, na koni se proháněl: on byl rozmazané dítko salonů, raději si hovil v měkkých lenoškách a nemiloval tabáku ani nemírného pití vína, ale lahůdky vybrané, k nimž připíjel vzácná vína, jak to labužníci milují. – Karty hrával jen ze zdvořilosti s některými paničkami, u nichž rád trpěn a chován byl, i vzdor své nehezké figuře; neboť měl ten dar, který není každému dán: umět mluvit celý den o ničem. Také pátrával rád, někdy co poslanec paniček, nejvíce

však z vlastního pudu, po záležitostech, které každému oku vidny být neměly. Jako zvěda, vraceje se z tábora nepřátelského, kde v rouchu přítele zradu dýchal, plesá, kdy se mu záměr povedl, tak asi plesával baron, kdy se mu podobná výprava povedla. On vůbec velmi vysoko sebe cenil a na řadu svých předků byl baron velice hrdý, oni byli jeho jedinou chloubou.

Když nebylo hostů v zámku, kuchařka neměla mnoho práce s vymyšlením jídel, jak ale host u tabule seděl, ráda ho hraběnka štědře i vzácně uctila. Pro mlsné labužníky, jako pan baron, nebyla však přece hraběcí kuchyň zřízena, proto se jeho návštěvě hraběnka divila. Hrabě přijeda domů a slyše o ní, řekl s úsměvem k matce: „Zajisté, že některou bohyni na vysokém Olympu zvědavost trápí, co s námi zbloudilými se děje; vyslala ho tedy co posla okřídleného, by jistou zprávu o nás donesl.“

Hraběnka se usmála, davši synovi za pravdu, neboť znala barona a cesty jeho. — Také se ve svém mínění nemýlili, baron vyšel na zvědy a pátral po všem, by hodně kořisti ze zámku odnesl. — Avšak ustrnul nad tím, co viděl a slyšel. — Libůstky mít kavalíru příslušelo, ale stavu jeho důstojné; hrabě ale, zdálo se panu baronu, že se příliš kvůli nim zahazuje.

„Kde jste polovali, pane plukovníku?“ ptal se hrabě u tabule.

„U hraběte Arnošta. Výborné u něho lovy. Rád jsem přítomen.“

„Když jsem cestoval po Slovensku, navštívil jsem ho též. Má krásné lesy; musel jsem s ním také na lov; náruživý to lovec. Drží si četnou loveckou družinu. Má i mnoho junošů a všickni místo livraje nosí národní svůj kroj.“

„To však jen v domácnosti?“ mínil baron.

„Nikoli, on ve Vídni se svým služebnictvem takto vystrojeným veřejně vyjíždí a dělá furore,“ řekl hrabě.

„Proč ne?“ ozval se plukovník. „Jsou to hoši pěkní, jako hory, jeden jak druhý výše šesti střevíců, – takovou družinou může se chlubit.“

„Tot' asi malebně vyhlíží,“ prohodila hraběnka.

„Nejenže malebněji vyhlížejí, ale oni se i volněji a slušněji pohybují než v nevkusném fraku,“ řekl hrabě.

„Že jste, hrabě, velikým protivníkem fraku, o tom jeden hlas,“ ušklíbl se baron.

„Pan baron vida na dvoře drotary, myslil, že i vy, hrabě, nový kroj pro své služebníky jste si vymyslel; ale já ho poučil, kdo ti lidé jsou a že jich jen z pasí tu chováte a šatíte.“

„Dovolte, pane plukovníku, bych poučení vaše opravil. Řekl jste, že jen z libůstky pocestných těch přechovávám; musím tedy doložit, že nikoliv z libůstky, ale s libostí vykonávám tím povinnost pohostinství, jakéž nezanedbá ani nejchudší chalupník v kterékoli obci, když pocestný, nejsoucí s to, aby v hospodě si zaplatil, na dvěře jeho zaklepá. Dá mu lože, sdělí s ním večeri, a my přidáváme k tomu i čistý oděv, jež drotar, vzdálen od své otčiny a řemeslem se zabývá, při němž nemožno čistoty šetřit, celý rok a po roce zase šetřit si musí. Zásluha však o tuto jejich pohovu patří mé matce.“

„Srdce naše potěšit, mysl občerstvit dovede jen útlá ruka ženina,“ prohodil lékař.

„Zajisté,“ uklonil se plukovník, „odpusťte mému mínění, nevěděl jsem, že vám tolik na těch drotářích záleženo.“

„Kdyby jednoho z nich nebylo, dávno by již matka moje syna svého oplakávala,“ řekl na to hrabě, a když baron žádal o vysvětlení, jak se to stalo, a i plukovník žádost baronovu opakoval dokládaje, že sám o tom neví, jal se hrabě vypravovati.

„Jak známo, cestuju časem rád pěšky. Má-li cizina ro-

zum zbystrit, jak naši sedláci říkají, myslím, že se nesmí cestující na svět jen z kočáru dívat. Jedenkrát – bylo to první rok, když jsme sem přijeli – sešel jsem se na cestě z Řezna sem na noclehu v hospůdce vesnické s drotarem. Spali jsme na slámě a ráno zároveň z hospody vyšli. Ačkoliv tvář jeho mírná, upřímná příčinu k podezření mi nezavdávala, přece přicházeje k lesu, zavolal jsem k sobě psa, jenž mne někdy na cestách provázival, ruku jsem položil na kohoutek pistole v záňádří a v druhé pevně držel jsem sukovitou hůl. Měl jsem sice již tenkrát zkušenosti i přesvědčení, že pod ošumělým kloboukem tak moudrá hlava bývá jako pod pěkným a pod sprostou halenou že srdce často bije tak šlechetné, mnohdy šlechetnější než pod drahým sukem a hedbávím: přece nemohl jsem zbaviti se podezřivosti, vida se v hlubokém lese samotna s neznámým drotarem. Já si nikdy těch lidí více nevšímá, než co na setkání jsem je vídal bídne světem se potloukat v ošumělém, zamaštěném šatě, ne mnoho lepší než cikány opovržené. Slýchal jsem zpozdilé matky děti jimi strašit, od lidí podkládat jim rozličné neplechy, ba i zlodějství a vraždu, ačkoliv důkazův žádných neměli. Vzpomínky ty nedaly vzniknouti důvěře. Drotar vypravoval mi cestou, kde všude chodil po Německu, a těšil se do Čech, kde prý je přece jen nejlíp. Považoval mě za řemeslníka a ptal se, kde jsem chodil a kam jdu. Já ale v své slepé nedůvěře nepověděl jsem mu zcela pravdu, hodlaje se od něho v nejbližším městečku odtrhnout. Přišli jsme k polednímu do hospody v malé dědině. V sednici seděli tři muži, hlasitý hovor vedouce v německém nářečí tamějšího okolí. Když jsme tam vešli, umkli, bystře si nás, dokonce mne, prohlízejíce. – Drotar dal si nalít pálenky, vytáhl z tašky kus chleba a začal obědvat. Já měl v pocestní láhvi ještě víno a hospodská přinesla na moji žádost, co v domě bylo, černý chléb, sýr a vejce. Pobídl jsem drotara, aby se mnou

obědval, což on bez upejpání přijal. Muži se mne oči nespustili a po chvíli zeptali se, kam jdeme. Řekl jsem, co třeba. Po obědě, nemaje u sebe drobnějších peněz, platil jsem stříbrným tolařem. Drotar s podivem na tolar hleděl, bylo mu divno, že já co tovaryš tolik peněz mám, po prosbě nechodím a panský si vedu. Ve strachu, aby se na ten peníz neulakomil, řekl jsem, že to můj poslední, ale že se nestarám, v Čechách že najdu výdělků dost. – Když jsme z hospody vyšli, zdvihli se ti tři, a že jdou s námi stejnou cestou, pravili. Na moji otázku řekli mi, že chodí po koupi obilí, což se mi zdálo pravděpodobné. – Mně se ti chlapi také nelíbili, ale byl jsem přece rád, že jdou s námi, neboť nám bylo jít dlouho ještě lesem, než bychom do městečka dorazili, kde jsem mínil se odtrhnouti od nich i drotara. Dni se už krátily, počasí bylo nejasné, ještě jsme konce lesa nedošli, slunce se sklánělo. Jeden z mužů šel mi po jednom boku, po druhém držel se pes Bello a drotar. Druzí dva zůstávali pozadu. – Tu najednou dostanu zezadu do hlavy ránu, že jsem zavrával, a v samém okamžiku Bello na jednoho ze zadních mužů skočil a na druhého drotar. Já měl tolik přítomnosti ducha, že jsem k stromu skočil, oň se opřel a pistolí z náprsí vytrhl. Drže ji v pravé ruce, levou jsem holí se bránil proti dvěma; Bello mi statečně pomáhal a drotar zápasil s třetím. Doráželi na nás noži a já vida, že bychom se jim jinak neubránili, střelil jsem a jeden z mých protivníků klesl. V té samé chvíli i drotar porazil svého protivníka, a třetí vida to, dal se na outěk. – Drotar měl proraženu hlavu železným prstenem, jež Bavoři rádi nosí a jichž při pranicích používají; já krvácel z několika ran a Bello též byl popíchán. – Nezbyvalo nic jiného než bojiště opustit, a co síly stačí, k městečku pospíšet. – Lotry nechali jsme tam ležet, majíce je za mrtvé. Avšak sotvaže jsem z lesa ven se vyvlekl, přepadla mě mdloba, padl jsem. Drotar nemoha mě vzkřísit, vzal

mě na záda, a nedbaje na vlastní slabotu, vlékl dále. Na štěstí přijížděly od městečka vozy; na jeho křik vozkové přišli, naložili nás a do města odvezli, kde nás v hospodě složili. Ovšem že se hned po zločincích pátralo, že byl drotar vyslýchán, ale o tom všem ani o jeho pečlivosti a starosti o mne nedověděl jsem se, až třetí den, když mě silná horečka popustila a já paměti nabyl. Drotar seděl se zavázanou hlavou u mé postele, Bello vedle něho; oba skákali radostí, když jsem začal mluvit. Nejprvnější drotarova práce byla, že mi snesl na postel papíry, tobolku, hodinky i vak, co vše pod svým dohledem měl, žádaje, abych se přesvědčil, zdali mi nic neschází. Pak vytáhl svůj sáček, vysypal přede mne as za pět tolarů stříbrných peněz. „Co mám s nimi dělat?“ ptám se ho, a on mi na to, abych si je vzal, že mi je půjčí, že nebudu mít beztoho dost peněz, abych v hospodě zaplatil. – Čtyry pět tolarů je málo peněz pro našince, ale kdo na zlaté po krejcařích strádá, kdo se za boháče považuje, když má dvě tři sta, tomu je to již kapitálem. A drotar dal mi svoje po mnoho neděl strádané jmění, aniž věděl, kdo jsem a jestli mu je kdy oplatím.“

„S praktického stanoviště nazvalo by se to bláznovstvím,“ ozval se plukovník.

„Připouštím, mně ale pravilo srdce, že jednání jeho jest šlechetné, a když jsem ruku mu podáváje děkoval a on mi řekl: „Ej, či by hodné bolo, aby brat bratu nepomohl!“, tu jsem se cítil před tím sprostým člověkem se všeckou svojí vzdělaností a věděním zahanbena.“

„Dovolte, pane hrabě,“ vskočil mu do řeči baron, „to byl s vaší strany přemrštěný útlocit.“

„Cítil jsem se zahanbena,“ hrabě pokračoval, jako by neslyšel byl baronovu námítku, „a svědomí mně vytýkalo, že jsem se prohřešil proti tomu člověku, maje ho za špatného, i zločinu schopného, z pouhého předsudku, jehož

prostá mysl ale hlouběji než moje pojala učení křesťanské lásky, jež káže, že jsme všickni bratřími. Než abych přišel ku konci své příhody. Ti tři chlapi, co nás, vlastně mne, oloupit ne-li zabít chtěli, byli pověstní zlodějové; my nezabili žádného, jen omráčen byl jeden a druhý od střelné rány zchromen; nepídil jsem se více po nich. Miča, tak se jmenuje můj ochránce, je mým šafářem; velice se divil, když jsem mu konečně řekl, kdo jsem.“

„Dlouho mu nechtělo do hlavy, že by ‚gróf‘ mohl pěšky s vakem na zádech cestovati,“ usmála se hraběnka.

„A odkud přivezl jsi dnes toho drotara, Hanuši?“ Jenlenka se zeptala, neboť byla málo mohla s bratrem před jídlem promluvit.

Na tu otázku vypravoval hrabě totéž, co Jano kmotru svému již pověděl.

„Zůstane zde?“ ptalo se děvče.

„Nevím, jak ti odpovědít; rád bych, aby zůstal. Než ty děti hor nerady dlouho od své otčiny vzdáleny bývají a málokterý má chuť k řemeslu, při čemž by byl poutanější na jisté místo a zůstat musel sám a sám.“

„Tak i náš horský lid nerad se v cizině osazuje,“ řekl pan farář, „a byť se jim i dost dobře vedlo, po domovu touží, a naše horačky velmi zřídka daleko od domova se vdávají. – Ty dni libovala si bába, že Manka její s Mičou tak šťastna, a povídala, že by to byla z počátku ani neuvěřila, že by si to děvče člověka pracizího do srdce vzít mohlo.“

„Však kdyby toho nebylo, a zaměstnání při hospodářství, nebyl by Miča zůstal,“ řekl hrabě.

Hraběnka zdvihla se od stolu, večeře byla ukončena. Hosté šli do vedlejšího salonu, kde stály stolky ke hře přichystané, a každý baviti se mohl dle libosti. – Vedle salonu v krásném pokoji stál uprostřed zelený strom, ozářen světélkami, ozdoben ovocem, květinami i pentlemi.

Okolo něho ležely dary pro hosti i domácí lid, jež hraběnka po večeři rozdělila, nejvíce to práce její i Jelenčiny. Jelenka více radosti měla z darů, které pro jiné chystala, než které sama dostala; pro Dorlu jmenovitě měla schovanou krásně vyšívanou šněrovačku. Józovi chystali vzácné housle a Jelenka viděla již radost jeho, až ráno se hřebíku sundá místo svých starých houslí nové.

Pánové sedli ke hře, paní hraběnka s nimi, jen zahradník a učitel pomáhali slečně přilepovat svíčky do škořápek, jež měly se pouštět na vodu, přichystanou ve veliké krystalové nádobě. – Vtom, co se takto bavili, zazněly táhlé zvuky pastýřské trouby pod okny.

„Starý pastýř jde po výsluhách; v zámku bývá vždy první jeho stací,“ řekl učitel.

„Jestlipak ale nezapomene Miča na koledu?“ mínila Jelenka.

„Jakpak, slečinko, by zapomněl, když ví, že se milostpanu hraběti líbí.“ – A sotvaže to zahradník dořekl, ozval se v předpokoji šust a šepot, starý sluha otevřel dvěře a mezi nimi ukázala se vysoká postava Mičova a tří jeho krajanů, mezi nimiž Jano. – Přišli zazpívat vánoční koledu.

„Jen dále, Mičo, dále!“ pobízela vlídně Jelenka. – Miča vešel s uctivým pozdravením do pokoje, zůstal ale neda-leko dveří stát; chlapci vedle něho, širáky v rukou otáčejíce a sotva si troufajíce po pokoji se rozhlédnout. Jakmile zaslechl hrabě ve vedlejších pokojích Mičův hlas, kázal opony u dveří rozevřít, aby na ně viděl, a již o hru nedbal.

„No, spustte, chlapci,“ kázal Miča, klepna Janovi po boku stojícímu na rameno, „zaspievame veľkomožným pánům valašskou koledu.“

Chlapci pokývli hlavami, upřeli zraky jeden do toho, druhý do onoho kouta pokoje a spustili s veselým ná-pěvem:

*Hop, hop, chlapci, do hory,
obuvajte* bačkory,
bertě nohy na ramená,
pojdzeme my do Betlema.
Narodil sa Mesiáš,
opravdivý Pánbuh náš.*

*Narodil sa nám, narodil,
a nás hriešnych vyslobodil.
Poradme sa na reči,
sme remeselníci všeci.*

„A ty krajčír, čo mu dáš?

Sám němnoho, málo máš.“

„Já mu dám kúštok platienska,

ušije sa mu perinka,

čo sa budě prikrývati,

vo dně v noci zahrievati.“ —

„Ej ty švec, ty čo mu dáš?

Sám němnoho, málo máš.“

„Já mu ušijem čerevičky

na jeho biele nožičky.“ —

„A ty hrnčiar z doliny,

zabruchaný od hlíny,

aj ty muožeš s nami jíti,

muožeš hrnčok s sebú vzíti.“ —

*„A ty mesiar** bohatý,*

s zamastěnýmá šaty,

aj ty muožeš s nami jíti,

dve klobásky s sebú vzíti.“ —

* Tě se vyslovuje vždy velmi měkce, jako polské cie.

** Řezník.

„A ten kováč z doliny,
začerněný od uhlí? –

Eh, ten něch len doma kuje,
něch sa s nami něhotuje,
lebo on by velmi klepal,
Jezuska by nám ulekal.“ –

„Aj kominík sa stydzí,
něch ho dieta něvidzí,
lebo dieta nemá zubú,
kričalo by: Mamo, bubú!“ –

Jezusku naroděný,
prijmiže tyto dary,
at sa k tēbe dostanēm
a s tēbú sa radujem!

Na okamžení umlknouce odhodili chlapi klobouky na zem, podepřeli ruce v bok, vpadli do skočné melodie a tancující zpívali dále:

Oj, nožku za nožku,
poskočme si trošku.

Budzme všeci veselí
ako vlci v jeseni.

Vyspíme sa na kameňu,
vyležíme na koreňu

pri tých našich ovečkách,
pri tých našich statočkách!*

Vyskočili, zavejskli a poklonivše se pravili zcela vážně:
„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ – Miča pak doložil: „Něch

* Statok = dobytek.

Pánbůh velmožnému pánu i všecké jeho rodině i všem hostům dá šťastlivé, veselé sviatky!“

Po těch slovích chtěl se Miča ze dveří vyhrnout; hrabě ale, který chvíli již v pokoji stál a líbý souzvuk čtvero-hlasu, z něhož lahodný měkký hlas Janův vynikal, byl poslouchal, vzal ho za ruku, do druhé uchoopil Jana a vedl je do salonu. Prvního představil co svého ochránce dvěma cizím hostům, druhého všem.

„Jaká to krásná tvář!“ řekla hraběnka, s líbostí na Jana pohlížejíc.

„A hlas jak slavík,“ pravil učitel faráři.

„No, zkuste, pane, jestli to tažní ptáče udržíte, snad sbor váš obohatí,“ usmál se farář.

„Takový chlapík, věřím, ten se dovede bít,“ řekl plukovník, měře si Miču od hlavy do paty.

„Ej veru, milostpane, něbojím sa,“ Miča odpověděl, rukou se rozpráhna, jako by se do někoho pustit chtěl; „ale keď prídu chlapi dvaja traja, silnější ode mňa, hej, už tu lepší povedať ‚varuj sa‘ než ‚něboj sa‘. Keby něbol milostpán mal pistol, boli by nás se sveta sniesli. – Bodaj je zlý vietor zavál! Ale štípka prachu – kopa strachu, to nám pomohlo.“ – Tak Miča vždy zásluhu od sebe odmítl a zamluvil.

Hrabě vida, že se drotari ostýchají, vedl je zpět do pokoje, kamž sluha jídlo a pití pro ně donesl. Mladíci se velmi ostýchali jísti, zvláště před slečnou, a Jano, kdykoli naň Jlenka pohlédla, vždy sklopil oči. Hrabě sedl si k Mičovi, vypravoval mu, jak se s jeho krstným synem sešel, a mimo to se ho ještě vyptával na věci, které hospodářství se týkaly.

Jlenka ale, veselá, dětinská Jlenka ptala se Jana, zdali i u nich se hrá na spouštění světýlek na vodu.

„Aj u nás spúšťajú dieuky kahance na vodu,“ odpověděl chlapec.

„A jaké jsou to kahanice?“

„Urobia si kahanec z dubovej kuory, dajú dnu kúštok loja, skrútia z nití motúzok, rozžehnú a kahančoky spustia na riekú. Keď sa obráti kahanec hore vodou, nazdá sa dieuka, že sa vydá na hornú, keď pluje dolu vodou, že na dolnú koniec dediny, keď sa od brehu nĕpohnĕ, nĕvydá sa hiba v druhý rok. Uj, to behajú dieučence, smejúci, spievajúci dolu brehom, hore brehom, a každá sa len pozerá za svojim kahancom.“

„A jak, kdyby se kahanec potopil?“ dále se ptala Jelenka, kterou podobné zvyky velmi zajímaly.

„Juj, horko by plakala dieuka, že misí do roka zomret,“ ujištoval Jano.

Jelenka ještě na všelicos se ptala, i na rodinu Janovu; hoch povídal jí, že je sirotek, staršího bratra že má ženatého, mladší sestra že mu umřela a o rok starší že je doma u bratra.

„Kolik roků čítáš ty?“ ptal se ho hrabě, zaslechna konec jeho řeči.

„Hádám, že osemnác rokou,“ odpověděl Jano.

„A jak se jmenuje tvoje sestra?“ Jelenka se ptala.

„Ilena.“

„Skoro tak jako já,“ obrátila se slečna k Hanušovi.

„Helena, jako ty,“ vysvětlil hrabě, podívaje se na svou sestřenku s vroucí láskou.

„Je hezká tvoje sestra?“ zvědavě se ptala slečna.

„Ó hej, pekná, ako ľalia!“ odpověděl Jano hlasem velmi lahodným, do něhož jak by vložit chtěl všecku vroucí lásku, již pro sestru měl.

„Mať jeho prezývali ‚belenu‘, že pekné biele líce mala, aj dieuka její pekná budĕ,“ mínil Miča, vstávaje se sesle a k odchodu se hotuje. — Jano také popotáhl huňu na rameno a shýbl se pro širák, který si byl položil na koberec vedle zeleného stromku. Když klobouk zdvihl, teprv si stromku všiml. Byl to kvetoucí modrý bez.

„Lala, orgován.* A živý!“ zvolal hlasitě, zapomena v podivu, v jaké je společnosti.

Hrabě i učitel se zasmáli, Jlenka ale přiskočila ke stromku, ulomila kvetoucí haluzku a hochu ji podala. Po prvé Jano zrak na ni upřel, ale vše se mu začalo kmitat před očima jako v záři: bělorůžové líce, líbě se usmívající ústa, velké modré oči, bílá ručka i zelený stromek. Chtěl mluvit, a nemohl a nevěděl, jak se byl dostal ven, když mu klepl Miča na rameno, že může již dát klobouk na hlavu, že jsou na dvoře.

Baron byl jako u vidění nad tím, co viděl a slyšel. Hraběnka, dáma tak vznešená, blahorodá slečna, která schopna byla k uvedení u velkou společnost, slouti okrasou salonů, hrabě, potomek slavného rodu, – ti se baví se sprostou společností a společnost ta je jim tak milá jako ta nejvznešenější! – To mu bylo nepochopitelné, – vidělo se mu zaslepeností! Nemohl to přes srdce přenést.

„Takovým zacházením s těmi sprostými lidmi, milý hrabě, nepřivedete to daleko; konečně budou myslet, že jste jim roven!“

„To jim milerád odpustím,“ usmál se hrabě.

„Tedy šlechtictví, slavné předky tak nízko stavíte, že by se jim sprostý drotar vyrovnal?“ rozhorlil se baron.

„Já jsem sice špatný etymolog, ale tolik vím, že ‚šlechtný‘ a ‚šlechtic‘ stejný kořen má. Bylo to nejspíš při počátku, že šlechtný člověk stal se šlechticem a ze samých takových šlechticů že záležel výbor společnosti, šlechta. Tak mi to vykládal můj učitel, a to byl slavný etymolog a šlechtný člověk.“

Tak odpověděl hrabě a podobným způsobem mluvilo se ještě dále, až pak tichou nocí zazněl hlahol zvonů, svolávaje věřících do chrámu Páně k radostné slavnosti narození Spasitelova. Pan farář se zdvihl i pan učitel, by

* Bez.

šli za svojí povinností; a zanedlouho rozešla se celá společnost. Když po třetí sezváněli, ze všech statků i chalup pospíchali hospodáři, hospodyně, chlapci i děvčata do ozářeného kostela. Mladší děvčata měly za pasami zastrčené květoucí haluzky, chlapci jdouce přes stoku smočili dva prsty pravé ruky, dělajíce si na pravém líci kříž. Děvčata vstupující do kostela, dychtivě čekaly, který který proutek ze zápasí vytáhne, chlapci zase čekali, která setře kterému mokré líčko. Jestli ale nemilovaný chlapec haluzku si uchytil, jestli nemilá ruka setřela křížek s líce, tu mrzutost, ba i hoře a strach uhostily se v srdcích chlapce i děvčete.

Mezi mladými chlapci stáli i drotaři a mezi těmi o sloupec opřen Jano. Ruce měl pod kloboukem složený; chvílemi bloudily oči jeho po jednoduchém, ale krásném kostele, chvílemi sklopil je na kytku, jež se mu na klobouku za šňůrou houpala. Domácí chlapci pyšnili se buď dělanými kytkami, buď svěžími višňovými haluzkami, z drotarů neměl mimo Jana ani jeden květinu na klobouku. — Doma, ach doma, tam krásnila milovaná ruka každou nedělí klobouk svěžím krásným kvítím a v zimě, kdy nebylo kvítí ani muškátu zeleného, vzala útočiště k umění, a přece zdobilo klobouk milovaného chlapce kvítí! Cítili chlapci, cítili, že může všude dobře být, ale nad domov že není.

„Ale Jano, kde vzal on tu krásnou kytku,“ tázali se s podivem. — „Dostal ju od slečny,“ — byla odpověď. — „Juj!“ — zadivili se všickni, neboť květinu od děvčete podaná znamenala vždy milost, a kdyby mladík k děvčeti lásku necítil, květinu by od ní nenosil.

Jano si jich podivu nevšímal. Vedle sebe vidí státi svoje krajany, podle nich chlapce vesnické, před sebou v lavičkách hospodáře v bílých šerkách, široké klobouky v ruce, černé vlasy viset až na ramena; s druhé strany sedí ženy

v bílých plenách, dlouhých kožiších, takových, jak jeho matka nosívala, jak všechny roby (ženy) v jeho dědině nosí. A před samým oltářem hlava vedle hlavy, bílými vínky ozdobené, vrkoče, přes záda visící, červenými stužkami propletené, jak to děvčata v Korálovicích nosí, a každou jako tam vidí stát na svém určitém místě. – Oko jeho bloudí s jedné na druhou – zapomíná, že není v otčině –, hledá sestru Ileny. Blánka* její v první řadě u oltáře vpravo; ach ano, stojí tam děvče, krásné jako sivoooká holubička, Jano oči s ní nespouští. – Ale děvčeti splývá okolo hlavy závoj jako mlha, Ilena mívá hlavu nezavítou, děvče oděno v hedbáv i aksamit, Ilena nosí jednoduchý kabátek s knoflíčky, děvče sedí nahoře v panské stoličce, Ilena stává na své blánce uprostřed děvčat; první jako bílá růže na vysokém kříčku, druhá jako bílá lilie mezi kvítkami v zahrádce. Jano poznává svůj blud, poznává, že ta Ilena není jeho chudobná dobrá sestřice.

Vtom ozve se po chrámu radostný jas: „Narodil se Kristus Pán, veselme se!“ – V zbožném plesání, s vroucím díkem vrhá se lid na kolena, děkuje Všemohoucímu, že seslal světu Vykupitele. – Také Jano hluboko hlavu sklonil, bujné vlny vlasů spadly mu přes tvář a nikdo neviděl slze, padající na vonný bez.

IV

Na Boží hod byla venku tuhá zima, v bábíně sednici ale bylo teplíčko jako v lázni. Bábě se po obědě oči klížily, klímala trochu na lavici u kamen, pak si ale potichu vlezla na pec, přikryla tvář zástěrou a usnula, dříve než by pět spočtl. Dorla byla si již poklidila, také již shodila

* Každé děvče má v kostele již určitou dlaždici, na kterou se žádná jiná nepostaví, a ta se nazývá „blánka“.

sukni, již při práci měla, a oblékla se do sváteční červené, cele do záhybů složené, která při každém pohybu vlny okolo těla jí házela, jako když hladinu vodní větrík převívá; měla již sněhobílé tílko s dlouhými přes loket rukávci, měla červené punčochy, střevíce s mašlí a podkůvkami, měla i novou šněrovačku, co jí byla slečna ráno poslala se vzkázáním, že Jezulátko ji pro ni nadělilo.

Kdo by si pomyslnil, že šněrovačka, věc tak nepatrná, příčinu zavdá k velikým převratům; ale není šněrovačka jako šněrovačka, takovou šněrovačku nemělo ještě žádné děvče, co vesnice vesnicí. – Na bílém brokátu byly vyšity kytice růžových poupat, karafiátů a u obruby kolem dokola žitné klasy. Oči člověku přecházely, když se na ně díval, a květiny na utrnutí se zdály být jako opravdovské. Napřed byly dvě stříbrné spony. Dorlu také ta šněrovačka nesmírně těšila a hned si ji vzala na „hrubou“. – To bylo dívání, divení! – Mimo starší ženy i muže nevěděli ostatní z kázání ani desátého slova, ačkoli uměl pan farář krásně kázat.

„Tys krásná,“ děvčata vyčítaly Dorle, „žádné z nás nevyšila jsi tak pěkně šněrovačku jako sama sobě.“

„Co si to o mně myslíte, kdybych já uměla tak krásně vyšívat, to bych se pyšnila! Tuto šněrovačku nadělilo mi Jezulátko v zámku,“ řekla Dorla děvčatům, ale ony, ač každá dárek také dostaly, přece Dorle záviděly.

Chlapci také si šněrovačky Dorliny všimli; nevěděli, jestli měli dříve na očích mhu, anebo jestli Dorla jen v té šněrovačce tak pěkná, zdála se jim, že od večera vyrostla. Postava její nebyla vysoká, ale souměrně urostlá, vlasy měla jak havran, oči tmavé, šelmovské; kdy se smála, v tvářích i bradě důlky se jí dělaly. Divili se, že ještě žádnému nenapadlo o její přízeň se ucházet, kdežto k jejím vrstovnicem chlapci již na „volání“ přicházeli. – Ženy začaly si šeptat o šněrovačce a jedna druhé se ptaly, kolik

asi let Dorle, že statné děvče, že by ji věru již mohla bába vdát, a nejedna matka byla by ráda za nevěstu ji přijala aneb syna do bábiny chalupy přiženit volila, neboť věděly selky, že je Dorla děvče z dobrého hnízda, a znaly její obratnost v každé práci. Ale měla také svých závistnic, závidějících jí přízeň vrchnosti, umění v pracích, ba zkrátka oči v hlavě. Přezdívaly jí „slečno“, ale jen mezi sebou, veřejně proti ní čeho říci přece si netroufaly ty zlé jazýčky, neboť Dorla vody před žádným nezkalila a daleka byla myšlének, kterých jí podkládaly.

Ačkoli slečně celým srdcem oddána byla, přece cítila předobře převahu jejího ducha, a ta úcta nedala jí mezeru mezi ní a sebou překročiti; ani ve spánku nebylo by jí na mysl přišlo k ní se v čemkoli rovnat. Ale bystrého jsouc vtipu, ledačemu se při slečně naučila, čeho si ostatní nevěšimaly, a nechtíc ani osvojila si přece zacházením se slečnou slušnější způsob chování se, něžnější mrav a tím se, aniž sama věděla, od ostatních družek lišila. Ony to ale cítily a bylo, jak již praveno bylo, nejen mezi družkami, ale i jich matkami takových, které jí to záviděly. Většina ale děvčat následovaly Dorlu, chodily k ní na přástvy, pracem se učily zase od ní, co ona od slečny se učila, když něco pěkného viděla, povídala jim o tom, a tak se vliv ducha rozšiřoval odhoda dolů, aniž to kdo pozoroval.

Jak již podotknuto, krásná šněrovačka velikého pobouření způsobila, a každá chtěla mít podobnou. Hned po kostele stavila se jedna selka u báby na poradu, vlastně ale aby vyzvěděla, zdali bába by volna byla Dorlu vdát, neboť měla dva syny na ženění. – Začala tedy o své chorobě, a když jí byla bába radu dala, začala mluvit jedno k druhému, chválit kázání, Dorlinu šněrovačku, Dorlu, jak se jí právě řeč hodila.

„Krásné to máte dívčí!“ skončila.

„Nu pro krásu se vyspat může,“ řekla bába.

„Pomalů abyste se jí o ženicha starala.“

„Není naspěch,“ mrzutě zabručela bába.

„Ba právě, vždyť je dívčí mladé,“ přisvědčila hned selka. – „Však nebude starší než Strakoic Hanče?“

Bába chvílku přemýšlela, pak řekla: „Strakoic Hančí bude o senoseči sedmnáct, ha Dorle minulo o žatvě šestnácte roků.“

Bába znala mimo pana faráře stáří vesničanu nejlépe, jmenovitě dětí, jež po třicet let, co bábou byla, zavazovala, věděla jistě, kterou dobu se které narodilo, bylo-li o vánočních, na červené vejce neb o letnicích, o masopustě neb v postě aneb o selském posvícení, bylo-li, kdy se silo žito, pšenice, hrách či leny, či v dobu senoseči, žatvy, sklízení otav, čili při početí draček a o přástvách. To byly hlavní doby roku, o nějaký týden tu nešlo; beztoho kdy si chlapec odbyl rekrutýrku a se oženil a děvče kdy se vdalo, s počtem let si hlav netrápili. – „K čemu se starat o léta, když Pánbůh zdraví dává a mysl jará,“ říkají na venku. – Starý Bor také nevěděl s jistotou udat, jak je stár, když se ho hrabě jedenkrát na léta ptal; počítali jedno k druhému, když Josef císař na trůn vstoupil, když Bor byl odveden, a konečně spočtli, že je mu sto a tři roky. Pěkná to léta! A stařečkovi se ani nezdálo, že velmi stár; synové jeho, starci jeden sedmdesáti, druhý šedesátiletý, byli mu ještě chlapci, on s nimi a vnuky zároveň na pole i z pole, a jestli míval jaké trampoty, pomocí boží je přestál, a tudíž mu nebyl čas na světě dlouhý. – Ale od té doby napadalo mu často, že by přece již Pánbůh ho povolal měl, aby udělal místo jinému. – Syn rychtář si také po čase bábě stěžoval, že tatík od té chvíle, co mu lidé „léta počítají“, začíná chřadnout, že již ani trávu kosit nemůže, ani na hrušku že už nevyleze. „Nu co se ti zdá, Boriku,“ řekla bába, „jsú tu leta, ha věčně živ být nemůž. Mládež má smrt za hřbetem, staří ji mají před očima.“

Šestnácte roků tedy minulo Dorle o žatvě!

„Nu máte pravdu, že nespěcháte,“ řekla bábě. „Ono se ovšem říká, raného setí ha mladého ženění že ještě nikdo nelitoval; hale šlak tomu věř, lehko se oženit, hale těžko rozženit. Já těm mým chlapcům vždy to říkám. Jsú to dobří chlapci, příla by jim hodné ženy.“ A selka začala syny svoje do nebe vynášet.

Bába neřekla ani slova, ale když selku ze dveří vyprovodila, povídala si: „Máme sádlo, hale ne pro kočku, milá kmotra!“ – Patrnó, že věděla, proč selka přišla.

Nešlo ale bábě nějak z hlavy, že Dorle již šestnácte let. „Kam se jen podíly ty léta,“ divila se. „Nedávno ešče, co to do školy chodila! – Vdávát, s kým?“ ptala se sama sebe a v mysli přešla celou řadu vesnických mladíků, ale konečně zavrtěvši hlavou, pravila: „Nu k čemu si rozum trápit! Který jí od Boha súděný, za toho se dostane. Však děvče samo ešče na lásku ani nemyslí.“ – To byla vlastně její největší útěcha, a proto tak pokojně na peci spala.

A co Dorla? Jaké to myšlénky se jí v hlavičce rojily, když tiše u okna stála, v jedné ruce zrcátko, v druhé bílý vínek držíc, ani do zrcátka se nedívala, ani bílý vínek nevázala, upřeně jen do okna hleděla? – Kdo by je mohl uhodnout? A uhodnuv, kdo by směl vyzradit dříve, nežli ona sama je vyzradí! – Upust', ruko všetečná, neodhrnuj záclonu od lože posvátného, kde odpočívá v líbezném snu pohroužené bůže nebeské! Neukracuj ten blažený sen, vždyť uprchna se více nenavráti. –

U stolu seděl Józka; chvílemi pohrával si na něm, jako by u varhan seděl, chvílemi začal zpolehounka notovat sólo, jež byl v kostele ráno zpíval. Józka byl prostřední výšky, nevelmi silného těla; tvář bledá, velmi od neštovic rozrytá, čelo klenuté, hnědé vlasy nad čelem rozdělené a za uši sčesané; od čela rovnou čarou dolů táhlý nos, bílé zuby a nevelká ústa. Tvář jeho podobala se podzimní

krajině, paprsky slunečními neosvětlené; když však mluvit začal, tu nabyla živosti a jemný výraz žalu, jenž mu okolo rtů spočíval, dodával jí ráz měkkosti. Když se mluvilo, měl zvyk hlavu skloniti k ramenu, ucho vpřed nahnouti, snad aby lépe slyšel. Měl foremnou a velmi hebkou ruku, nepracovalt nic těžkého, leč že hudební nástroje spravoval nebo nožičkem nějaké maličkosti vyřezával. Chodě, a kdyby jen přes sednici byl šel, měl pravou ruku před sebou zdviženou, jako k ochraně, levou, v níž obyčejně nějaký nástroj si nesl, na prsou položenou, hlavu pak nesl vzhůru. – Šat jeho selského kroje býval vždy velmi čistý, na to bába i Dorla dbaly.

Sedě u stolu a sólo si notuje, zdál se býti velmi spokojen; chvílemi se usmíval, mna si ruce, chvílemi zase schýlil ucho kupředu, jako by něco poslouchal. – Tu ho z blouznění vytrhl hluboký vzdech; plaše zdvihl hlavu, v okamžení ale usmál se řka: „Tys to, Dorlo?“

„Já to,“ ozvalo se děvče a tvář její přelítl temný ruměnc, jako by ji při zlé myšlénce byl zastihnul.

„Ani jsem nevěděl, žes tu; co je ti, že vzdycháš?“

„Co by mně bulo, nic mi není,“ odpovědělo děvče tiše, ale Józovi neušlo pohnutí její, jež se v hlasujevilo.

„Hm,“ zavrtěl hlavou, „jindy celý den zpíváš, a dnes jsem tě ještě ani zanotovat neslyšel.“

„To je tím, že ti od rána, co jsi nové húsle dostal, jiná muzika v huších hraje.“

„Máš pravdu,“ řekl Józa a dle svého obyčeje, když ho něco velmi těšilo, do rukou si tleskl; „ale kdož by se neradoval! – To je nástroj! – Jako by v něm andělíčkové byli. Věř mně, já bych nejedl, nepil, jen hrál a zase hrál! – Ti dobří naši páni! Kterak já si toho zasloužil!“

„Jako já krásnú šněrovačku. Milý Józo, skoro se děučenice na mne rozhněvaly, súdily, že já pro sebe na práci více vtipu vynakládám, než když pro ně vyšívám.“

„I vždyť si na kruchtě o tvé šněrovačce i chlapci povídali.“

„Kdyby buli raději na partesy se dívali,“ vskočila mu do řeči Dorla.

„Však jsem jim to pravil; byli by dnes krásných kaněk nadělali, kdyby nebyli pan hrabě s námi hráli a slečna nebyla zpívala.“

„Myslila jsem si, že jsou pan hrabě na kruchtě, když jsem jich neviděla hu paní ha hostů v lavici sedít.“

„Jací jsou hosté v zámku?“

„Ten starý pan oficír, co rádi na honbu chodí; ten druhý ešče hu nás nebul. Sedíl tam nadržaný jako zámecký topan.“

„Nevěděl jsem, že Dorlička také ostrý jazýček má,“ pohrozil Józa děvčeti.

„Ešče se nikdo o něj nehurazil,“ usmálo se děvče, a uvázavši si vínek, přistoupila k Józovi, by mu vlasy přihladila. – „Tos ty zpíval sólo při Benediktus?“ zeptala se po chvíli, ale kdyby Józa nebyl slepým býval, byl by viděl, jak se při té otázce začervenala.

„Tebe, tuším, ta šněrovačka také spletla, žes nerozeznala můj hlas od Pavlova.“

„I nemaluj bez barvy, Pavel kdy spustí, všecko se otrásá, to nebul hlas jeho.“

„Však jsem mu přikázal přede mší, aby nezapomněl, že není v lesích, a nespouštěl na celou. Ať si kdo proti němu mluví nebo nemluví, to je pravda, že má hlas, jemuž není rovno daleko široko; ale takt neumí držet a palici má tvrdou, říci si nedá, to je také pravda. Panu hraběti se také líbil.“

„Že líbil?“

„Takový hlas se musí každému líbit!“

„I cožpak hlas, estli se Pavel jinak panu hraběti nelíbil, to je málo,“ mínila Dorla.

„Málo?“ rozhorlil se skoro Józa. „Což si může člověk pěkný hlas na trhu koupit? To je vzácný dar, milé děvče. A není Pavel co do těla hezký chlap?“

„I pro mne necht' si hezký nebo nehezký, nehádejme se o to,“ vylouvala Dorla.

„Jdiž, ty máš vždy na Pavla svrchu, a on onehdy mi povídal, když ty v kostele nejsi, že je o jednoho anděla méně.“

„Myslíš si, že zdvořilostí nezhřeší, – vždyť se známe.“

Vtom se bába na peci vzbudila a další rozmluvu přetrhla hlasitým zíváním; narovnála si ještě trochu kosti a slézajíc s pece si libovala: „Tak jsem spala jako snop. – Snad huž zvonili na požehnání?“

„Hnedle budou zvonit po druhé, raději půjdu,“ odpověděl Józa, oblékaje na se kamizolu.

„Přiď, chlapče, po kostele dym, budú tu naši,“ pravila bába, a když Józa přisvědčil, sundala s hlavy starý čepec a začala se chystat do kostela, přihlazujíc si šedivé vlasy rukou. Dorla také ještě do malého zrcadla nahlédla, vlasy přihladila, pak si položila na stůl ruční šátek a modlitební knihu, vázanou v dřevěných, žlutým plechem pobitých deskách, ozdobených zelenými a červenými kameny sklenými, jakož se obyčejně do kostela nosily.

„Tyť celá svítíš, dívčí,“ řekla bába, prohlížejíc si Dorlu.

„Vždyť máme Boží hod, bábo,“ odpovědělo děvče vesele.

„Nu, vždyť se to sluší; hale tu šněrovačku nemělas brát, bude zasej capartů.“

„I nebude, vidíli mne o hrubé, nynčko si mne huž nevšimnú.“

„Však je líp,“ mínila bába, oblékajíc se do kožichu. Dorla nebrala přes sebe ani odívku ani kabátek, to jen přespolním děvčatům se odpustilo, pro domácí byla by to nečest bývala zaodít se, neboť mladý má se prý i na ledě zahřátí.

Po požehnání rozběhla se drobná mládež dílem na rybníček na klouzačku, dílem na zámecký vršek sáňkovat se s vrchu dolů, čímž se i drotari rádi zabavovali. Starší chlapci vyprovázeli děvčata domů, hospodyně jedna u druhé na chvílku se stavily a hospodáři rozešli se dílem k Vávrovi do hospody, dílem, kdo byl milovník čtení, k rychtářovic, kde v zimě každou neděli čítali z české historie nebo z kněh zábavných a poučných, co jim pan hrabě půjčoval. — Miča se svou rodinou, k níž i Jana počítal, ubíral se k bábině chalupě. Jano vedl malého Honzíka, uče ho klouzat na každé zmrzlé louži, Dorla šla s Józou.

„Nepůjdeš trochu s námi?“ volaly na ni dívky.

„Haž podruhé!“ odpověděla, „dnes muším dym!“

Vtom se ozval za ní hlas: „Je dovoleno vyprovodit vás?“

Dorla se ohlídlá, ale nebyla s to odpověděti, tak se zarazila.

„Ani se neptejte a pojdte,“ řekl Józa. „Kdo je s tebou, Petře?“

„Pavel,“ ozval se zvučným hlasem druhý mladík.

„Toť jste se shodli, a kam jdete, apoštolové?“ zeptal se Józa dále.

„Nynčko s vámi, potom nevíme ešče, kam se namate jít,“ odpověděl Petr, a obrátiv se k Dorle, ptal se: „Zejtra dívčí koleda, komu chystáš hnětanku?“

„Komu jsem ji vždycky dávala, ten ji dostane zas.“

„Tedy mně!“ zasmál se Józa. „To nevím ale, budeš-li s mou koledou spokojena; letos neschovával jsem jablka, co mi pan farář dával, a z nás žádný takových nemá. Myslil jsem, že letos jinému koledu chystáš.“

„Nevím, s kým by hnětanku tak ráda dělila jako s tebou.“

„Nenech se premovat, Józo, děvčata lžú jak by tiskl,“ řekl Pavel.

„Kdyby vaše praua mostem bula, nechtěla by přes

něj chodit,“ odsekla Dorla, a jsouc právě u domácí chalupy, kamž rodina již byla vešla, otevřela vrátka, by Józu napřed pustila.

„No, sproved' vás Bůh, chlapci!“ řekl on, vcházeje do stavení, a děvče vklouznuvši za ním, přálo chlapcům: „Mějte se rádi.“

Chlapci smekli červené, kožešinou opremované čapky, pozdravili a obrátili se cestou do vesnice.

„Vtipnú kaší krmila bába tu ještěřičku! Věru by si z toho nic nedělal, kdyby měl za ni tři léta slúžit. Taková žena obveselí statek,“ řekl Petr.

„Máme-li zůstat dobří kamarádi, Petře, tedy pamatuj, že se Dorla líbí mně,“ určitě odušil Pavel.

„Ha proto, že se tobě líbí, nemá se líbit mně? I to by se rád na toho podíval, kdo by mi to zakázat směl!“ ozval se Petr, a zůstana stát před Pavlem, podepřel si ruce v boky, čapku pošoupnuv v komickém rozhorlení na stranu.

„Já!“ řekl Pavel s planoucím okem a pádnou pěst položil na Petrovo rámě.

„Ty?“

„Já!“

„Hm – totě něco! – Víš, že tě má Dorla ráda?“

„Hať si vím nebo nevím, do toho tě pranic není.“

„Je mi do toho, rozumíš! Esli jste si nedali slovo, mohu se o ni hucházet rovněž tak jako ty hanebo ten krásný drotar: pak se hukáže, ke komu má víru,“ pravil Petr zcela mírně.

„Já jsem blázen!“ zvolal Pavel, uhodě se pěstí do čela.

„To máš praudu, láska dělá z lidí blázny,“ řekl Petr a vezma Pavlovu ruku zavěsil ji do svého lokte, veda ho dále. „Já teky zkusil, po čem hoře platí, když mne zmátly šiky ha jiný mne odstrčil jako kotě od mlíka. – Tenkrátě bulo mi těsno na světě, túlal jsem se po noci ha často duši

zatopil, – však ty to víš. – Budú to o Tři krále dvě léta, co jsi mě v Rmútském lese našel napolo zmrzlého. Opil jsem se na drt ha myslím, že jsem si chtěl smrt hudělat.“

„Halespoň když jsem tě zkršil, chtěl jsi mi za to vybít.“
„Člověk si nevidí někdy na rozum, nynčko by sám sebe pral, když na to zpomenu; hale tehdáž jsem bul blázen ha myslil, že to nesnesu. Ha přece jsem z té nemoci se vykašlal! – Svět mne zase těší, děučence rád vidím, zvlášť Dorlu, protože má cosi od ní, – pro kterou by duši bul dal, hale hucházet se o ni mi nenapadlo, hani o ni hani o jinú.“

„Ty se tedy ženit nechceš?“ vyzvídal Pavel.

„Člověk se nesmí ničeho odříkat, hale mne nemá kdo nutit, bratr je rád, když nepřivedu druhú hospodyni do statku, neboť dva kohúti na dvoře ha dvě hospodyně v komoře se nesrovnají, lásku jsem pochoval, k čemu se tedy ženit?“

„Proč jsi nikdy ešče o tom se mnú nerozprávěl?“ předhodil mu Pavel.

„Já by to bul sám sobě rád zapřil, kterak pak jsem měl s tím se komu pochlubit? Lidé by se mně buli vysmíli, ha snad i ona.“

„Co, tys jí hani neříkl, že ji máš rád?“ divil se Pavel.

„Ne; třebas s čertem by se bul pral, hale když ona na mne promluvila, třísl jsem se jako osikový list. – Dobře bulo, že jsem mlčel; kdyby mne bula ráda měla, nebula by se do druhého zamilovala.“

„Ha která je to?“

„Neptej se, to ví jen Pánbůh ha já, ha se mnú půjde její jméno do hrobu. – Nebul by se nikdy hani tobě, hač jsi můj nejmilejší kamarád, zmiňoval, hale hať víš, že ti nebudu sokem. – Ha nynčko pojď, zapíme to, huž je to tam, co vlček sham, ha čeho nelze vrátit, raději z myslí pustit,“ řekl Petr s povzdechem a oba chlapci vešli do hospody k Vávrovi.

Vávra nebyl vlastně svého zaměstnání šenkýř, byl sedlák jako každý jiný, hospoda byla mimotní živnost, které on sám jen v zimě si hleděl, kdy nebyla práce na poli. Letního času zastávala obsluhu jeho žena a dcera, a kdy bylo mnoho práce, hospodu zavřeli; tehdy beztoho mezi dnem nikoho nečekali, neboť byla hospoda jen pro vesnický lid, pro staré, aby se měli časem kde sejít a posilnit se sklenicí dobrého piva, jež doma mít nemohli, a chasa aby měla kde muziky držet. – Nebylo lepšího místa k tomu ke všemu než u Vávru; hospodyně i dcera její čistotné, obratné, přívětivé osoby, Vávra člověk veselé mysli, hovorový, mírumilovný, svědomitý, sednice prostranná, podlaha rovná jak stůl, sklep hluboký, pivo z panského pivovaru ve městě takové, kterak je sám sládek pival, o dvojité křídě ani slechu. Kdežpak mohlo být lepší hospody! Proto se rád někdy sám pan farář, učitel, správce a druzí zámeční obyvatelé u Vávru zastavili. Nikdy nebylo slyšet, že by u něho celé noci karbanilo se, hodné ženy neproklínaly hospodu jeho co sít ďábelskou, v níž muži jejich zhynuli, daremné hospodyně nenašly odbytu pro tajně odňaté obilí neb poživu co výměnu za sladké rosoličky, tovaryši z mokré čtvrti teplého hnízdečka; nebylo slyšet, o muzice že by si chasa džbánky o lebky otloukala a nohy od stolic zvyvracela, jak se to dělo v městských krčmách a v bavorské hospůdce. V pohorské vesnici byli sice lidé jako všude jinde podléhající vášním a slabostem, ale Vávra podobných neřádů netrpěl, dobrá pověst šla mu nade všecken zisk. – On znal již své hosty a jich slabosti, věděl, kterak s nimi zacházet, a hosté znali Vávru. Když se přihodilo, že si který opici chytl, nenalil mu víc, kdyby chtěl byl každou kapku zlatem platit. „Lepší dobrý hlas než zlatý pas“ – říkal, a milý chlapík musel s opicí domů, ne-li po dobrém, tedy po zlém.

Když vešli Petr s Pavlem do hospody, našli tam dva

řemeslníky z města, truhláře a zámečníka, kteří do zámku pracovali, jak to obyčej na venku, by všední den ničehož nezameškali, v neděli a ve svátek mimo město po svém vyřízení chodili; byl tam vesnický kovář a několik sedláků, mezi nimi Srna, co mu přezdívali Sršán, vlastní bratr Pavlova otce.

„Pozdrav Pánbůh!“ pozdravili chlapci, smeknouce čapky s hlavy a na hřeb je zavěšujícíe.

„Dejž to Pánbůh,“ poděkovali hosté, nadzdvihnuvše čepice s přikrytých hlav, a hned podával každý svůj džbánek příchozím na zavdanou.

„A což vy, chlapci, do hospody ha ne mezi děvčata?“ ozval se jeden sedlák.

„Odbýly nás, milý Koubo, vypadli jsme jim z rukávu,“ zasmál se Petr a sedláku připil.

„Vždyť jsem vás viděl z kostela jít za bábinú Dorlú,“ obrátil se tázavě Sršán na svého bratrovce.

„Vyprovodili jsme jich haž k chalpě, dál jsme nešli, protože nás nezvali,“ odpověděl Pavel.

„Mají tam vítanějšího hosta, než jste vy,“ posměvačně řekl Srna. „Drotari – to jsou jinakší chlapi, ti jsou v hraběcí milosti; však ona Dorla nebude hlupější než Manka.“

„Huž si zasej hudělal novú píšťalku,“ obrátil se Vávra k Srnovi, kterého neměl pro jeho rozbrojnost velmi v lásce.

„No huslyšíte záhy, jak si o tom budú vrabci na střechách pískat, že má ten mladý drotar, co včíra přišel, službu, ha Dorla že si ho vezme.“

„Poslali vám o tom zvěst, strejko?“ ptal se úsečně Pavel, „že to tak jistíte?“

„Chytrému napověz, hlupému dolož, mně není třeba výkladu, rozumíš, chlapče?“ odsekl Srna.

„Vždyť by to nebul žádný div, ten drotar je jak malovaný, může se děvčeti zalíbit; ha pan hrabě by měl z toho

radost, kdyby se to sebralo, ha zajisté by jim do živnosti dali," řekl Vávra.

„Co potřebuje, kdo si Dorlu vezme, bába je zazobaná dost ha dost. Na chalpě není dluhů hani vindry, všecko spořádáno, v sadě mají pěkného ovoce, kúsek pole, krávy, copak jim třeba? Bába si vydělá hezkých pár zlatých do roka, Dorla s vyšíváním ha Józa teky si vydělá pár grošů za správy nástrojů. – Kdo tam sedne, dobře sedne," mínil kovář, a obrátě se k Petrovi, doložil: „To by pro tebe místo bulo.“

„Nejsom ešče hustálý, habych sedal, kmotře Bláho," odpověděl Petr.

„No ty budeš tak dlúho odkládat ha vybírat, haž zůsta-neš neženat.“

„Tím snad nezhřeším.“

„Samota člověku nepřisluší, chlapče," dokazoval kovář.

Petr ale vida, že je Pavlovi rozprávka ta nemilá, řekl: „Načněme z jiného sudu, na tuto je dost času. – Co je no-vého v městě, mistři?“ obrátil se k měšťanům.

„Nic jiného, než že předevcírem v noci dozorcové dva podloudníky lapili v Černém lese a několik břemen soli dostali, co ostatní odházeli. – To se naplatí Davídek.“

„Kýho výra!" zvolal živě Srna. „Trúpi, proč nečekali na tmavú noc – eh, ten křivonožka málokdy šťastně pře-vede přes hranice. Zdá se, jako by mezi sebu Jidáše měli, který jich hudává, ha Zalesáci jsú strašpytlové, jak slyší ránu, huž zahazují. Na mne ty sýkory nevyzrajú," ušklibl se Srna, při kládaje džbánek k ústům.

„Vy se také tím daremným řemeslem zabýváte?" ptal se zámečník.

„Proč daremným?" nevrle se uškubl Srna.

„Každý má hledět k tomu, aby přispěl k dobrobytu obecnému, aby se příjmy země zvyšovaly, ale pašováním okrádají se důchody zemské.“

„Pěkný to výklad, škoda, že ho neslyšel ten přední, co skočil přes plot,“ řekl uštěpačně Srna, podávaje mistrovi džbáněk s pivem. – „Jářku, mistře Horáku, zavdejte si. – Haž se s nimi sejdem, povíme jim to.“

Mistr chtěl cosi odpovědít, ale jeden ze sedláků hned na Srnu: „Když leze někdo do pekla, mušiš lízt za ním?“

„Myslil jsom si to teky, kdyžs jezdíval, Barto, s párem volů do Bavor a s dvěma páry se vracíl dym, ha tehdáž, když ses dostal do skřípce. Tenkrátě jsi nelál, že jsú to daremné výdělky! Netlachej tedy teď do větru. Každý si hledí zisku ha člověk bez fortele hani s lajce nepadne.“

„Ale když vás strážníci chytí, máte desateronásob větší škodu než zisk,“ prohodil jeden z mistrů.

„I copak to, takové ploty dajú se přelízt, ha kde se nedá přelízt, obejde se; v lese jsme schováni jako za pecí, nám je v noci jako ve dne, ha když trhne nehoda, odhodíme, ha noha pán. Když jde o život, rozum je bystřejší.“

„Kdybys ho hupotřebil na poctivú živnosť, nehuťpěl bys, co nechceš,“ prohodil Vávra mrzutě.

„Kdo mně může říct, že jsom nepoctivý?“ hněvivě bouchl na stůl Srna.

„Nu, vždyť jsi slyšil od mistra, komu škodíš, ha já ti povím, že zloděj, pašerák ha pytlák tři vlastní bratři jsú,“ řekl Vávra zcela mírně.

„Ha já ti, Vávro, tulik povím, kdyby nebulo kupovačů, nebulo by prodavačů.“

„Botkú zajíce zabít, když se vám dá, to si neděláte svědomí, kdyby to i v samém lese bulo; od pytláka lacnú pečinku kúpíte, ha pytláka zatracujete,“ trpce prohodil Pavel.

„To máš tak, chlapče, každý jen béře kámen ha křičí: humlať, hubí!, hale za svoje nádra žádnen nesíhne,“ řekl Srna.

„Žádný nejsme prost hříchů ha chyb, to víme,“ řekl

zase Vávra, „není si člověk vždy dost múdrý, pochybí z nevědomosti, hale když chybu pozná, má ji napravit; my si dříve teky mysli jako ty: blázen, kdo si nehledí svého zisku; hale nyní nám to pan farář i pan hrabě dobře rozložili, kterak ha co. Výměna zboží ha požitku z jedné země do druhé musí být, hale nechat ve psí domácí vejrobky, je nepravé; k čemu chodit k susedovi pro mlíko, když ti doma krávy dojí?“

„Tuto musí každý huznat, proto jsme toho nechali,“ řekl jeden ze sedláků.

„Styď se, stará hlavo!“ řekl Srna posměšně, přitiskuje čepici Vávrovi, který vedle něho seděl, na hlavu – „šedivá jsi, ha paňátko, jedvaže se ze školy vyklúlo, strká ti slabikář do ruky, haby ses hučil, hahaha! Skákejte, chlapi, jak pán káže, hopsa, třebas na vrch makovice.“

„Nesápej se na medvěda, kocúre, haby tě tlapú nezdával!“ ozval se jeden.

„Ha já nedám hani sebe, hani koho jiného hurážet od tebe, sice se škaredě popadnem,“ hněvivě řekl Vávra, povstana s lavice. „Hať je to mladá hlava, hale rozum starý, prospívá nám všem.“

„Eh příkladný pán, živé právo, my se ho budem držet, ha kdo nechce chválit, hať drží hubu ha nehaní,“ jiný křičel.

„Srna chválit nebude, on přišel o výdělek.“

„Bez toho výdělku ešče budu živ, dá Pánbůh; hale hani vy nebudete vždycky chválit.“

„Co chvály hodno, tomu netřeba trub,“ řekl truhlář. „Kdyby pan hrabě nic více pro nás byl neučinil než co posud, zasluhuje naši vděčnost. – Mnohá rodina byla by v největší bídě zašla, kdyby nebylo jeho podpory, že nám práci zaopatřoval. On nám položil jistinu, ku které si nyní po částkách přikládáme, bychom měli v čas potřeby pomoc odkud vzíti. Také si jeho pomocí zřizujeme knihov-

nu, abychom měli nejen pro tělo, ale i pro ducha potravu kde brát. – Děkujeme Pánu Bohu každý den, že vrchnost tak dobrotivú máme.“

„Žádný si nemůže na ně naříkat,“ dotvrzoval Vávra. „Kterakpak to bývalo dříve, ty můj spasiteli, nebulo nikde dovolání, všechno šlo, leda nestálo; nynčko nutí se každý, když vidí, kterak se panské hospodářství zmahá, haby si svoji živnost vedle něho řídil. Ha při všem jdú nám pan hrabě k poručí, pomáhajú radú i skutkem.“

„Však vám nedá nic zadarmo,“ namítl Srna.

„Člověk, který může pracovat, almužnú se snižuje, ale práci stává se neodvislým, svobodným, tomu pan hrabě dobře rozumí, proto nedává almužnu jen starým, neschopným k práci lidem a mrzákům,“ ozval se zase truhlář.

„Ha k čemu bychom potřebovali halmužnu, každý z nás tulik má, co potřebuje, ha dá Pánbůh, bude ešte líp; těch několik starých čeledínů, co obec má, ti jsú na výmluvě, každý hu svého hospodáře. Co jsme dříve při hromadách propili ha projedli, to všechno na obecném jmění přibude, k tomu nynčko z hospodářství více příjmů bude, tak se nám, dá-li Pánbůh, pomalu hezkých pár set nastrádá. – Kdyby i mělo božím dopuštěním nějaké neštěstí nás potrefit, jsme na stavení i obilí pojištění.“

„Vy to nyní máte pořádně zřízeno všechno, každému se to líbí,“ řekl zámečník. „Jindy bývalo u vás po návsi nerovno a o deštivém počasí bláta až hrůza, nyní je pěkně rovno, a to stromořadí okolo cest a polí až naroste, bude krása, budete jako v zahradě, nemluvě ani o užitku.“

„To vidíte, kterak je člověk sám proti sobě; mohli jsme si cesty spravít, dvorky vydláždit, stromy vysázet, hale žádný nezačít, ha tak to zůstalo rok od roku. Jak pan hrabě přijeli, přišli mezi nás ha tu hned pravili: ‚Já by súdil, že by lépe bulo, kdybychom si ty cesty spravili, nehutýráme dobytek ha huspoříme času při jízdách.‘ S velkú

chutí jsme se do toho nehali, hale on všude vpřed, mušeli jsme za ním. Ej pane, nynčko se nám to líbí, mohli byste na slonovém voze po našich cestách jezdit, nic by se mu nestalo. – Za času císaře Josefa, dej mu Bůh věčnú radost, kvitlo hu nás štěpařství, to dostávali hospodáři, který se vykázal, že si hledíl toho, pocty, ha který měl nejlépe zřízený sad, dostal veliký zlatý peníz. Starý Borik má ho posud, on bul výborný štěpař; huž je starý, bude mu pomalu sto deset let. – Za mladých let si toho hledíl, hale pak přišly ty nepokoje, začílo se všecko nějak zanedbávat, lidem odpadála chuť ha pak, když si toho jeden hledíl ha druhý ne, chasa to pokradla. – Nynčko to bude inakší; pan farář sám hučí chasu štěpařství ha včelařství, ha kteří se k tomu mají, ti dostanú stromky zdarma. Dříve měli jsme v sadech jen chabdinu, nynčko máme každý rok víc ha víc ovoce; to si hale obstarávají ti naši chlapci sami. Děučence zase mají zahrádky, to je hučí náš pan hučitel se salátem ha tak, co je potřeba do kuchně, zacházet. Je starý pán, hale máme ho všickni rádi; pan farář jsú člověk velice hučený, jenže málo mluví.“

„Hale on asi pěkný peníz strží za to ovoce a za med?“ zeptal se zámečník.

„Ba to že strží, však on jich potřebuje na ty děti.“

„Cožpak má děti?“ divili se měšťané.

„Ne vlastní, to byste tomu dali! – Když buli ešče v Hajku hu sv. Hanny, humříla tam vdova ha zůstali dva chlapci; bula přichoží, žebračka. V Hajku nemají lidé sami mnoho, i vzíli si ty chlapce pan farář ha od té doby jich dávali hučit, starali se o ně, kterak by otcem buli. Jsú to pěkní mládenečkové, hyn v Praze jsú, ve školách. – Eh takových pánů, jako jsú naši, haby pohledal, ha hřích má, kdo se jim rúhá,“ dokončil Vávra svúj hovor.

„Mluv si co chceš, já zůstanu na svém,“ hodil Srna hlavou, vstáváje od stolu.

„Počkejte, hať jdeme jedním vrzem,“ vstali chlapci, a davše sbohem, vyšli všickni tři ze dveří.

„To je nějaký zlý člověk,“ mínili řemeslníci.

„Hani tak zlý, jako nehustupný, taká rotivá, nespokojená hlava,“ řekl Vávra.

„Pavel se vrhne všecek po ňom,“ řekl kovář. „Škoda ho je, takový pěkný chlapec! Slyšl jsom, že se túlá s ním po nocích ha že pytláci.“

„Kdožpak ví, on se hned hudělá z komára velblúd.“

„Však se to hukáže,“ mínil kovář.

V

Co se v hospodě muži přeli, bavila se rodina bábina velmi dobře. – Jano patřil již jako k nim, dokonce malý Honzík, ten ho měl rád jako svého tátu. Nebylo divu, Jano byl živý zpěvník; na sta písni bylo v mysli jeho uloženo, aniž sám počet jich znal, teprv když mu o ucho zavádil jednotlivý tón, tu se v něm ozval hned celý akord, a tak chvílemi skoro ve zpěvu mluvil. Miča povídal ostatním, že býval Jano při pasení ovcí na horách více mezi dívkami a ty že ho naučily písni a bájím; chlapci při pasení že nemyslí tolik na zpěv jako na bitky, čemuž Jano přisvědčil, dodávaje ale zároveň, že i on „bojko“ (bojácný) není a „rúbat sa zná“. – Józsa si ho hned na první setkání zamiloval, rovný k rovnému rád se hrne. Když ho po prvé mluvit slyšel, nahnul se k Mičovi šeptaje: „Švaře, v tom zvonu bije srdce z dobré komposice.“ – Miča znaje svého švagra, domyslíl se, co tím chce říci, i nakloniv se tedy k němu, odpověděl: „Eh to fajn chlap!“ A vskutku, Jano byl jun sličný a zadumčivý výraz tváře, vlastní to lidu slovenskému, činil ho tím zajímavějším; mysl jeho nábožná byla schopna pojmouti vše, co dobré a krásné.

Srdce měl dobré, nezkažené. Skromný, až stydlivý, nebyl přece hloupě upejpavý; uctivý, zdvořilý, ne však podlí-zavý; smělý, zvědavý, ne však drzý, dotěrný; upřímný, ale ne snadno sdílný, útrpný pro bolesti jiných, na svoje nedbající, někdy veselý, někdy snivý, nikdy však roz-pustilý, — to byla povaha Janova. Jakž se neměl líbit? I v Praze dávaly mu hospodyně spíše něco vydělati než kterémukoli jinému, ne že by správněji byl pracoval, ale kvůli jeho tváři. „Krása očím pastva,“ říká se.

Když se stmívalo, sebrala se rodina k odchodu; Dorla s Józou šli s nimi, neboť měla Dorla přijít k slečně. Miča chtěl nést Honzíka, ale on že půjde s Janem. „Bodaj tě, ty jastrab, ty!“ zasmál se tatík a uchytil Józu za ruku. Manka zaobalila si Ondrika do odívky, dali bábě dobrou noc a vyšli ven, Dorla napřed, by otevřela vrátka.

*Otvorže, dieučatko, dvere javorové,
něch si něpolámem pierko jarabové,
pierko jarabové, prevelice drahé,
každá perútečka za tri sto toliare,*

zpíval Jano, procházeje skrze dvéře.

„Ej věru,“ zasmála se Dorla, „ta zvadlá kytka na tom tvém šíráku stojí za peníze; škoda, že jsom nezpomněla, bula by ti dala pěknější.“

„Ďakujem pekne; něhcem inšuo pero nosiť, hiba tuto.“

Dorla chtěla cosi odpovědít, ale Honzíkovi se ta jejich řeč nějak nelíbila, i žadonil Jana, aby zpíval, a Jano hned začal:

*Spieval bych sebe, ale němám noty,
huňa mi zhorela, pes mi zjedou boty,
huňa mi zhorela, keď som ju němau,
pes mi zjedou boty, keď som ich zedrau.*

Dorla se smála, chlapec ale žádal ještě jinou, a tak zpívající a žertující přišli k zámku.

Nevšimnuli si postavy mužské, která již od vesnice pomalu za nimi kráčela, majíc červenou čepici hluboko do čela vtisknutou. – Když zmizeli ve vratech zámeckých, zůstal stát. „Tedy přece!“ zvolal, hněvivě si dupna. „Ten hušpiněný drotar se jí líbí, ha já jsem jí špatný. – Hale netěš se, když já ji nedostanu, ty ji teky mít nebudeš!“ Tak zahroziv hlasem plným vzteku, obrátil se k vesnici.

Jelenka seděla ve svém pokoji s učitelem. Před nimi na stole hořelo v stříbrném svícnu čtvero světél, osvětlujících líbeznou tvář děvčete, šedivou hlavu učitele, shýbnutou nad krásnými výkresy rostlin, a jednoduchý sice, ale o bohatosti a nádheře svědčící pokoj. Záclony karmoasinové barvy u oken, z nichž vyhlídka byla na hory a okolí, jsou spuštěny až na podlahu, z rozličných barevných kostek složenou; blíže oken s jedné strany stojí velmi uměle dělaný psací stůl, práce to městského truhláře, s druhé strany krásné piano, vedle něho harfa, na níž hraběnka jest mistryní, Jelenka pak její nadějnou žačkou. – Příruční knihovna vybraných spisů ve stejné vkusné vazbě, divan a sesle též karmoasinovou látkou potažené, několik stolků, na nichž buď knihy, buď práce k příručí uchystány leží, je všecek nábytek prostranného pokoje, vůní květin prodchnutého, jež v rozích pokoje ve dvou bílých mramorových vázách a v košících z proutí pletených, práce to mladého zahradníka, umístěny jsou. V klecích, břečtanem ovinutých, spějí na příčkách, schoulení v kuličku, stehlík a kanár, miláčkové to slečnini, tak ochocení, že jí z ruky i z úst zobají, při práci okolo ní poletují, a v letě i ven na strom vyletěvše, do pokoje se navracují. – Podobizny paní hraběnky a slečniny matky, dvě krajinomalby a několik sádrových poprsí mužů, o pokrok a blaho člověčenstva zasloužilých, kráslí stěny, bělavými čalouny potažené. –

Skrze pleteninu žluté mříže, jež postavena byla co ohrada před mramorovým krbem, bylo vidět zář ohně, jenž rudě osvětloval podlahu, květovaný koberec, před krbem rozprostřený, a na něm natažené tělo krásného černého psa Bella, miláčka to Hanušova. Čumák podepřený má na předních natažených pracnách; chvilkami si pozdřimuje, chvilkami zase opírá moudré oči na osoby u stolu sedící. – Jedny dvěře vedou do předsíně, jedny do pokojů společných a tajná dvířka do ložnice Jelenčiny.

Učitel velmi bedlivě v rostlináři se přebíral, Jelenka byla ale již jaksi roztržita, ačkoliv to byl předmět, který ji velice zajímal. Hraběnka milovala květiny s estetického stanoviska, pouze co okrasu života, tedy v rostu a v plném rozkvětu; Jelenku ale zajímalo jich vyvinování, ústroj, účinkování u všemíru, zkrátka veškerý děj jich krátkého žití, – a v této vědochtivosti se s učitelem shodovala. On také po mnohá léta již zabýval se pěstováním květin. S největší trpělivostí čekával dvě, tři i více let, než přivedl květinu do květu, ale to bylo vše. – Myslíl, kdovíjak dobře ty svoje dítky zná, a nevěděl o nich nic než to, co viděl, jak rostou a jak odkvétají. Ale co chodil do zámku k hraběcí rodině, otvíral se mu zcela jiný svět, poznával, jak málo ví proti nim, a ačkoliv ve vesnici říká se sestárnul, přece duch jeho nezakrněl, jako mnohého, i uchopoval se každé příležitosti, kde se čemu přiučiti mohl, ať to bylo již od hraběte, zahradníka neb slečny, která ovšem více věděla a viděla než on. – Někdy chodila Jelenka s bábou, když šla sbírat koření; bába učila ji, kterak ho užívat, a Jelenka učila zase bábou, přecházejíc z bylin domácích na cizokrajné, z jednoduché kopřivy na strom chlebonosný i na strom jedonosný, a bába nemohla se vynadivit, „kde prý to dívčí všecko tak ví“. – Učitelem jejím v těchto vědomostech byl Hanuš.

„Ale Dorla dlouho nejde,“ ozvala se Jelenka, dívajíc se

na hodiny. Vtom však zdvihl Bello hlavu, začal vrčet, a na dveře kdosi zlehka zaklepal.

„To je ona!“ řekl učitel a slečna zavolala: „Vejděte!“ – Dorla vešla do pokoje.

„Skoro abych se na tebe hněvala; desetkráté přijdu já k vám dolů než ty jednou ke mně. Vždy se necháš pobízet, jako bychom tě rádi neviděli.“ Takovou výčitkou vítala slečna příchozí.

„I to já vím, slečinko, že mne máte rádi, a já bych často přišla, hu vás je moje Praha; hale bába říká: Kde tě rádi vidí, tam choď zřídkka, ha kde nerádi, tam nikdy,“ odpověděla Dorla.

„No dobře, že to vím, to já k vám také přestanu choditi každý den.“

„Eh, slečinko, to nesmíte tak navlas brát,“ řeklo děvče, pohlednouc na slečnu skoro s bázni, jestli to opravdu myslí; „vždyť se to jen tak říká. – Milý božítku, kdybychom vás, slečinko, jeden den nevidíli, bulo by nám teskno; bába beztoho, když dlúho slečinka nejde, má strach ha říká: ‚Hale co se jen stalo, že slečna nejdu.‘ – Ha ty Beláčku,“ obrátilo se děvče v řeči na psa, který co byla do dveří vstoupila, ustavičně okolo ní se lísal, „pročpak ty tak dlúho jsi nebul hu Dunči? Huž se mu po tobě stýská.“ I hladila ho po hlavě a pes, jak mohl, radost svou najevo dával.

„Pán mu poručil, když odjížděl do Prahy, aby dobře hlídal dům, on tedy svědomitě úkol svůj vykonával, vid’?“ řekla slečna, a Bello moudré oko na ni obrátě, polízal jí podanou ruku.

„Hale to jsom hlúpá,“ pleskla se Dorla na čelo. „Když jsom šla do dveří, myslila jsom: nejdřív se poděkuješ za tu krásnú šně –“

Slečna zpozorujíc, co chce Dorla povídat, položila jí ruku na ústa. „O tom ani slova, to Jezulátko dalo,“ usmála se a vedla Dorlu ke stolu, aby se posadila.

„Však já se pomodlím,“ řeklo děvče tiše a nezpůsobovala pana učitele v záři světél dříve, až teprv když přistoupila ke stolu.

„A kdepak nechalas tu pěknou šněrovačku, vždyť se jí dnes všickni lidé obdivovali?“ řekl učitel.

„Taková se nenosí, jen když bubnujů, toť víte, pane hučiteli! – Ach, slečinko, nynčko chtějí všechny moje vrstevnice, haby jim takové květy na šněrovačky hušila, jako jsů na mojí. Hana Králikoic kúpí si na oblakové barvy, Káci Motloic na růžovou, Manka Horákoic na zelenú, Barči Vojtoic na šněrovačku holubové barvy,“ začala Dorla vypravovat.

„Ale na každou barvu se nehodí stejných barev květy, na růžovou nemůžeš našít růže, na zelenou ne charpy a na modrou se nehodí stračínožky.“

„To já huž vím, slečinko, jednu jste mi to radila ha od té doby na to dbám. – Když nemohu barvy spořádat, hned si myslím na lůku nebo na zahradu, kterak ty kvítky tam spořádány jsů, že se jedno k druhému hodí. Někdy mi poradí Markyta, když mi hned nenapadne.“

„Vaše husopaska?“ ptala se Jelenka.

„Hano; ono se to nezdá, hale je to chytré. – Při těch husách nemyslí ty děučence na nic inšího než na hrání, zpívání, vijů věnce, vážů kytky, ha tak jim to zůstane v hlavě.“

„Pánbůh je umělec nade všecky umělce; ale tuto se podívej, jakých krásných květin na světě, o kterých jsme my ani neslyšeli,“ řekl učitel, přišoupna knihu k Dorle.

„My tedy budeme se dívat a hledat nějaké vhodné květy na ty šněrovačky a vás, pane učiteli, prosíme, abyste nám zatím hrál, což rád učiníte, není-li pravda?“ prosila slečna líbezným svým způsobem. – Učitel se ochotně uklonil a hned sedl k pianu. Chvíli preludoval, pak začal hrát národní písň věda, že je slečna velmi ráda poslouchá. –

Dívky ale shýbly hlavy na knihu, prohlížejíce si obrazy.

„Pro pána Jana, to je krásné kvítí! To by na tom sivém brokátu jen hořilo!“ šeptala Dorla.

„O ano, purpurová barva by k sivé přislušela, ale květ je velký; najdeme ještě jiné,“ odpověděla slečna, obrátivši list.

Dorla byla všecka v zapomenutí, oči se pásly na krásných barvách květů, ucho naslouchalo hudbě, a chvílemi ani nevědouc, provázela melodii slovem. Tu obrátila Jelenka list, a spatřivši na něm třešňovou letorost, jak by se na cosi upamatovala, obrátila se k Dorle řkouc: „Kdo ti vzal o půlnoční haluzku třešňovou, co jsi byla vypěstila? Slíbilas, že mi to povíš.“

Dorla se začervenala a sklopila oči šeptajíc: „Pavel Srnoic.“

„Kterýpak to je, znám ho?“

„Zpívá na kruchtě, je basista, dnes měl sólo, snad ho znáte, slečinko?“

„Ten? – Všimla jsem si, taký počerný, vid?“

„Jako by mu na čele mračna sedíly.“

„Hezký chlapec; což se ti nelíbí?“ – Dorla neodpověděla. – „Hněváš se, že ti on vzal třešňový proutek?“ zpytovala Jelenka dále.

„Proč bych se hněvala, vždyť to jen žert; Pavel rád někdy špačky rozpúští. – Když jsem šla do kostela, stáli vně hu dveří on ha Ondra Králíkoic; jdu mimo, pozdravili, já poděkuju, Ondra chtíl halúzku vzít, hale mžik – ha Pavel měl ji v hrsti. Ondra chtíl mu ji vydrat, hale on mu prál: „Budeš litovat, esli na ni síhneš. Má je!“ – Zastrčil si ji za širák ha šel na kruchtu. To on hudělal pyšnému Ondrovi naschvál, ten si o sobě myslí, že jen pro něho slunce svítí.“

„A byla bys raději bývala, kdyby ji Ondra byl dostal?“

„Bože chraň, takového páva, kdož by ho měl rád.“

„A Pavel Srnův – je hodný?“ vyzvíдалa Jelenka.

„Kdožpak mu do srdce může nahlídnout,“ povídalo děvče skoro smutně; „jsú lidé, kteří ho chválí, ha zase takoví, kteří ho haní. I bába na něho brúká.“

„A co proti němu mají lidé a proč se bábě nelíbí?“

„Bába říká, když je o něm zmínka: ‚To je taká nečesaná divá zvěř!‘ – Huž prý v peřince bul rád svůj, nechtl se nechat zavíjet ha tak dlúho křičíl, haž ho rozvíli. – Lidé rozprávějí, že je svévolný, že je to mladý Sršán ha že bude teky pašerák, jako starý. – Že pytlačí, po nocích se túlá, že chodí k děučencem na volání, ha jen si z nich blázny strojí.“

„Zdá se, že z toho všeho nebude pravda jen to, co bába říká.“

„I copak, to by nebulo nic zlého, hale to druhé. – K čemu by se já hale trápila, hať si je takový nebo makový, šak za něho odpovídat nebudu,“ pohodilo děvče hlavou.

„Je-li ti lhostejný jako každý jiný, netřeba ti se trápit. Tomu snad nevěříš, že by se ti dostat musel proto, že ti tu halúzku uchopil; toť jen pověra.“

„Dám to na Boha,“ řeklo děvče po chvíli; „je-li mi súděný, dostanem se, ha kdyby nás hory celého světa lúčily.“

*„Zaspievalo vtáča na kosodrevině,
čo komu súděné, ver ho to němnie,“*

v zpěvu doložilo děvče.

„Jistě dnes Jano a Miča u vás zpívali, že ti ještě slovenské písně v hlavě doznívají?“ ptala se Jelenka.

„Miča i Jano, ha já jsom teky noty dodávala; Józa nám hrál. Ten se nemůže od húsli rozlúčit. Když jsú je milostpan hrabě ráno poslali, pověsila jsom je na hřeb na místo druhých; jak na hřeb síhl, hned poznal, že to nejsú jeho, hale vzíl je delů, zahudl, ha na mne: čí že to húsle? Já ho chtěla trochu poškádlit, hale bába hned s barvú ven. To jste

měli vidít, myslily jsme, že mu od radosti myšlénky spadnú, všecek se třísl ha k sobě jich tiskl, jako by živý byly. – Jak z požeňnání přišíl, hrál haž do šírání. Ten Jano, co ten zná písni – ha dlúhé jako pohádky, škoda, že tu není, haby nám zazpíval, šli s Józou k Mičovi.“

„Tu škodu můžeme snadno napravit,“ řekla Jelenka, vstanouc rychle od stolu. – Ve dveřích potkala se s hrabětem. „Právě jsem chtěla k tobě poprosit tě, abys nám byl nápomocen; chceme improvisovat malý koncert a je nám zapotřebí více sil.“

„Dobrý to nápad,“ přisvědčil hrabě; „a jakou úlohu mně chceš dát; mám hrát, či zpívat, či oboje zastat?“

„Prozatím,“ usmála se Jelenka, „bychom si přáli, aby tu byl Józka a Jano; jsou u Miči. Slyším, že umí Jano krásně zpívat, ty se pak zúčastni, jak ti bude vděk.“

Hrabě se obrátil do předpokoje, poslal sluhu pro zpěváky a zase do pokoje vstoupil, kde Jelenka zatím byla stolek s obrazy odšoupla, harfu si chystajíc k sesli, při čemž pan učitel ochotně pomáhal.

„Jak tě rád vidím, drahá Jelenko, když k harfě sedáš,“ řekl hrabě, dívaje se s libostí na Jelenku, kterak přisedá k harfě a útlými prsty struny přebírá. „Velmi ten nástroj miluji. V strunách jeho ozývají se rozbouřené vášně, žel i radost, zbožná modlitba i cit láskou rozechvělého srdce najdou ohlasu v nich. Forma jeho, každé místnosti vyhovující, sama o sobě krásná, činí v rukou krásné paní obraz vznešený, poetický. Vždy mně připomíná –“

„Krále Davida,“ řekl učitel, an řeč hraběte vkročením sluhu oznamujícího, že zpěváci hned přijdou, se přetrhla.

„Ossiana na stolci královském, barda Židů, nechť platí váš obraz, pane učiteli!“ s usmáním hrabě myšlénkám učitelovým přizvučil.

Jelenka vzala několik akordů, a obrátivši se k Dorle, ptala se: „Kterou chceš zpívat?“

„Hale slečinko, já nehumím tak pěkně zpívat jako vy, stydím se,“ ostýchavě Dorla pronesla, zapálíc se po samý vínek.

„Jen ty se nestyď, vždyť jsme tě slyšeli hulákat nejednu. Škoda, že nechceš na kruchtě zpívat, hlas jako zvon, škoda ho,“ řekl učitel.

„Darmo by se mně děučence smíly ha řekly by, že chci být z jiných.“

„Sestra také nahoře zpívá, vysmějou se jí též?“ hrabě se ptal.

„I to je jiná, páni dělají, co chtějí, ha my musíme se bedle toho držít, jak naše niva rodí. Kdož by se slečince smíl, že zpívá? Jsme rádi, to hnedkom jinak po kostele doznívá, než kdy Jindruš Blažkoic kokrhá.“

Jelenka se srdečně zasmála, ale než děvčata zpívat začaly, chlapci přišli.

„Chceme si večer hudbou ukrátit, a proto jsem pro vás poslal, není vám to nemilé?“ uvítal je hrabě.

„Oh, milostpane, o půlnoci mne můžete k hudbě vzbudit; ale kdybych byl věděl, byl bych si vzal housle s sebou.“

„Neměj starosti, housle se najdou i zde, nejedny; posadte se jen. – Ty, Jano, znáš prý mnoho pěkných písní?“ obrátil se hrabě k drotaru, ukazuje mu spolu na sesli, aby se posadil. „Rádi bychom se od tebe přiučili; zazpíváš nám?“

„Keď rozkážete, vděčně,“ odpověděl chlapec, uzarděn nad milostí hraběte.

„Tu zazpíváš, co jsi u nás zpíval, o zemančině dceři – já tě budu na houslích provázet,“ řekl Józsa, a obrátě tvář v tu stranu, odkud byl slyšel hraběte hlas, dodal: „Krásná je to balada.“

„To my raději poslouchat budeme,“ ozvala se Jelenka, chtěc harfu odstavit, ale hrabě i ostatní mimo Jana, který si sotva troufal na ni se podívat, prosili, aby zazpívala.

Sáhla tedy do strun a začala rozmilou píseň: „Červená růžičko, proč se nerozvíjíš.“ – Líbezný dvojhlas děvčat zazníval až do salonu, kde se společnost bavila hraním v šachy a whistu. Hraběnka byla by ovšem raději jinou zábavu volila, ale co hostitelka musela se řídit dle líbosti hostů.

Jak začala slečna zpívat, Jano s ní oči nespustil, a když zpívat přestala, hluboko si vzdychl.

„No, líbí se ti ta píseň, Jano?“ ptala se Jelenka.

„Eh, ver líbí, keď stě ju pekně spievaly.“

*Malá to chvála mnoho piesní znat,
ak ich něvie speváčka pekně zaspievať,*“

dodal v zpěvném tónu.

„To je to pravé, chlapče,“ řekl učitel.

Na poručení hraběte přinesl sluha troje housle, z nichž hrabě jedny Józovi podal. – Józa vstal a začal hned housle ladit. – Hrabě sedl zase podle Jelenky a Bello položil si hlavu na jeho kolena. Jelenka opřela hlavinku o harfu, dívajíc se na Józu, v jehož tváři hrál každý sval. Dorla, kulaté rámě majíc opřené o Jelenčino sedadlo, zamyšleně se dívala na obraz hraběncin; myšlénky však její toulaly se jinde. – Učitel sedl si zase k obrázkové kníze, a Jano maje ruce na širáku na kolenou položeném složené, díval se s jednoho předmětu na druhý, až utkvěl jeho zrak na obraze visícím mu v očích. Malba, dílo to umělce, představovala okolí bičského zámku nad Váhem. Čím déle se chlapec na obraz díval, tím větší pohnutí se v jeho tváři jevilo, oko zářilo, ústa se usmívala. – Hory v pozadí, zdálo se mu, že vůčihledě rostou, údolí že se rozstupuje šír a šír, že jím vane čerstvý vzduch, ratolesti stromů že se pohybují, voda že plyne, země že dýchá. Pltníci na řece, zdálo se mu, že veslují, valach (pastýř) stojící u pasoucího se

stáda že co nevidieť zapíská na fujaru,* již v rukou drží, a bílý Dunaj že bude ovce zavracet. – Ani neslyšel Józu, ani nezpozoroval, že se hrabě i Jelenka na něho dívají, zapomínat, kde je.

„Znáš tu krajinu, Jano?“ zeptal se tu hrabě.

„To je Váh a bičský zámok,“ odpověděl chlapec, vytrhna se ze sna a obrátě k hraběti zářící obličej.

„Věrně zajisté jest ten obraz dělán, že ho každý z vás pozná.“

„Ako ho nepoznať, veď som tam něraz bol, do Biče je hodina chuodzi z Korálovic. Ej, tam za Váhom, na tej šachorině, raz som sa vyspau ako na perině,“ s libostí řekl chlapec, dívaje se opět na obraz.

„To je ten zámek, co v něm ta studně, o níž jsi povídal?“ Dorla se ozvala, přistoupnouc blíže k obrazu.

„Hej, ten je to,“ přisvědčil chlapec a na otázku hraběte, co o studni ví, pravil dále: „V tej studni vraj má šarkan hlavu.“

„Co je to šarkan?“ ptala se Jelenka.

„Jakási potvora, drak,“ odpověděl hrabě.

„Šarkani bývajú v skalínách v hore, v Biči je vraj vodný šarkan. Hlavu má v studni a chvost vraj koniec Váhu. Keď vraj bol sedem rokou starý, chcel ho kerýsi černoknižník, čo vraj všetko na svetě zná, vyčítovať, ale páni robili s ním parády, něchceli ho dať, že vraj je pekný. – Boli sprostáčkovia! Šarkan narástou, až sa mu chvost do studně němohou spratať, rástou viac a viac, dolu až do Váhu a dolu Váhom až k samému Dunaju. Keď bou šarkan mladý, nějedou mnoho, ale čo už narástou, veľa stroví, ťažko vraj pánom ho nachovať, a keď je hladný, tu sa najeduje; reve, začně chvostom hádzať, šmíkať, vtedy Váh vystúpi z koryta, poberie dediny i ľudí a mnoho škody narobí. – Vtedy vraj svitá pánom v hlave, že zle urobili, že nědali, keď ho chceu černoknižník vyčítovať.“

* Píšťala pastýřská.

„A proč mu ten chvost neuseknou, když tolik škody dělá?“ řekl Józsa s usmáním.

„Veď by ho usekli, keby ho viděli, ale ho vraj něvidia, len rybári, čo majú také oči, že vidia až na dno do mora.“

„Hale toho černokněžníka by si mohli pozvat, aby ho vyvedl,“ Dorla mínila.

„Veď by si ho pozvali, keby znali, kdě býva, ľudia vrahia, že v zemi býva, ale Boh zná! Eh, misia páni čakať, dokiaľ sám nepřidě!“

„A musí šarkana dobře krmit, aby se nehněval,“ usmál se hrabě.

„Bodaj skazu vzau!“ přál mu Jano.

„A tu krajinu zde neznáš?“ zeptala se Jelenka, ukazujíc na druhý obraz, představující romantické údolí kolbašské, s Kriváněm a Lomnickým štítem v pozadí.

Chlapec odbdivoval se těm vysokým horám a skalám, dokonce když slyšel, že to jsou Tatry; ale kroutil hlavou, že tam nebyl.

Jelenka se ptala, jestli nechodí také po Slovensku a Uher-ské zemi dratovat, ale Jano jí řekl, tam že chodí jiní dro-tári, Rusňáci, ale trenčínští drotári že chodí do České, po Německé, kde je „veľa sveta (mnoho lidí) a veľa roboty“, aby si více peněz zarobili.

„A musíte chodit po světě?“ ptala se dále.

„Eh, sladká moja kišasonka*, veď by sme něišli, keby sme doma vyžili, dost nám ľúto za otčinou, ale keď je veľ-mo veliká bieda u nás; ani len toho ovosného chleba čo by sa človek najedou,“ vzdychl si chlapec.

„A co tedy jíte?“

„Zemiaky, kysluo mlieko a polieuky; len na sviatky chlebík a voľačo lepšího.“

„Což u vás ani žito neroste?“ ptal se učitel.

* Slečinka, po maďarsku.

„Ako by sa vrabec nažrau, keby ani rož (žito) něna-
rásla! – Rastie, aj rož aj žito (pšenice), ale pre bohatých
gazdou, čo majú veľa zeme. Bohatý gazda má celý rok
chleba, má aj krajšie háby, němisi do cudziny, ale chudý
kopaničiar* biedny človek!“ A Jano začal vypravovať
o bídnom živobytí chudého lidu ve vysokých vrchách,
kde púda již neúrodna. „Kdě je počiatok vody, koniec
chleba,“ jak říkají, kterak musí otcové do světa, aby ně-
kolik zlatých vydělali a ženy doma vyživít mohli; kterak
i malé chlapce s sebou berou dokonce na zimu, kdy je za
pasáky zjednat nemohou, aby se pomohli již žít.

„A neposílají jich ani do školy?“ zeptal se učitel.

„Kerý je bohatý, posíela děce do školy, keď zima nasta-
ně, od jari až do tuhej jeseni něchodí žiadon.“

„A ty umíš číst a psát?“ hrabě ptal se Jana.

„Čítat znám, aj trocha písať, hiba viac nie. – Čože robiť,
keď misí dať človek školu za ouce a za chleba. Čo by som
aj rád sa bou učil, němohou som; veď by Ilena za dúho
ešče sa trápila, keby som peňazí něvyrobiu.“

„A proč by se trápila, vždyť jsi řekl, že slouží u bratra,
že jí není zle?“ hrabě na to.

„Ver sa němá zle, ale na inšuo ich treba,“ řekl Jano a po
krátkém rozmyšlení vyprávěl, že sestra Ilena, to děvče
jako ľalia, pro lásku trpí. Že mohla mít sice frajerů (milých)
jako panských ovec, ale že se jí žádný nelíbil, jen Pálik
Lojko, ten že se jí do srdce vrezal; ale Pálik že je bohatý
a matka jeho že tomu nechce přivolit, aby si vzal Ilenu,
chudé děvče.

„A kterak ty jí pomůžeš?“ ptala se Jelenka.

„Už som jej dau petďesiat zlatých, čo som vyrobiu,
ešče misím k temu dve sto vyrobiť, brat jej dá – prepytu-

* Kopaničáři jsou ubozí horalé, kteří, majíce kousky svých
polí na strminách, jen motykou okopávat je mohou a mrvu na ně
na hřbetě odnést si musejí.

jem vašu poctivú hlavu – kravu a dve ouce, pak němuože šuhajkova mamka povedať, že Ilena chudá, viac vena ani tá rychtárova dieuka nĕdostanĕ,“ mínil Jano.

„A bude Pálik tak dlouho čekat, než ty tolik peněz vyděláš?“ řekl hrabĕ.

„Veď prisahal na Ileninu hlavu, že si inšú něvezme, a čo by ho aj vešať chceli,“ odpovĕdĕl Jano hlasem, v němž nebylo ani té nejmenší pochybnosti.

„U vás jako u nás, u nás jako jinde, všude je to stejné, všude lidé, kteří jeden druhého trápí, trní pod nohy si stelou,“ ozval se učitel.

„Ale všude ruka lásky, která je odhazuje,“ pravil hrabĕ a temné oko jeho vzplanulo.

Jelenka se nad něčím zamyslíla. Ruka bloudila po strunách a mimovolně začala hrát nápĕv k písni

*Láska, Bože, láska, kdĕ ju ľudia berú,
na hore nĕrastie, v poli ju nĕsejú.*

Jano i Dorla přidušeným hlasem začali k nápĕvu slovem přizvukovat, což Jelenku z myšlének probudilo.

Dohrála píseň, pak ale harfu odstavila řkouc: „Nyní, Jano, zpívej, o zemanově dceři.“

„O smelej Barbore,“ opravil Jano; a když Józ a povĕdomý mu nápĕv předehrál, začal Jano z počátku ostýchavým, ale čím dále tím plnějším a jasnějším hlasem jednu z onĕch mnohých překrásných balad, jež se na Slovensku, nejvíce v dlouhých zimních večerech při přástvách, zpívají.

*Král' na vojnu verbuje,
ženy, dieuky zlučuje,
ženy, dieuky do predku,
samých chlapcou do zadku.
Jedna matka stará bola,*

ale ona dcéry mala,
mala ona tri dcérky,
pekné ako holúbky.

„Chod', najstaršia, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

„Já bojovať něpuojdĕm, já bojovať něbudĕm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.“

„Chod', prostredná, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

„Já bojovať něpuojdĕm, já bojovať něbudĕm,
já som srdca slabého, bojím sa já každého.“

„Chod', najmladšia, chod' za mňa,
chod' bojovať vedľa mňa.“

Tá najmladšia, Barbora,
slovičko jej mluvila:

„Nĕstaraj sa, mamko má,
chod' do vojny ty i já;
já som srdca smelého,
něbojím sa žiadneho.“

Kup mi koňa vraného,
novuo sedlo na něho,
zlatú šablu ku boku
a pár pištol do rukú.“ —

„Ej Barboro, dcéro má,
znáš-li, že je vojna zlá?
Nĕdávaj sa do predku,
ale radšej do zadku.“

Keď jej šaty merali,
šuhajcovia plakali;
keď na koňa sedala,
matka pre ňu plakala;
ona na to nědbala,
do predku sa držala.

Trikrát tábor obehla,

tri sto Turkou zatala.

Spytoval sa pán cisár:

„Ký je to črt za husár?

To je husár obratný,

to je šuhaj prekrásny!

Keby bola paněnka,

hněď by bola má žienka.“ –

„Ej cisáru, panna som,

drž si slovo, tvoja som!“

Mezi zpěvem přibrála se ostatní společnost do vedlejšího pokoje, kde tiše poslouchali, aby zpěváka nevytrhli, až dokončil. Pan baron chtě nechtě musel přiřknouti těm sprostým písním poesii, a když Dorlu viděl, přiznal sám sobě, že je to selské děvče hezčí než mnohá slečna. – Ale do největších rozpaků ho uvedla Jelenka, když mu ji uváděla co svoji spoludružku. – Taková děvčata on obyčejně štípával do tváří, poplácal jim rámě a co nejvyšší důkaz jeho milosti musely považovat, když které řekl: „Milé dítě, ty se mi líbíš!“ – Toho však nemohl u Dorly upotřebit, a jinak nevěděl, jak s takovým děvčetem mluvit, aby erbu neponížil. – Byl by se byl raději viděl deset mil za humny než před Jelenkou s tím selským děvčetem v salonu. – Hrabě se v duchu smál, prohlídl dobře čtveráctví Jelenčino, která nadutého barona do rozpaků přivésti chtěla, což se jí i na chvíli podařilo, jenže hraběnka svým jemným taktem hned do pravé koleje vše přivedla. –

Co se společnost v zámku hovorem a hudbou bavila, procházel se onen vysokorostlý mladý chlapec, jenž byl Dorlu a její společníky zvečera následoval, na cestičce vedoucí od vesnice k zámku. Mrzlo, až země svítila, ale o něm zdálo se, že o tom neví; chvillemi se rozběhl, jako by chtěl utéci bůhvíkam, kazajku rozhalil i krátkou vestu rozepjal, jako by za pecí seděl, chvillemi strhl čapku s hlavy

a div že si ty husté tmavohnědé vlasy s hlavy nerval a čelo pěstí nerozbil. Chvillemi jak by dechu popadat nemohl, a zase proud slov se mu z úst vyhrnul.

„Kterak jsú huž spólu!“ zvolal vášní třesoucím se hlasem. „Laškujú, pozpěvujú, kterak by huž v jedno buli. – Šak on to Miča dobře hujednal. Vrána vránu volá! Čert nám je tu bul dlužen, ty husmolence, i všecky!“ dodal, hodě rukou k zámku.

Ozývaly se hlasy, smích, chlapec naslouchal, ale byly to z vesnice.

„Oh copak si myslím?“ zasmál se divoče. „Ona se dobře zabavuje, nebude dym pospíchat. Já – já by ho hudusil jako holuba!“ vztekal se zase při té myšlénce a pěstě zatínal, jako by v nich soka svého držel. – „Ha já si myslil, že mně přeje,“ pokračoval ve své samomluvě a podepřel se o strom u cesty ruce založiv. „Že se mnú nejraději tancuje, sama mi řekla. O zimním trhu, když jsom chtíl na ní jarmarku, dala mi srdéčko, ha dnes o půlnoční, když jsom se jí na cestě dymů ptal, estli se na mne hněvá, že jsom jí vzíl průtek, libně se husmála ha řekla: ‚Když jsi vzíl, nech si.‘ – Všecko by pro ni hučnil, modré s nebe jí snísl, do pekla šel!“ pravil si hlasem tichým, ale v okamžení, jak by ho vymrštil, vztekal se zase: „Žádná, žádná ženská nestojí hani za votep sena, čert je vzíl! Hať si vezme třeba lucipera z pekla, já jí ho příju – ha nebudu se trápit, – proč bych to dělal, za jednu deset –, hať vidí ta ještěrka falešná, že není pro mne sama na světě, půjdu –“

Vtom zastavil krok, zaslechl Józův hlas; vidí ho vycházet ze vrat u dvora s Dorlou.

„Ten náš Janík, to je chlapík, musí ho mít člověk rád; jen aby nám tu zůstal,“ Józa povídal.

„To víš, že zůstane, kterakpak by šel, když ho chtí pan hrabě zaopatřit.“

„Dobrý večer!“ ozvalo se náhle za nimi.

„Pro pána krále, tyť křičíš, Pavle, jako by tě na nože brali,“ řekl Józa.

„Skoro,“ mumlal do sebe Pavel, ale nahlas řekl: „Proto se mně už dvě nevěsty zradily, že prý tuze křičím, kdyby se s nimi vadil, celá dědina že by slyšela.“

„To máš pěknou pověst, těžko ti bude se oženit,“ žertoval Józa.

„Nevěř tomu, masopust je krátký, děučata nemají času dlúho se rozmýšlít. Že jsem hu jedny propadl skrze koš, nemuší být hu všech. Pro jedno kvítí slunce nesvítí, však já tě, má milá, atd. – Když mne nebude chtít Čechyně, půjdu za Němkyní. V bavorské hospůdce Hanna-Líza je děuče jako lusk.“

„A po lusku jak hrachovina,“ zasmál se Józa.

„Když se vdá, tak jako jiná,“ odsekl Pavel, a že byli u chalupy, dal dobrou noc. Józa poděkoval, vcházeje do vrátek. Dorla ani nešeptla, chtíc za ním.

„Toť haby dnes slova od tebe kupoval,“ zadržel ji Pavel. „Hani nedáš dobrou noc!“

„Zato ty dáváš na dluh, ha ešče vrchovatú míru! Dej ti Pánbůh dobrou noc!“ vysmýkla se a vrátka zavřela.

„Hrome!“ dupl Pavel, „mám si nechat pod nos frkat od děučete – ne, – ha ne.“

Obrátil se a divě letěl do vesnice; tu vrazil do Petra. „Copak tě, chlape, čert posídl, že letíš ha jako zmámený přes lidi klopytáš?“ oslovil ho kamarád.

„Ne jednoho, deset jich mám v sobě. Jdi mi z cesty, prosím tě,“ rozkřikl se Pavel.

Petr ale zavěsil se mu na kamizolu, a udělav kříž, pravil: „Tak, nynčko se nebojím hani hancikrista ha půjdu s tebou.“

„Nech mne, není mi do smíchu,“ odstrkoval ho Pavel. „Já by se pral, s celým peklem by se pral!“

„Musím s tebou, když budem dva, spíše vyhrajem; zboříme peklo ha budem mít nebe na světě. Pojď jen, pojď.“

„Kam mne táhneš?“ vzpouzel se Pavel.

„K rychtáři pro pláště, trúby a piky – což jsi zapomněl, že musíme na hlídku –, na nás dnes přišel pořádek!“

Pavel zůstal stát, chvíli se díval do Petrovy mírné tváře, praštil se do čela, až to zadunělo, odplivl si a mlčky vešel do rychtářovic vrat, Petr za ním.

Když o půlnoci před bábinou chalupou dvanáctou odtroubil a sloku „Opatrujte světlo, oheň, ať není žádnému škoden“ odzpíval, podepřel se na hůl a dlouho stál, oko opřeno maje na okénko u komory, kde jak věděl, Dorla spala. Kdyby byl věděl, že děvče ještě oka nezahmouřilo, že jí líčko od slzí neoschlo, že zaslechnouc jeho hlas, z lůžka se vykradlo a tak dlouho u okna stálo, dokud on postál, nebyl by s tak hlubokým povzdechem a trpkým citem odcházel, aniž by byl v zámku pod oknem, kde drotaři spali, na troubu spustil, jako by mrtvé z hrobu vyvolávat měl, a místo „Chval každý duch Hospodina“ nebyl by zazpíval:

*Povídám ti, chlapče,
nechoď k mé panence,
by tě neodnesli
v krvavé košilce.*

VI

Je to opět v Jelenčině pokoji; hraběcí rodina je pospolu a pan farář na návštěvě. – Jlenka vyšívá zlatem a paní hraběnka šije košilky z domácího plátna.

Pro koho? – Vždyť služebníci mají, co potřebují, ve vesnici není člověka, který by musel chodit otrhán. – Ale v městě dost chudého lidu, kteří byt i pracovali celý den, čtenu rodinu dostatečně ošatit nemohou. Na panském seje se každý rok len, chudé jedno děvče je k tomu

schvalně vyučeno, jak se lnem zacházet, aby se co nejten-
čeji přísti mohl, a ta má nad sklízením dohled i nad pří-
pravou k prádlu, opřádáním, nad tkaním i bílením, až pak
hotové plátno odvádí. – Jiná zase, také chudý sirotek, má
pod svojí správou práce švadlenské pro celý zámek, a
když pro domácnost všecko poděláno, šije se prádlo
všeho druhu do zásoby a ty zásoby, jakož i dohled nad
služebnicemi i vnitřní správou domu, jakož i obsluhu pa-
ninu má věrná, vrchnosti své celou duší oddaná komorná.
– Také se mnoho hus ve dvoře drží a ty má též děvče pod
dohledem; musí se starat nejen o chování, ale i o jich roz-
množování a výtěžek peří, sedraného již, odvádí také ko-
morné.

Lidé se divívali, kam prý ta paní hraběnka všecek ten-
len i peří dává, an prý pro slečinku vinutí i peřiny dávno
již asi má. Co prý s tím, plátno že se přeleží, do peří že se
moli dají. – I nepřeleželo se plátno, ani se do peří moli
nedali. – Na sta lidu jak mladých, tak starých našlo se do
roka, kterým se nedostávalo, co paní hraběnce zbývalo.
Dost bylo v okolí chudých nevěst, které do nové domá-
cnosti ani peřinu si přinést, ani ženichu svatební košili
zavdat nemohly a s trpkou bolestí na věna bohatých nevěst
se dívaly, které od všeho prádla po tolika tuctech čítaly. –
Hraběnka uznávala za povinnost dáti ze svého přebytku
těm, kterým se nedostávalo toho nejpotřebnějšího, alespoň
tolik, co by postačilo k zachování čistoty tělesné, a tím
k občerstvení duše.

Jsou lidé, které by špinavý sedraný šat na těle tak pátil
jako skvrna na duši, a k těm i hraběnka patřila, ačkoliv
neměla toho žádnou zkušenost. Lůžko její jak by růžo-
vého listí nastlal, tělo se po odpočinku každý den v lázni
občerstvilo, prádlo jako květ bílé, jak pavučina tenounké,
každý den se měnilo, v pokojích krásných světlo a vůně,
strava dobrá, zábavy dle libosti. Ach, jak může taková paní

cítit, kterak je těm chudým matkám, co v tmavých, vlhkých komorách život tráví, a tím se svými rodinami před časem obětmi smrti se stávají? Kterak může vědět, jak bývá matce chudé, když večer hrstkou slámy dětem podestýlá a jedinou peřinu do ruky běře nevědouc, má-li ji dát na to choré nejmladší, nebo na to nejstarší, zimou zkřehlé, které muselo po chlebu chodit, nebo jí popřát muži od práce zmořenému. – Neví, jak je být o jednom chatrném oděvu, o jedné košili, kterou chce-li čistou mít, v noci prát a do rána usušit musí, nezná cit radosti, s jakou chudá matka do dveří kráčí, když přináší polénko dříví na oheň, trochu černé mouky na polívku a bochníček chleba, by hladovým dětem hody připravila. „Chudásovi tehdá Boží hod, kdy košilka tenká!“ – Nezná také pocit trpké bolesti, která do nohou olova vlévá a na srdce valí chudé matce kámen, když vchází přes práh mezi holé čtyry kouty, děti s pláčem vstříc jí jdou: „Matko, máme hlad!“ volajíce, a ona nemá, co by jim dala. Nemá ničehož než slze a vzdechy, vzdechy, jichž se více co báti než pychu bohatých. – Kdo je vidí, ty miliony slzí, jež v takových to obydlích se prolévají? Kdo si jich všímá, těch slzí, jež co žhavé jiskry na prsa matky Země padají, až útroby její v plamen se rozněcují? On, jehož vůlí v jednom okamžení tisícero tvorů umírá, tisícero k životu povstává, jehož zákonem se řídí kolotání milionů světů, jehož oko zároveň vidí na špice nebetyčných hor i na červíčka u jeho paty po zemi se plazícího, na vrchole hájů palmových i na trávnatou step, na slzu v oku ubohého otroka i na perlu ukrytou v skořápce na dně mořském, na zlatý stolec i na lože dělníkovo; on, jenž sčítá prach semena bylinového i písek v moři, jenž stejně bdí nad snem dítěte u prsu matčina jakož nad vrahem na galeji přikovaným; jehož dopuštěním se stává, že bouře tisícileté stromy podvrací a slabý štípek jen ohýbá, staleté budovy díla umění lidského v okamžení

vnivec obrací, a chaloupku slimáka nepokazí; on, jemuž nic malé, nic velké, jehož mocnost a divotvornost se zobrazuje v jediné kapce vody jako v celém ohromném moři; on, jenž drží osud králův i žebrákův ve své ruce, jemuž dítětem sluje paria opovržený i kníže vznešený, obyvatel ledných hor i požehnané Arabie, divoch i vzdělanec; on, jenž pokřtil všechny svoje děti jedním jmenem, jmenem „člověk“, jím vespolek se zvat a za svaté je mít káže; on, jenž rozumí každé vroucí modlitbě, která vychází ze srdce člověka: on jediný, otec náš, tvůrce všehomíru, jenž od věkův byl, jest a na věky bude, Bůh veliký, mocný, – Bůh milosti, setře slzu s lící utýraného člověka.

Netřeba bylo hraběcí rodině školu bídy na sobě zkusit, aby uvěřili chudákovi; v srdcích jejich panovala opravdová láska k Bohu, a tudy i k bližnímu svému, náboženství jejich nebylo prázdné slovo. Oni povinnosti stavu svého svědomitě vykonávali a s radostí; proto také, že hraběnka za svoji povinnost uznávala dobrodiní udíleti, kde třeba bylo, nenapadlo jí žádat chvály a slávy; levice nikdy nevěděla, co dala pravice. – Ačtě mnozí mínili, že v zásobárnách zámku mrtvé kapitály se hromadí, věděl pan farář nejlépe, že se jen proto hromadí, aby bylo z čeho klásti na oltář lásky, a ti, jimž se ve jmenu Boha udělovalo, dohádali se, čí to pomocná ruka; v jich vděčných srdcích zůstala ta jmena svatými.

Hrabě nechtěl, aby Jano drátovat chodil; zpozorovav, že by měl chlapec chuť i vlohy k učení, umínil si být nápomocným k chlapcovu vzdělání. Když se ho ale po koncertu o Boží hod ptal, zdali by se chtěl učit něčemu jinému než drátovat, kroutil chlapec hlavou, že prý kdyby se učil, nemohl by sestře na věno vydělat.

Hrabě neříkal nic, ale když mu druhý den ráno Jelenka závitok peněz do ruky dala, s libým svým úsměvem řkouc:

„Přilož i ode mne dárek k věnu, co chceš Ileně dát,“ – tu ji políbil na čelo se slovy: „Ty mně vždy rozumíš.“

Po svátcích, když se drotaři do práce po okolí rozcházeli, zadržel Miča jednoho starého známého u sebe a tomu svěřil list důležitý, vkládaje mu ho na svědomí a hlavu, aby jej donesl domů do Korálovic; doma až bude, aby k panu faráři pozval Janova bratra, Ilenu a Pálíka Lojku a před nimi aby list panu faráři k přečtení odevzdal. Miča totiž řekl hraběti, že listy číst nezná jen pan rektor a pan farář. Pak aby zase nazpět se vrátil, že dostane cestu zaplacenou. Prikázal, co smí doma říci, co ne, dal mu na útratu, by se „pýtaním“ neomeškal, a drotar se s radostí ubíral k domácím horám.

O tom Jano ale nevěděl; Jelenka chtěla ho překvapit, až by se drotar vrátil, pozváním na Ilenino „veselí“. Na domluvu Mičovu dal si Jano říci, že v zámku zůstane.

„Len ty veľmožného pána počuj, čo ti on káže,“ domlouval mu kmotr, „ver sa ti dobre zídě. Keď sa vyučíš, muožeš naraz veľa peňazí vyrobiť, muožeš aj rectorom byť.“

„Veď by som rád zostal, len ale čo povie Ilena? Sľúbil som jej vyvandrovať vienok zelený; akože ho vyvandrujem, keď sa učiť budem?“

„Ver ho vyvandruješ, vienok zelený, ze samého zelia, ver budeme robiť hrduo veselia,“ těšil ho Miča, až chlapec řekl, že zůstane.

Chodil tedy Jano k panu učiteli, by se utvrdil v čtení a psaní, a pan farář, upřímný přítel hraběcí rodiny, sám se nabídl, že ducha jeho, v snění pohrouženého, pomalu bude probouzeti a vzdělávati.

„Jen, příteli, žádnou dresuru; třeba jen posvítit na cestu, naučit ho myslet, zdravý rozum povede ho pak dále po cestě pravdy. Až se rozhodne, ku kterému řemeslu neb zaměstnání by měl zalíbení, v tom směru musí se pak vzdě-

lávat, by se stal užitečným členem člověčenstva. Já se oň nebojím, neboť srdce jeho čisté," řekl hrabě, s čímž pan farář také zcela souhlasil.

Jano chodil z jedné školy do druhé a skoro hravě přicházel k vědomostem, o nichž neměl pojmu, a ne že by ho zúmýslně chtěl byl každý učit, ale vlastní zvědochtivost pobádala ho na všecko se tázat; jestli si u pana učitele trochu hlavu namáhal, u pana faráře všecek blažen poslouchával rozpravy o Bohu a světu. Pan farář poznáváje chlapcovu hlubokou nábožnost a jemný jeho cit, velice si ho zamiloval. – U Józy zpíval, ale z not se naučit nemohl a smál se, až se za boky bral, když mu učitel předzpěvoval: „Na tuto notu musíš vzít ten zvuk, na tu zase ten, ta se jmenuje tak, ta zase tak;“ to nemohl nikterak pochopit, ani si pamatovat, ale cokoliv mu Józa neb kdokoliv jiný zpívali, to si pamatoval; ale nejkrásněji zpíval svoje písň domáci. Vzpomínal také často na svoji fujaru, že „keby ju mal, by pekně zapískal.“ – K práci byl velmi ochoten; tu byl Mičovi k ruce a nechával se poučovat, „kterak sa to robí, kterak jiné, kterak to robia doma a kterak v České.“ Tu šel zase k mladému zahradníku, který ho velmi rád měl; pomáhal mu při práci a někdy strávil u něho celý večer, dívaje se mu do ruky, když buď košíky pletl neb si něco kreslil. To se mu velmi líbilo; zvlášť s barvami.

„Ej, keby som já znal maľovať,“ řekl jednou, a zahradník nabídl se mu, že ho bude učit kreslit.

„Ale sa já to něnaučím,“ pochyboval chlapec.

„Budeš-li mít schopnost a pevnou vůli, naučíš.“

„Buděm prosit Pána Boha, by ma taký um nadišou, čo by som skorej sa naučiu maľovať,“ řekl chlapec; ale zaraziv se ptal se zahradníka, jestli nebude „milostpánko hrešit“, že si „hrdo vedie“, když by se učil malovat. Na ujištění zahradníkovu, že to bude hraběti milo, a že Jano

nemusí o tom ani mluvit, dokud by něco ukázat nemohl, chlapec s radostí myšlenky té se uchopil.

Jak se divila hraběcí rodina, když zahradník jednoho dne přinesl klec ze žlutého drátu velmi krásně pletenou a dřevěný pohár, na němž vyřezán byl věnec z dubových listů, oznamuje, že to Janova práce, i spolu to, že ho učí kreslit.

„Ten pohár nožíkem vyřezal, a tak rychle, že jsem se divil,“ dodal.

„V tom hochu spočívá jiskra božského umění!“ zvolala hraběnka.

„Pastýři ovec (valaši) na Slovensku obyčejně při pasení v zimě rozličné věci ze dřeva vyřezávají, a někdy velmi uměle, ale na této řezbě jsou i vkus i umění spojeny, a je to patrná poukázka na cestu, kterou by chlapec jíti měl.“

Jelenka pobídla, aby více takových věcí pracoval, čemuž hrabě také přisvědčil, řka zahradníkovi, aby ho k tomu měl a hotovou práci aby vždy pak sám do zámku přinesl, že se mu to zaplatí; aby však pomlčel, komu ji dává.

Když pan farář na návštěvu přišel, jak zprvu povědíno, právě byla řeč o Janovi. Starý drotar se vrátil z Korálovic, přinesl list od pana faráře na pana hraběte, povídal o radosti Mičovy a Janovy rodiny od té doby, co se stala Ilena bohatší nevěstou než rychtárova dcera, vzkaz přinesl, aby Jano s Mičou přišli na veselku, že bude o „prievodu“ (sprovoda, první neděle po velkonoci), šuhajova mamka že nevěstu přijala.

„Nyní bude Jano s upokojenější myslí se učit, on si vždy ještě svědomí dělal z toho, že nechodí celý den po práci, aby se mohla sestra brzo vdát,“ řekl pan farář, načež doložil:

„Ten se bude radovat, již vidím, jak se tvář jeho všecka ozáří. — On není s to mluvit, když se nad něčím raduje; jednotlivý ryk se mu jen z úst vydeře, oči stojí v slzách.“

„Velmi hluboký, jemný cit má ten mladík, je to tichá

básnická povaha, která se nehodí do hlučného trhu života,“
mínila hraběnka.

„Aniž já myslím, že by ho touha do něho vedla. Domov
jeho světem mu je a on s takovou nadšeností o svých ho-
rách mluví jako o ráji.“

„Moje přání bylo by to, aby se vzdělal za dokonalého
hospodáře, do ráje svého se vrátil, vzdělavatelem a tím
i dobrodincem svých spoluobčanů se stal, aby jim posvětil
na cestu k bohatým pokladům, jež matka příroda ve svém
lůně pro ně chová, co patřičné jim dědictví, jehož se zmoc-
niti dílem váhají, dílem neznají. – Přál jsem, cestuje v ta-
mějších krajinách a vida, jak velmi pozadu za jinými ná-
rody jsou, kdybych mohl do každé dědinky školu postavit
a moudrého, vzdělaného učitele, který by úkolu svého sva-
tého vědom si byl a lid ten zdravý, krásný, mravný,
schopný ku všemu umění k usvědčení přiváděl. Jiného
u našeho lidu třeba není.“

„Bůh řekl: Budiž světlo, a bylo světlo!“ řekl pan farář.

*Arciže jdou jiní cestou hladší,
těžce my a pozdě za nimi:
tím jsme ale a náš národ mladší;
my, co jiní dokázali, známe;
než to skryto přede jinými,
co my v knize lidstva býti máme.*

„Štěpaři milý, jen sázejme stromy, sázejme, a byť jsme
ani květu se nedočkali, umřeme přece s tou jistou nadějí,
že ty štípký zárodek krásného, sladkého ovoce v sobě
nesou!“ řekl hrabě, tiskna faráři ruku.

Vtom přišel do dveří starý sluha, oznamuje, že pan sprá-
vec s listinami v pokoji hraběte čeká. – Pan hrabě vstal
a omluviv se odešel.

„Co to šijete krásného, slečno?“ ptal se p. farář, ohlédnu

se na pásek z červeného aksamitu, hustě zlatem a stříbrem vyšíty, na nějž Jelenka ještě sem tam barevný kamínek do zlatých květů vsazovala.

„To je náčelka, tak zvaná parta, nedělní to ozdoba hlav slovenských děvčat, jako u nás vínek. Jak se vám líbí, velebníčku?“

„Pěkná to ozdoba a práce mistrovská. – Mám hádat, komu patří?“

„Lehko hádat hadači, když ví, kdo zlatý prsten má,“ žertovala Jelenka, odplašujíc stehlíka, který skočil do pracovní škrínky, naplněné drobnými ligotkami, a kanárka, který oštipoval kytici fialek jarních, jež zahradník ráno přinesl.

„Je to dárek Janově sestře k svatbě,“ hraběnka řekla. – „Krásná to ozdoba pro dívčí čelo, zajisté; tam ještě, jak slyším, chodí všude děvčata prostovlase, hlavy kvítím, náčelkami neb jinak ozdobené, u nás se krásného toho způsobu nešetří, jak jinde pozoruji.“

„Bohužel, že tomu tak, mnohdy jsem již na to lál, a kdybych moc k tomu měl, nařídil bych, žádné děvče že se nesmí ukázat se zavitou v šátku hlavou jako žena.“

„To by nepomohlo,“ řekla hraběnka; „bylo by to obmezování osobní svobody a hořkost by vzbudilo, taková reforma dá se docílit jen vzděláváním, zvláště krasocitu; kdyby se děvčata naše učila poznávat, co je pravá krása, neviděli bychom tolik nevkusných obleků, jimiž se oko mnohdy až uráží, a myslím, že by nebylo ani tolik bídy a neštěstí mezi městským stavem, kdyby ženy nahlédly, že pravá krása záleží v jednoduchosti.“

„To jistá pravda, milostpaní, jed ten hubí náš lid velmi, nejen městský, ale i selský, zvláště uvnitř země, okolo větších měst, kde sedlák s městským lidem v ustavičné styčnosti, kde výtěžek svého hospodářství dobře prodá, a tam, kde fabriky jsou. – Co průmysl víc a víc rozkvetá, vzmahá

se i ten jed víc a více. Měšťanky a řemeslnice odloživše zlaté čepce, koupily si čepce krajkové a klobouky. – Co měšťanky zahodily, to selky zdvihly, odhodivše škrobený čepeček bílý nebo plenu. Řemeslnice chce se vyrovnat měšťance bohaté, úřednice myslí, že je stav její vyšší, že musí hodnost jeho zachovat a výše se nést než měšťanka, a žena kapitalisty soudí: „Já si mohu za peníze koupit všecko,“ a tak se to plíží oddola až nahoru a každá myslí, že ji musí za víc psát, když pověsí na hrdlo zlatý řetěz.“

„Ale v zdejším okolí není to takové, zde si chodí všechny selky rovno, leda jestli má některá o dvě neb tři sukně víc v truhle; a v městě není také vidět mnoho nádhery,“ řekla Jelenka.

„Klatovský kraj nejzachovalejší, co se původního rázu lidu týká, a v něm hlavně naše celé okolí. Jako by pradědové byli neviditelných zásek nadělali, přes které nesnadno bylo cizinci přelézt. Před šedesáti lety ještě nebylo vidět ve městě klobouku, jen na hlavě císařských úřednic. Nejbohatší měšťanka šla do kostela v stříbrném čepečku, bílé sukni s kabátkem, klenoty jejich byly drobné perličky nebo stříbrný veneciánský řetízek, dárky to od manželů, když z obchodních cest se vrátili. – Děvčata v kanafasových neb bílých plátěných šatech, vlasy pěkně upletené, na hrdle křížek, jediný to klenot drahý, co děvče od matky dostalo, po celý život nosilo, a jestli ho opět své dceři nedala, do hrobu s sebou vzala. – Šaty ale, které do kostela měly, nesměly pro živý svět vzít k muzice. – Nábytek měly z dubového dřeva, masivní, vykládaný, dělaný na století; ale v těch dubových skříních ležely poklady příze, plátna, prádla, stříbra a peněz. Když potřeboval soused peníze, šel jen k sousedu říka: „Bratře, potřeboval bych tolik a tolik,“ a soused poslal ženu: „Jdi, Kačenko nebo Dorotko, do truhly,“ a Dorota šla, naměřila mírku vrchovatou stříbrňáků, soused vzal nečítané a šel, a když měl

zase tolik, odvedl. Dceru měšťanskou nazývali „pannou“, syna „panicem“, otce „panem otcem“, hospodyní „paní matkou“; jen dceři prokurátorově říkali „slečna“. – Číst znala každá, ale psát a počítat ne; počítaly na křížky, kolečka a půlkolečka, ale navlas všecko vypočtly, nikdo jich neošidil. – Za dlouhých večerů čítávaly českou historii, která v žádném městském domě nechyběla, Münsterův Kosmos, Flavia historii Židů, výkvěty to literatury skvělejších dob, aneb knihy nábožného obsahu. Děvčata a chasníci scházeli se v přástvách, kde zpívali národní písně, a když měli úkol napředený, hráli neb tancovali – ne při pianu, to neměl ani pan prokurátor, – ale při houslích. V letě sedávaly řemeslnické dcery s vřetánkem neb stávkem, na němž tkaly široko daleko známé kalouny, před domy v podloubí a držely besedy. Nemuselo ale být hlučno na ulici, poněvadž prý jednou, když děvčata do kolečka seděly v podloubí a tu najednou po ulici viděly přijíždět jakéhos pána na koni, tak se ulekly, že se v okamžení rozplašily, jak by do hejna holubů střelil; nechajíce práci stát i ležet, utekly na půdy a nepřišly dolů, až viděly z vikýřů – neboť okna do ulice nebyly, jak posud vidět leckde –, že pán odjíždí. – Muži znali česky a latinsky, ženy jen česky, leč jestli se některá slečna v řečích a umění cvičila, jako prý byla jednoho radního pána dcera, která byla nad muže vycvičena a moudrá, že k ní lidé o radu chodili. Muži, kteří ve světě po obchodu chodili, znali i německy, z ženských ale málokterá. Povídá se posud směšná anekdota z té doby. K jedné muzice – o bálech se také ještě nevědělo – přišel cizí panic; jedna z děvčat se mu velmi líbila, vzal sklenici a šel k ní, by jí připil, ptaje se: „Čí je panna dcerka?“ – „Primasova Dorotka,“ odpověděla panna. – „Umí panna německy?“ – „Tak trochu.“ – „Trinken sie, Fräule.“ – „Co pán povídá?“ – „Aby panna pila.“ – „Ah, teď jsem tomu porozuměla.“

Jelenka se srdečně zasmála a pan farář pokračoval dále: „Nezdá se, že by si ty děvčata byly nepřály žádných radováněk a že by je matky byly musely ustavičně hlídat, a přece bylo děvče nepoctivé tak řídký úkaz, že si na ni prstem ukazovala celá obec. Jejich záštitou byla bázeň boží, hluboký mravní cit a zaměstnání. Přidržovány od matek k domácím pracím, neměly dlouhou chvíli od rána do večera, obrazotvornost jejich nebyla zaujata čtením nervy dráždícím, když měly chvíle k přemýšlení, viděly před sebou jen obrazy domácnosti klidné, svět báječný aneb heroické osobnosti domácí historie, kterou ony tak dobře znaly, že co staré babičky vnukům ji vypravují, kteří lépe cizí znají než své. Nyní je to všecko naopak. Děvče dle nynější módy vzdělané zná velmi mnoho, jen samo sebe nezná; ví toho náramně mnoho, jen to neví, kde leží základ pravého štěstí. – Děvče nynějšího vychování, a buďsi měšťanská dcerka, buď řemeslnická, nehodí se již pro muže, který nemá hodně peněz; ono poznalo hejno potřeb, bez nichž neví jak se obejít, ona baží po rozkoších velkého světa a v těch jediné hledá svoje štěstí, a jestli jich užít nemůže, cítí se nešťastnou a mnohdy k docílení jich dopouští se nejhroznějších prostředků. Hlava jejich naplněna ostřížkami nepotřebnými, srdce prázdná buňka, z níž med trubci vyssáli. – Chtějí být královkami, ale úkol pracovnic se jim nelíbí.“

„Bohužel, je to smutná pravda,“ ozvala se hraběnka, „ale nejsou ony vinny, je to kletba hříchu, jehož muž se na ženě dopustil, zameziv jí cestu do chrámu Ducha svatého. Nevědomost ženy je ta Nemesis, která muže ustavičně v patách stíhá, půdu pod nohou mu podemílá, kdy se vznést chce k výši, olověné závaží na křídla mu přivěšuje, která budovy jeho boří, úrody v popel obrací. Nevědomost ženy je bič, jež muž sám na sebe pletl! Dokud si nebude žena vědoma svého vysokého postavení a úkolu,

jež Bůh jí přiřkl, polože do její ruky blaho veškeré budoucnosti: dotud muž na sypkém základě buduje. Žena musí být jeho spolupracovnicí, má-li se stavba podařit. Žena musí být povýšena na stolec panovnický vedle muže, ne aby soudila, ne aby trestala, ale co anděl smírce mezi ním a světem. Do ruky ženy dal Bůh palmu víry a pochodeň lásky, by je nesla před mužem, když kráčí do boje ducha. — Její pata potře hlavu hada nepřitele, do její ruky vložil Bůh moc roztržít modlu ješitnosti a na vysoký stánek, na nějž se ona povznesla, vyvýšit velebný obraz lásky, oné lásky, jež s kříže za nepřátele svoje prosí. Žena musí vrátit lidstvu ztracený ráj, onu drahocennou perlu; dříve však musí vědět, že spočívá na dně vlastního srdce, tam že se musí pro ni ponořit!“

„O ty světice moje!“ zvolala Jlenka, poklekla před hraběnkou, a ústa na ruku její vtisknouc, políbala ji vřele.

„Kéž by každému srdci Bůh takové popřál!“ ozval se hrabě, zaslechna konec rozmluvy, a čelo svoje skloniv před matkou, políbil druhou její ruku.

„Amen,“ dodal pan farář, dívaje se s hlubokou úctou na trojlist ušlechtilých duší. —

„Hraběcí Milosti, koně jsou osedláni,“ oznamoval mladý sluha.

„My zapomněli zcela na svou procházku, Jlenko!“ řekl hrabě.

„Oh, já hned budu připravena, jen na chvílku strpení,“ řekla Jlenka, přejedouc si dlaní přes tvář od pohnutí ozářenou, složila svoji práci a odešla se ustrojít.

Netrvalo to ani půl čtvrt hodiny, sedali na koně, hrabě na krásného hřebce arabského, Jlenka na andalusana, jehož srst černější byla nad aksamitovou sukni jezdkyňe, po boku mu splývající. Bello s radostným štěkotem běžel kus napřed a zase přiběhl, on věděl, když pán na koně sedá, že smí s ním, ale Zefír stojí před koněm, ohonem

smýkal, prosebně na pána hleděl, brzo-li mu pokyne, neboť on vždy nesmíval s pánem. Už mladý kočí uzdu Jelence do ruky dává, už štolba se zalíbením na koně i jezdce pohlížeje smeká, a pes smutně se dívá, kroutí sebou, čeká, tu se ozve přimlouvající hlas.

„Vezmi s sebou Zefíra, Hanuši!“ pravila hraběnka, která jdouc s panem farářem na procházku do zahrady, na dvoře se zastavila, než by odjeli.

„Ten nezasluhuje toho jmena, lítá po poli, jako by ho z řetězu pustil, v městě poráží děti a housky s krámců smítá, jako by čtrnácte dní byl nežral,“ řekl hrabě, dívaje se na psa, který zaslechna kárající hlas, po břichu k němu se plazil.

Koně se pohnuli. „Zefíre!“ zazněl laskavě hlas pánův a pes, jak by ho vymrštil, se vzchopil a už byl ze vrat, jak by ho vítr unášel, a jezdci klusem za ním.

Den byl jasný; bylo před velikonocemi, týden již, co odnesla chasa smrt čili zimu ze vsi. V stínu, kde slunce proniknout nemohlo, sníh sice ještě ležel, ale počasí bylo již jarní, velmi příjemné; nad Jelenčinou hlavou hejna komárů hrála. V zámecké zahradě, že byla na výsluní, všecko se již zelenalo, kvetly meruně i hrušky; zahradníci se radovali a Jano byl by nejraději býval celý den mezi nimi a celý den a při každé práci jen zpíval a vzpomínal, jak u něho doma asi a jestli ještě zima a sníh.

Po vesnici bylo živo, děti bosy, v košílkách jen a sukničích hrály si pod stromy, jež po všech cestách i prostředkem celé vesnice s obou stran nasázeny byly; na dvorkách batolila se již kuřátka a husy vodily za sebou četnou rodinu žlutých housat, ze všech dvorů ozývalo se kdákání slepic a kohouti s ostatními družkami, co neměly napilno, pohrabovali na mrveništích, která byla v některých dvorech již vydlážděna, jako v panském, a dvorky zamety; v některých dvorech to ale vyhlíželo tak jako před lety. Na záspích vydlážděných pod okny ležela u každého stavení

místo lavičky kláda a na ní seděly staré babky, předouce vřetánko, a u nohou se jim batolila vnoučata. Mladší ženy a děvčata bylo vidět chodit po práci, neboť byl čas předpolední. Tu běžela jedna s věděrci pro vodu a s takou hbitostí a šikovností vědro vody navázila, jako by to hračka byla, ale druhé vědro navázil jí mladý chlapec, který právě okolo šel, nesa od kováře kosy naklepané. Tam rozvěšuje jedna prádlo po plotě a přitom přizpěvuje kamarádce v druhém dvoru, která len tluče, a jiná zase peručí osekává na oheň, a opět v jiném dvoře sedí na záspí hospodář, spravuje chomout, chlapec u něho si otlouká píšťalu, že to ale nemůže trefit, prosí tátu, aby mu ji otloukl, a máma sedíc za stavem z okénka mu hrozí, aby dal tatíkovu pokoje. Tam chodí si hospodář po sadu, ten zase spravuje na dřevěném náradí, tam jich čeká několik u kováře na správu, nejvíc jich ale v poli oře a seje. Sady okolo statků a chalup, lípy okolo kostela uprostřed vsi se zelenají a faru ani školu, opodál kostela ohrazenou zeleným plotem, nebude za krátko vidět pro zeleno stromů.

Jelenka i Hanuš zpovolna jeli s vršku dolů k vesnici.

U bábiny chalupy Jelenka zatočila koněm až k samé zahrádce, a dívajíc se do oken, pravila: „Musím se podívat, co to děvče dělá, dva dni jsem ji už neviděla.“

U okénka, kde obyčejně Dorla sedávala, neseděl nikdo a nebylo nikoho ani vidět, ani slyšet. Jeli dále. – Staří mladí, všechno se na ně usmívalo a je pozdravovalo a ne z jedněch úst znělo: „Je to krásný pár lidí!“

A byl to vskutku krásný párek. – Krásní koňové pyšně hlavami do povětří házeli, z nozder div jim oheň nesršel, nohy pod nimi jen hrály. Věděli, že smělé jezdce nesou, jichž ruka, byť i lehko uzdu držela, pevná je. – Jelenka seděla na koni, jak by ji vdechl; černý jízdecký šat pěkně jí slušel k čisté zarůžovělé pleti a světlým vlasům. Byla vzrůstu prostřední výšky, forma těla nebyla ani bujná, aniž

měla onu oblíbenou formu nepřírozené štíhlosti vosí, byla souměrně urostlá.— Tvář její byla výraz té největší milosti; a ačkoli jednání její mnohdy dětinské bylo, přece spočíval v jejím velkém modrém oku zralý duch. Největší kouzlo její spočívalo okolo malých krásných rtů; a v tom malém důlku v bradě jako by bůže milosti lůžko si bylo ustlalo. Jak některá krásná paní, když se směje, všecku vnadu ztrácí, tak v úsměvu Jelenčině se jevila veškerá líbeznost, a na koho se usmála, ten nemohl ji nemít rád. Ale ona se nesmála, aby kouzlem tím koketovala, ani si nebyla vědoma své krásy, a nebylo, kdo by ji byl chtěl lichocením urážet.

Hanuš byl vysokorostlý; rázné tahy jeho tváře zmírněny byly výrazem lidumilnosti a dobroty, jež v srdci jeho opravdu spočívaly. Oko jeho hluboké, duchaplné a uprostřed mocného obrví, na čele jasném síla mužného ducha. Byla to krása oduševněná, která vždy vítězí nad pouhou krásou formy a všelikou marností.

Na konci vesnice uhnuli s hlavní cesty vpravo.

„Dáme se okolo sadů do polí a podél lesa; bude-li ti pak libo, zajedeme až do města a navštívíme doktora,“ obrátil se Hanuš tázavě na Jelenku.

„Mně je vše vděk, co tobě libo,“ odpověděla. Jeli.

U rychtářova pole na sluníčku seděl starý Bor v měkké sesli, zaobalen v kožichu, na nohou maje peřinu. Rychtář stál nedaleko něho a do bílé zástěry měřil si zrní k setí. Syn a vnuci zaorávali.

„Obroď vám Pánbůh!“ pozdravil hrabě, zastaviv u nich koně.

„Dejž to Pánbůh nám i vám, hraběcí Milosti,“ posmekl rychtář a stařeček také stáhl čepici, hrabě ale shoupna se s koně, posadil mu ji na hlavu bílou jako jabloň v květu.

Velmi vetčný byl stařeček, hlava skláněla se již k zemi, kosti byly jen koží potaženy, ruce se mu třásly a nebylo v nich již žádného tepla.

„Jak se máte, Bore?“ ptal se ho hrabě hlasitě, neboť stařec neměl již dobrý sluch.

„Dobře, chvála Bohu; hale ta slabost – ta slabost – nemůžu huž pracovat, huž habych tamto spal,“ ukázal s pohnutou tváří k lesíku, kde hřbitov byl.

„Do vůle boží, táto, však tu nikomu místa nebeřete; dobře vám tu mezi námi – v měkké židlici sedít ha se vozit, vínko pít, suchary smáčit ha se modlít!“ řekl rychtář, láskaje se s otcem jako s dítětem.

„Pánbůh ti to zaplat, chlapče, na tvých dětoch, co mně děláš, i tej naší vrchnosti. Hodní jsou to páni. – Poslali mi tuto židlici ha víno; to zahřívá – hale jen po lžici ho беру,“ povídal stařec přetrhovanou řečí, obrátě se k hraběti.

„Ztrácí paměť již ha nepoznává známé, teprve haž ho zpamatuju,“ řekl rychtář tišeji, načež otce upozornil, že to jsou pan hrabě, co před ním stojí. Tu se teprv slabé oko starcovo obrátilo pozorněji na hraběte.

„Mnoho jste dobrého hudělali, hraběcí Milosti – mnoho – všem – nu hať si lajú – však oni se jednu poznají! – Na Pana Krista“ – při těch slovech stařec posmekl – „teky láli – ha on je přišíl vykúpit. – Odpustme jim.“ – „Hale táto,“ chtěl cosi rychtář namítat, než stařec nedbal a zase se ptal hraběte:

„Huž jste zasíli?“

„Ne všecko,“ odpověděl hrabě.

„No obrod' vám Pánbůh!“

„A vás posilni, abychom o obžinkách zase v zámku si pohovořili,“ řekl hrabě, podávaje starci ruku. Stařec neřekl nic; drže ruku hraběte v své třesoucí pravici, pozdvihl k němu hlavu a tu padl slabý jeho zrak na Jelenku, stojící u hraběte. „Pěknú jste si ženu vybráli – Bůh dej, by i dobrú. – Teky jsom měl ženu – dobrú, dávno humříla. – No, huž se záhy shledáme.“ Odmlčel se, pak podávaje druhou ruku Jelence, dodal: „Zůstávejte zdrávi, Pánbůh

vás opatruj ha požehnej – i děti vaše –, habyste po všecy časý – živi byli jako zrnka v klásku.“

Oko se mu zalilo slzou a hlava se zase sklonila na prsa. Rychtář chtěl omyl otcův vymlouvat, hrabě ale mu pokynul, aby mlčel, pomohl Jelence sám na koně, sám se vyšvihnul na svého a mlčky jeli dále.

Už byli kus za vesnicí, nedaleko panských polí, a ještě na sebe ani se nepodívali. Hanuš chtěl omyl starcův v žert obrátit, a nebyl s to, a Jelence vyšší ruměnc s líčka nescházel.

Tu se hnala bába se džbánem naplněným „dobrou vodou“ od kapličky: „Zdrávi vyjíždíli!“ pozdravila a zastavivši krok: „Kam se berú?“ ptala se.

„Trochu si vyjeti, snad až do města,“ odpověděl hrabě, rád, že je bábou z rozpaků vyveden.

„Nu, co škodí, bula jsem hyn předvčírom hu felčara, nechala jsem štěpít něštoice Mankinu chlapci. Hani nedutal, hale dnes je mrnkavý, poslala jsem tam Dorlu, haby ho trochu pochovala, než Manka oběd huvaří.“

„Já se dívala do okna, a proto jsem tedy Dorlu neviděla. Cožpak dělá?“

Mrzutě zakroutila bába hlavou. „Já nevím, co se tomu dívčí stálo, – od vánoc jako by to ona nebula; jinda se od zpěvu chalpa rozlíhala, ha nyní chodí jako humoklá slepice. Ha když se jí ptám: „Co je ti,“ nic, prej, ha vůči-hledě schází ha bledne. – Mluvte s tím, když to nemá za mák rozumu. – Manka se jí ptála, Józa se jí ptál – ha každému, že nic.“

„Já se jí nejednou již ptala, ale ona mi také říká, že jí nic není, – a přece je smutná a bledá,“ pravila Jelenka.

„Snad je chorá, aniž vskutku o tom ví,“ namítl hrabě.

„Já vařila vlčí mák, já polej, já řebříček, ha ono všecko nic platno. Hani ta „dobrá voda“ jí nespomáhá, jako by měla hučarováno. Kudy chodím, tudy myslím co ešče dělat, vždyť pak pro každú nemoc dal Pánbůh léku.“

„Jenomže lidé vždy o něm nevědí,“ řekl hrabě. – „Hale Pánbůh o něm ví, ha on spomůže, mušíme to nechat na vůli boží,“ řekla bába, a ukázavši na rychtářovo pole, dodala: „Vidíla jsem s vršku, kterak rozprávíte s Borem. – Bula jsem ráno hu něho teky. – No dočká-li se i červených vajec, Jiřího rosy se nedočká! – Sproved’ Pánbůh!“ pozdravila a šla svou cestou; jezdci jeli dále.

U panské role stál Miča, dohlédaje na oráče, a nedaleko něho seděl u cesty Honzík a zpíval. – Jak viděl Miča vrchnost přijíždět, hned smekl a dle svého prostosrdečného způsobu se ptal: „Kděže jedú?“ Hrabě mu řekl, vyptávaje se ho spolu na některé hospodářské záležitosti. – Jelenka okřikovala psy, kteří okolo Honzíka rejčili, div že ho na zem neporazili.

„Eh,“ obrátil se Miča uprostřed řeči na slečnu, „sa ten něbojí, čo by jich aj viac bolo, to je taký živán (zbojník)!“ A zase dále hraběti odpovídal. Když ale hrabě odjížděti chtěl, tu začal Miča širák mačkat, škrábat se za ušima, pokračovat, bylo patrné, že chce něco říci a si netroufá. „No ven s tím!“ usmál se hrabě. „Co chceš?“ „Veď ráčia vedět, veľkomožný pán,“ vyrazil ze sebe Miča, „každý sa ta tiahně, kdě sa uliahně. Rád by som ešte len raz viděu domou a svoju rodinu!“

„Napadlo mi, že bys rád se domů podíval a že bys mohl s Janem na svatbu. Mluvil jsem o tom již se správcem; zatím bude tvoje místo písař zastávat.“

To řka pobodnul hrabě koně a po boku Jelenčině uháněl rychlým klusem k lesu.

Miča ale hodil šapku do povětří, zavejskl si, a vyzdvihna Honzíka do výše, křičel: „Ty živán, ty, tatko ti puojdě přeč – domou, do Korálovic – juj!“

Oráči myslili, že šafáři, vždy tak moudrému, myšlénky spadly.